

Katarína Jakubčíková a Katarína Petkaničová

MAMKINA DÚBRAVKA

Milí moji,

vraví sa, že ľudia v starobe dospievajú do detského veku. Vnímajú svet čistými očami a možno trochu naivným srdiečkom tak, ako tie malé deti.

Riadky tejto knihy sú písané pravdivo podľa môjho najlepšieho vedomia a svedomia, ako si všetko z minulosti pamätám /a pamäť mi zatiaľ slúži veľmi dobre/.

Avšak pohľady na tú istú vec sa môžu rôzniť; záleží, z ktorého uhla na vec pozeráme. Preto sa teraz rozhliadnite po našej dedinke od Grab až po Vráťka tak trochu mojimi očami a z môjho uhla pohľadu a preneste sa do starých čias našej Dúbravky.

Katarína Jakubčíková

„Mami, odkiaľ otcovi rodičia nosili vodu na stavbu svojho domu?“ vypytovala som sa mojej mamky, keďže v Dúbravke ešte vtedy nebol vodovod, netiekol tu potok, ani rieka.

„Babka, stále nechápem, prečo sa v Dúbravke šibalo aj na Vianoce?!“

„Babinka, pôjdeš mi ukázať dom, kde si chodila do školy, keď si bola malá?“

„Veľa takýchto otázok dostáva naša babka, teda moja mamka od dospelých i detí, od rodiny i celkom cudzích ľudí. Niet sa čo čudovať. Moja matka, Katarína Jakubčíková, rodená Ovcharovichová patrí k najstarším občanom Dúbravky a pamäť má stále sviežu ako za mlada. Bude mať už 89 rokov, ale nik by jej toľko nehádal. Nielenže dobre vyzerá, je to proste dáma, ale jej „zdravý sedliacky rozum“ a najmä úžasná pamäť sú obdivuhodné. Ešte vždy ju zaujíma dianie vo svete, na Slovensku, ale najmä doma, v rodnej Dúbravke. Počúva rozhlas, sleduje televíziu, najviac ju však baví čítanie kníh, časopisov a novín. Donedávna prispievala aj do Dúbravských novín. Pokiaľ bola vedúcou v Klube dôchodcov v Dúbravke, skladala častušky, zábavné scénky a režirovala celý program, ktorý dôchodcovia chystali niekoľkokrát do roka pri určitých príležitostiach. Novým členom klubu, ktorí sa prisťahovali na sídlisko, rozprávala o zvykoch a obyčajoch, aké boli v jej rodnej dedine za starých čias. Učila ich spievať už zabudnuté piesne z Dúbravky, objasňovala históriu. Na starých fotkách spoznávala a menovala jednotlivých ľudí, ktorých si dobre pamätala.

Takže je pochopiteľné, že moja mamka je osôbka schopná po každej stránke zanechať po sebe aj knižnú pamiatku na časy svojho detstva a mladosti, ale aj na časť života svojich rodičov, Moniky a Rudolfa Ovcharovichovcov a prarodičov, ktorých poznala zväčša len z rozprávania. Myslím, že je zaujímavé dozvedieť sa niečo o spôsobe života a zvykoch, aké boli kedysi v našej Dúbravke, ako sa naši predkovia zabávali, na akých jedlách si pochutnávali a aké piesne spievali. Predpokladám, že podobné to bolo v dedinkách v celom okolí Bratislavy. O tom všetkom mi mamka často rozprávala a na niektorých jej historkách som sa výborne bavila. Najviac ma však fascinovali dávne príbehy ľudí, ktorí tu žili desaťročia pred nami. Príbehy úsmevné i strašné, milé i ťaživé, ktoré už v minulosti dokazovali, čoho všetkého je človek schopný.

Preto som sa rozhodla uložiť mamine spomienky a zážitky do trvanlivejšej formy, ako je ľudská pamäť. Možno občas prispejem aj ja svojou „troškou do mlyna“, pretože aj ja som už pamätníčka a veľkú časť života som prežila v Dúbravke. Nemám takú dobrú pamäť, ako mamka, takže moje vnúcatá si „živé spomienky“ na Dúbravku a svojich predkov nevypočujú, ale prečítajú.“

Katarína Petkaničová

Aká bola Dúbravka kedysi

Niekedy v 16. storočí, keď sa objavila prvá písomná správa o Dúbravke, začali sa v tomto utešenom údolíčku usadzovať prisťahovalci z Chorvátska. Zo svojej vlasti utekali pred Turkami. Preto sa ešte pred sto rokmi hovorilo v Dúbravke väčšinou chorvátsky. Tak hovorili naši prastarí a praprastarí rodičia, ale aj niektorí starí rodičia. Naši starí rodičia hovorili už archaickým jazykom, ktorým by dnešní Chorváti asi len ťažko rozumeli. No niektoré piesne si nôtli ešte aj naši rodičia:

A kad sam, neka sam, chudobnej majke syn,
preca ťu si dostat zelený rozmajrín.
Želený rozmajrín, crvenu kytycu,
preca ťu si dostat vrlú dívojčicu.
Vrlá dívojčica je kot ta malina,
takovich junaku je puna krajina.

„Túto pieseň som počula spievať moju babku Ovcharovichovú a potom aj moju mamku. Inú chorvátsku pieseň, zdá sa mi, že bola náboženská, spievala kedysi aj moja druhá babka Jakubčíková, ale jej slová si už nepamätám.“

„Ako sa v básni hovorí: Tu som sa zrodila, tu chcem život stráviť,
tu, v krásnej prírode meno Božie chváliť!“

Pre mňa je Dúbravka to najmilšie miesto na svete. Nikdy som nežila na inom mieste a nikdy som po tom ani netúžila. Poznám tu každý dom, niekoľko generácií ľudí, čo v tom dome žili, viem ich mená i životné osudy, keďže som priamo v Dúbravke aj dosť rokov pracovala. Najprv v Dojčenskom ústave v Tavarikovej kolónii, neskôr ako vychovávateľka v Družine mládeže a potom v Jednotnom roľníckom družstve Dúbravka. Nakoniec som už ako dôchodkyňa pracovala desať rokov v našom klube dôchodcov, “ začala mamka svoje rozprávanie.

Dúbravka bola vždy malá dedinka, nemala ani pomenované ulice. Na adresách sa písalo Dúbravka pri Bratislave a číslo domu /na východnom Slovensku je tiež obec Dúbravka/. Len pre zaujímavosť uvádzam, že v Dúbravke žilo v roku 1731 308 obyvateľov
1869 582 obyvateľov
1930 1 074 obyvateľov
1961 1 375 obyvateľov
1980 1 153 obyvateľov v starej Dúbravke,
ale spolu to už bolo v roku 1980 . . 40 213 obyvateľov v celej mestskej časti Dúbravky, teda aj z novým sídliskom, ktoré vyrástlo na dúbravských poliach.

Ale vráťme sa k minulosti. O udržiavaných asfaltových, alebo kamennými dlažbami vyložených cestách, či nebudaj chodníkoch mohli obyvatelia iba snívať. Po celej dedine boli iba prašné cesty, cestičky a chodníky. Keď pršalo, bolo všade veľa blata a po ceste stekali potôčiky, za búrok už riadne potoky vody. Ved' si aj mládež zložila príhodnú pesničku:

Keď sem išel od mej milej, veľmi pršalo.
Spadel sem tam do príkopy, to mňa mrzelo.

Zamazal sem si boty, kabát, vestu, galoty.
Tak sem išel od mej milej, jako z roboty.

„Na začiatku nášho rozprávania by som chcela upozorniť na špeciálnu gramatickú anomáliu. Kedysi sa v našej dedine veľmi často namiesto slova veľký používalo slovo „hrubý“. Napríklad : nebol to Veľký kostol, ale Hrubý kostol, Veľká lúka, ale Hrubá lúka, Veľký breh, ale Hrubý breh.

Starí ľudia ešte aj dnes používajú slovo hrubý pri pomenovaní častí Dúbravky. Budem sa usilovať používať správne výrazy, ale niekedy to nebude možné. Moja nebohá babka Jakubčíková zvykla celý život používať výraz hrubo-veľký pán, hrubo-veľká pani a rovnako tak hovorili mnohí starí ľudia. Tiež by som chcela upozorniť, že v knihe je uvedených väčšina starých piesní a niektoré texty v dúbravskom nárečí“.

Dúbravka bola kedysi rozdelená na niekoľko častí, ktoré boli vhodne pomenované:

DEDINA – to bola vlastne hlavná ulica, teraz Jadranská. Tam bývali majetnejší občania, ktorí mali kravy a kone, viacej ornej pôdy, teda sedliaci. Za každým domom a dvorom bola ešte dlhá záhrada. Dvory boli otvorené, jedine sedliaci Zajíčkoví-Číkoví mali bránu, cez ktorú nebolo vidno do dvora. Pred každým domom bola malá kvetinová záhradka oplotená dreveným plotom, aby voľne idúce kravy nemohli ohrýzať voňavú krásu. Uprostred dediny bolo postavené hasičské skladište. V jeho výklenku, bol svätý Florián, patrón hasičov. Vždy 4.mája na Floriána chodila k tejto soche procesia. Neskôr postavili trochu vyššie pomník padlým v I. svetovej vojne /Spolok vyslúžilých vojakov/. Dedina sa delila na hornú a dolnú časť. Kdesi uprostred bol dom, ktorý dávnejšie vlastnil Fabián Brenčič. Bol tesár. V zadnej časti domu mal veľkú stolársku dielňu a v prednej časti bol obchod s miešaným tovarom. Obchod s potravinami tam bol do roku 1964. Dlhé roky tam bola vedúcou Justína Pákozdyová, ktorá neskôr prešla do novej samoobsluhy na Žatevej ulici. Zadnú časť domu, teda dielňu, prenajal neskôr F. Brenčič obci ako triedu na vyučovanie. V hornej časti dediny bol v roku 1930 tiež malý obchodík „Frici Žužič“. Predávala tam jeho mama, elegantná a milá pani. Nie celkom v strede dediny, skôr trochu nižšie bola pekáreň u Karelových a v prednej časti domu zase mal prenajatú miestnosť mäsiar. Neskôr sa do Dúbravky prisťahovali Rybárovci, kúpili si dom oproti Schnaiderovcom, časť prízemnia upravili na predajňu mäsa a na poschodí a v predných izbách bývali. Predajňa bola už moderne vybavená a slúžila občanom dlhé roky, myslím, až do otvorenia novej samoobsluhy na Žatevej.

GRABY – dnes Strmé sady, a pri Horánskej studni - tak sa volá okolie Veľkého kostola. /Graba znamená hlboká roklina/. Okolo tohto kostola sa usadili chudobní ľudkovia, postavili si tu malé domčeky s kúskom zeme okolo nich. K týmto domčekom nevedla žiadna cesta, iba vyšliapané chodníky. Ľudia si sem museli všetko vynosiť na chrbte. Aj stavebný materiál, aj ostatné veci, potrebné k životu. K týmto domom upravili príjazdové úzke cestičky až niekedy v päťdesiatych, šesťdesiatych rokoch. Len v dolnej časti Gráb vlastnili ľudia jednu, dve kravičky. Inak sa tu chovali iba ošípané, kozy a sliepky. Títo obyvatelia sa nazývali domkári. Boli to väčšinou robotníci, ktorí pracovali na Vápenke v Devínskej Novej Vsi, v Kameňolome v Devíne a ostatní boli remeselníci a železničiari.

„Pod kostolom, dolu pri schodoch stál náš dom. Postavili ho moji rodičia v roku 1921 na mieste, kde stál predtým domček mojich starých rodičov. Na tú dobu to bol veľmi pekný dvojizbový dom s veľkými oknami a mrežami a s príslušnými hospodárskymi budovami ako pivnica, komora, maštal', chlievy a stodola. Dom bol postavený z kameňa a tehál, pokrytý škridlami. Tak bola stavaná v tých časoch aj väčšina ostatných domov.

Môj otec bol štátny zamestnanec /železničiar/ a mama pracovala vo fabrike Patrónka. Keď sa trochu „zmohli“ a kúpili si nejaké roľičky, mama ich obrábala, vychovávala štyri deti a opatrovala starých rodičov. Mali sme malé hospodárstvo – dve kravy, kozu, ošípané a sliepky. Do domáчих prác bola zapojená celá rodina. Aj my deti sme museli pomáhať – pri varení, upratovaní, kŕmení dobytku, alebo na poli. Myslím, že to bol veľmi dobrý systém. Popri škole sme sa naučili robiť všetky práce.

V tejto štvrti, za našim domom, bližšie k hore bývali aj veľmi chudobní ľudia. Obec im poskytla maličké pozemky, kde si postavili, skôr by som povedala že pozliepali, svoje skromné obydlia. Zväčša jednu, dve miestnosti, kde žili dve generácie, niekedy spolu aj desať ľudí. Tam býval aj obecný zvonár Tonko Horvát, Smutkoví, Šmydloví, Strouhálloví, Horákoví a iní. Ešte ďalej od týchto chatrčí bola obecná graba, ktorú sme volali Strašná graba. Bola zarastená kroviskami, malinčím, žihľavou a Dúbravčania do nej hádzali staré haraburdy a smeti. Cez frontu, ako postupne Nemci ustupovali, hádzali do nej i muníciu,“ pokračovala mamka v spomienkach na detstvo.

Na začiatku tejto Strašnej graby býval v zemiľanke obecný žobrák Jožko Debelý. Bol

mentálne postihnutý a zle rozprával. Ľudia z dediny mu pomáhali oblečením a jedlom. Na opasku nosil vojenskú šálku a na večeru si v nej vždy niečo doniesol. Nevedel čítať ani písať, nepoznal hodiny, život a čas si riadil podľa nášho zvonára Tonka. Ten zvonil vždy ráno a večer o šiestej a na obed o dvanástej hodine.

„Často si spomínam, ako nám mama so sestrou Amálkou každé ráno o siedmej dala hrnček mlieka, alebo kávy a krajec chleba, aby sme odniesli Jožkovi. Až potom sme utekali do školy. Chudák zomrel niekedy v roku 1934. Veru, ľudia v našej dedine spoločne prežívali radosti i starosti a vedeli sa podeliť aj s tým málom, čo mali. Potom sa do tejto zeme nast'ahovala rodina Strouhalových. Tí dotiaľ bývali u Smutkových. Bolo na počudovanie, že v malom domčeku sa tlačili tri rodiny,“ ukončila mamka smutnú historku.

Ale aj v najskromnejších pomeroch prekvitá láska tak, ako sa vraví v prastarej dúbavskej pesničke:

Nad Dúbrafkú hájiček, nad Dúbrafkú hájiček
a v ňom spívá sláviček a v ňom spívá sláviček.
Nespívaj mi slávičku, nespívaj mi slávičku,
zobudíš mi Aničku, zobudíš mi Aničku.
Štyri noci nespala, štyri noci nespala,
za miláčkom túžila, za miláčkom túžila.
Túženie je čašká vjec, túženie je čašká vjec
ešče vječí než bolest, ešče vječí než bolest.
Od bolesci pomozú, od bolesci pomozú,
od túžena nemožú, od túžena nemožú.
Od bolesci lísteček, od bolesci lísteček,
od túžena miláček, od túžena miláček.

V Grabách sa nachádza aj historická Horánska studňa, opradená rôznymi legendami. V Dúbravke bolo niekoľko výdatných prameňov pitnej vody. Spomínaná Horánska studňa sa volá preto, že vyviera na hornom konci Dúbravky, druhá studňa bola pri malom kostolíku a volali ju Studňa pri kostelíčku. Tretia studňa sa nachádzala kdesi uprostred dediny, oproti šenku a tú neskôr zahádzali, lebo stála v strede cesty. Ďalšia studňa pribudla Pod záhradami, tú si dali vykopať Jakubčíkovci, no slúžila pre všetkých obyvateľov spodnej časti Dúbravky. Neskôr si susedia kopali na medzi spoločnú studňu, takže ich v Dúbravke pribudlo veľa.

„Keď som bola ešte malá, rozprávala mi babka Rozália Jakubčíková povest' o Horánskej studni. Vraj kedysi dávno, keď Turci robili nájazdy na naše kraje, prišli aj do Dúbravky. Hneď sa vrhli k najväčšej a najkrajšej stavbe a to bol kostol. Našli v ňom veľký obraz dvoch mužov s turbanmi na hlave. To budú určite veľkí pohlavári, ktorých pozná aj náš sultán, pomyslel si Ali-paša, najhlavnejší z Turkov a obraz z kostola zobral. Vedel, že za takú krásnu a vzácnu vec dostane bohatú odmenu. Sultán obraz s vďakou prijal, aj odmenu vyplatil. O krátky čas však postihlo Osmanskú ríšu veľké nešťastie. Najprv ochorela sultánova najmilšia dcéra a potom na celý kraj doľahla suchota, všetko bez vody vyschlo, nastal hladomor, potom mor a ľudia umierali ako muchy. Vtedy sa sultánovi prisnilo, že keď vráti nazad ukradnutý obraz, vyzdravie mu nielen dcéra, ale v celej ríši zavládne opäť pokojný a blahobytný život. Sultán ihneď zavolať Ali-pašu a ľudí, ktorí mu obraz priniesli a rozkázal ihneď ho vrátiť na pôvodné miesto. Sadli oni na kone, obraz naložili na oslicu a vydali sa na ďalekú cestu. Pretože boli všetci zoslabnutí, cestou ostávali chorí ležať aj so svojimi koňmi a do Dúbravky prišiel iba sám Ali-paša, vedúc za uzdu oslicu s obrazom. Neďaleko kostola oslica v grabe zastala a od únavy sklonila hlavu. Po chvíli začala kopytami búšiť a hrabať do zeme, až vyhrabala hlbokú jamu. Na dne jamy sa niečo zajagalo a keď sa oslica hlbšie sklonila, vytryskol z jamy bohatý prameň vody. Tak vznikla dúbavská Horánska studňa. Ali-paša odniesol obraz sv. Kozmu a sv. Damiana, dvoch liečiteľov a mučeníkov naspäť do kostola a postavil ho na pôvodné miesto. Vtedy sa splnil sultánov sen, jeho dcéra vyzdravela, mor ustal, dážd' zavlážil vyprahnutú Osmanskú ríšu a krajina sa opäť zazelenala.“

Horánska studňa sa nachádzala v hlbokkej rokline – grabe a vysoko nad ňou bola obecna –

rektorova záhrada. Okolo rástlo bujné krovisko. Studňa bola otvorená, vyložená plochými kameňmi, rovnako ako okolie studne a prístupová cesta a z troch strán bola oplotená guľatinou. V minulosti mamy a starenky pri studni právali, či práskali piestami. Vodu načierali priamo do vedier. Studňa mala priemer asi 150 cm a hĺbku asi 2 metre. Silný prúd vody viditeľne vyvieval zo dna. Pri studni stáli drevené válovy. V nich sa napájal dobytok z celej dediny. Prebytočná voda odtekala do potôčika, jediného v Dúbravke. V rokoch 1931 až 32 si vybudovali obyvatelia pri studni rybník. V období žatvy bol zárukou pred požiarom. Tam potom odtekala prebytočná voda. Koryto bolo vybetónované a vyspádované, takže sa tam mohli kúpať aj deti. V prostriedku dosahovala hladina 150 až 160 cm. Večer chlapi a otcovia vyčistili a vypustili rybník a do rána natiekla čistá voda. Do obeda sa ohriala a po obede sa kúpali deti, večer mládež a dospelí. Najmä v období žatvy a mlátenia bol rybník veľmi dôležitý. Ľudia sa v ňom mohli umyť a osviežiť, ale svoju úlohu tu hrali aj bezpečnostné dôvody. Rybník bol vždy plný vody. Prebytočná voda z neho odtekala do potoka, ktorý ústil dolu na dnešnej Koprivnickej ulici, pri Zelených záhradách, kde väčšina Dúbravčanov pestovala zeleninu. Tu voda slúžila na polievanie.

Potôčik potom tiekol cez Lučice, pod Gátami až do Karlovej Vsi. Rovné a úrodné pole, ktoré sa volalo Zelené záhrady bolo na mieste, kde je postavená škola Dolinského a Anglická škola. Pri nej stojí staručká socha sv. Vendelína, patróna pastierov, ktorá bola obnovená v roku 1928 a zrekonštruovaná v roku 1993. Nevysoký kopec oproti, kde je teraz vodáreň a tiež zástavba rodinných domov, sa volal Malý húšť, kde sa pásli kozy a sem-tam nejaká kravička blízko bývajúcich obyvateľov. Rástla tu nízka svieža trávička na kopci s tmavozelenými kruhmi, kde sa chodilo zbierať „žbičky“, drobné huby do polievky. Neskôr, keď sa tam kozy a kravy nepásli, zarástol kopec veľmi rýchlo krovinami.

Ale vráťme sa do Gráb, kde sa na kopci vypína náš farský kostol, ktorý sa volá Veľký kostol. Bol postavený roku 1720 na pôvodných základoch z 13. storočia. Je zasvätený svätému Kozmovi a Damianovi. Voľakedy sa pochovávalo v blízkosti okolo kostola, teda aj spredu a na boku. Tam bol pochovaný aj pán farár Talda a tiež učiteľ Puhala. Asi v roku 1950 boli títo zosnulí exhumovaní a ich pozostatky boli prenesené za kostol na cintorín za Krížom. Pred kostolom stojí aj kaplnka zo 16. storočia. V roku 1930-50 slúžila obyvateľom Gráb na májové a októbrové pobožnosti k Panne Márii. Na oltárik v kaplnke bola drevorezba Sedembolestnej Panny Márie, ktorá je dnes v kostole na prostrednom oltári. Kaplnka sa nikdy nezamykala. V rokoch 1960-70 začala slúžiť ako márnica a dom smútku – pre Marianum za poplatok.

Pri kostole stáli dve staré lipy a svahový pozemok okolo kostola a popri cintoríne bol obecný. Ľudia ho volali „boček“. Tam si sadil zvonár Horvát zemiaky a fazuľu, neskoršie tam Viktor Sedlák vysadil ovocné stromy a jedlé gaštany. Boček bol vždy upravený a prinášal úžitok. Teraz je celá plocha zarastená krovinami a stromami zo samovýsevu, plná smetí a odpadu a je to majetok mesta.

„Do kostola vedie 107 schodov. V minulosti, ako si dobre pamätám, boli na svahu veľké prírodné kamenné schody, resp. kamene, obrastené trávou. V roku 1943 schody odstránili a ostal tam len prudký svah. V zime sa tam deti a mládež veselo sánkovali. Sane nám odtiaľ leteli až dolu do dediny. Za pomoci nášho rodáka Dr. Gustáva Husáka, ktorý sa stal v roku 1946 predsedom povereníkov, boli vybudované kostolné schody, ktoré slúžia do dnešných čias. Vedľa schodov v roku 1947 vysadil Viktor Sedlák aj s mojím otcom Rudolfom Ovcharovichom mladé lipy, ktoré tam stoja dodnes. Ja som ich poctivo chodila denne zalievať a veru, všetky sa ujali, ani jeden stromček nevyschol a teraz sú z nich veľké košaté lipy,“ s hrejivým pocitom vraví mamka.

Do kostola a na cintorín vedie aj úzka cesta, ktorá bola v minulosti ešte užšia a pohoniči nadávali, pretože sedliacke vozy naložené drevom tu mali vždy problém. Zišlo by sa domček na strmom svahu nad cestou zbúrať a túto prístupovú cestu na cintorín rozšíriť a upraviť – povzdychne si ne jeden Dúbravčan aj teraz.

Nad Horánskou studňou odbočuje cesta na Glavicu a na „kravský cintorín“. V čase moru hovädzieho dobytku /v polovici 19. storočia/ do hlbších rokln, ktoré boli na Glavici, vozili a zahrabávali uhynuté zvieratá a posýpali ich vápnom kvôli dezinfekcii. Keď sa mor vyzúril, roklinu vyrovnali a tak vznikla jediná väčšia rovná plocha v Dúbravke, kde sa konali športové, ale aj

kultúrne podujatia. Dnes je na tom mieste futbalový štadión. Terajšia druhá cesta, Kajerka, bola vtedy iba chodníkom pre peších a v zime sa v Kajerke sánkovali deti. Glavica je chorvátske pomenovanie od slova „glava“, asi preto, že kopec bol guľatý a naším predkom pripomínal hlavu.

Medzi kopcami nad Glavicou vedie hlboká cesta až hore na vrch, kde stojí kamenný stĺp, na ktorom je obrázok sv.Kozmu a Damiana a na druhej strane obrázok Panny Márie Ružencovej. K tomuto miestu pred sviatkom sv.Kozmu a Damiana chodila procesia, kde veriaci prosili o zdravie. Známa je legenda o tomto mieste, ako sa tu vrátil zrak devínskemu farárovi. Glavica bol vlastne trávnatý kopec s kríkmi, kde obecný pastier pásol dobytok celej dedine a neskôr sa tam pásli aj družstevné kravy. Odtiaľ pastier zahnal kravy dolu k Veľkej Lúke, kde bola studňa s válovami – korytami, kde sa dobytok napájal a „valiskoval“, teda ležal a odpočíval.

Obecný pasienok „Brižite“ sa tiahol nad Veľkou Lúkou. Tento pasienok bol v r.1965 zalesnený ihličnatým porastom a teraz je jeho vrchná časť zastavaná súkromnými domami.

Od Veľkého, farského kostola prejdeme na druhý koniec dediny k Malému kostolíčku, tak sa volala táto časť Dúbravky. Za kostolíkom bola veľká studňa, kde si chodila pre vodu dolná časť dediny. Okolo kostolíka stoja storočné majestátne lipy. V Malom kostolíku bývala omša len vo všedný deň ráno o siedmej a v nedeľu litánie po obede o 14,00 hodine. Pri kostolíčku je fara so záhradou. V minulosti to bola veľká záhrada s ovocnými stromami, najmä hrušky, jablone, orechy a slivky. Na farskom dvore bol veľký dubový stôl a lavice, kde si deti bez ostychu posadali. Každý občan tam mal slobodný prístup. Deti si mohli v sade nazbierať jablká, slivky a hrušky „medovňačky“, pán farár im dal mentolové cukríky, jeho kuchárka zase keksy, čo bola vtedy veľká vzácnosť.

„Keď mal pán farár Anton Moyš meniny, prišli mu blahoželať s kyticou všetky deti. Bolo nám veselo. Dostali sme malinovku a keksy, aj sme si zaspievali,“ spomína mamka.

Pri Malom kostolíčku bývali väčšinou robotníci a štátni zamestnanci. Tu do svahu postavili Dúbravčania kamennú jaskynku v roku 1948 na počesť Panny Márie, ktorá sa tu zjavila pobožnému pastierovi. Nad ňou bola postavená v roku 1948 kaplnka Panne Márii Ružencovej a k nej neskôr pristavili aj kostolíček.

Moja babka, Rozália, otcova mama, mi ešte ako dieťaťu hovorila povest' o bohobožnom pastierovi. Tomu sa raz na planej hruške zjavila Panna Mária a oznámila mu posolstvo pre farára, ktorý dochádzal slúžiť omše z Devína. Ten nielenže neveril, ale ešte pastiera verejne pokarhal. Krátko na to farár oslepol. Vtedy padol na kolená, modlil sa a kajal, prosil Panu Máriu o odpustenie. Kolenačky sa vybral aj s niekoľkými veriacimi z Devína cez Devínsku Kobylu do Dúbravky, aby sa pomodlil na mieste zjavenia. Keď bol pri Táblíci, na kraji lesa Glavice, zrak sa mu vrátil. Neskôr tam dal postaviť už spomínaný pamätný kamenný stĺp s obrázkom Panny Márie, ktorá má vystretú karhajúcu ruku. Na druhej strane obrázku je sv.Kozma a Damian. Drevo z hrušky, na ktorom sa Panna Mária zjavila a ktorá po rokoch vyschla, uložili veriaci do kaplnky za oltár. Obyvatelia si potajomky z dreva odštipkávali a dávali si ho do modlitebnej knižky. Tak robila aj moja mamka so sestrami.

Smerom od Malého kostolíčka v dolnej časti bola Malá ulička, teraz Čiernohorská, kde bývali pomerne chudobní obyvatelia. K týmto domom bol veľmi zlý prístup, bol to vlastne len širší chodník. Neskôr si tamjší ľudia urobili cestu zo svojich predzáhradok.

Na dolnom konci dediny, kde sa dnes zbieha Brižitská a Jadranská ulica stojí kamenný kríž, postavený v roku 1808 ako poďakovanie obyvateľov za vznik farnosti /dovtedy sem chodil farár z Devína/. Prvý farár tu bol Ignác Navrátil.

Na konci Čiernohorskej a začiatku Štepanej ulice je budova, ktorú si Dúbravčania svojpomocne postavili v roku 1938-39. Bol to prvý kultúrny dom. Tam sa hrávali divadlá, poriadali večierky, zábavy a plesy, tam sa rozvíjala naša kultúra. Neskôr bola budova zrekonštruovaná na kino Odboj.

Vedľa kultúrneho domu bol Obecný dom, ktorý v roku 1945 – ku koncu 2. svetovej vojny zasiahla bomba. Vpredu býval s rodinou pastier Ján Husák. Vzadu bola maštala pre dvoch býkov, capa a kanca. Chudák pastier mal smolu, bol práve v maštali a zahynul tu spolu s dobytkom. Jeho rodina potom dostala dom po Nemcoch v Tavarikovej kolónii.

Na tomto mieste postavili Dúbravčania v roku 1946 garáž pre autobus ČSAD, čo bola podmienka, pretože autobus musel byť v noci bezpečne uzamknutý. Obyvatelia, ktorí chodili denne do Bratislavy museli dať po 50,- korún na materiál a dúbravskí murári garáž postavili. Prvý šofér bol Marcel Gulík. Garáž teraz slúži ako Požiarna zbrojnica. Vedľa bola v roku 1955 družstevná práčovňa.

Posledný dom na Jadranskej ulici bol dom Jána Kraloviča. Po jeho zbúraní a úprave vzniklo pekné námestíčko, ako máme teraz. Tam mal stanovište náš prvý autobus a tam bola aj v roku 1946 čerešňová zábava.

„Na dolnom konci Jadranskej stojí krčma, či hostinec patriaci Zajíčkovým. Mená mával rôzne. Čo si pamätám, bol to „šenk u Zajíčka“, potom „šenk u Bány“, neskôr sa oficiálne volal ani neviem ako, ale starí Dúbravčania ho stále volajú U Zajíčka, alebo U Bány. Za môjho detstva a mladých čias bol maximálne využitý. Jednak na občerstvenie, chlapi sem chodievali hlavne na pivo, ale slúžil aj na zábavy, plesy, divadlá a na schôdze rôzneho druhu. Tiež na zasadnutia obecného zastupiteľstva a úradovanie notára. Notár z Devínskej Novej Vsi prišiel raz za mesiac a vybavoval s richtárom a obecným zastupiteľstvom úradné záležitosti. Od roku 1952 – 1964 boli v zadných miestnostiach aj kancelárie JRD Dúbravka. V roku 1964 sa Miestny národný výbor v Dúbravke presťahoval na Žatevnú ulicu do „obchodno – kultúrneho domu, ktorý si Dúbravčania postavili svojpomocne v akcii Z. Na 1. poschodí boli kancelárie s rozhlasovou miestnosťou, sobášna sieň, kde bola neskôr knižnica a spoločenská sála. Teraz sú to všetko kancelárie Miestneho úradu v Dúbravke. Na prízemí bol obchod s potravinami „Jednota“ a neskôr „Duchoň“. Bola tam tiež čistiareň, kaderníctvo a ďalšie miestnosti slúžili ako „Družina mládeže“ - na mimoškolskú činnosť. JRD sa zase presťahovalo do obecného domu Pod Záhradami. V roku 1983 založili dúbravskí seniori „Klub dôchodcov“ a boli im pridelené miestnosti na prízemí, / v roku 1985/, kde bola predtým „Družina mládeže“, pokračovala mama v opise Dúbravky.

Oproti šenku u Bány, bol niekoľko rokov hostinec u Schmidovky. Rátal sa k tým panskejším. Tam chodili zamestnanci pošty, iní štátny zamestnanci a páni z mesta. Mamka si pamätala, že za výčapom bola zasklená skrinka, v ktorej viseli „safaládky /špekačky/, póliš /mäkká, mastnejšia točená saláma/ a štangla trvanlivejšej salámy. Majiteľka bola pomenšia bacuľatá Dúbravčanka, Hermína, ktorá si zobrala staršieho, asi bohatého muža z Bratislavy. Toho však nebolo vídať.

„Nepamätám si, či dom kúpili, skôr si myslím, že ho oni postavili, lebo má iný štýl ako ostatné dúbravské domy. Výčapník bol mladý muž, nazvime ho Fero. Jej sme museli hovoriť pani Schmidtová, rovnako aj pani Schnajderovej. Inak sa dúbravským ženám hovorilo tetka. Pani Schmidtová mala dcérku Lojzku, s ktorou som sa priatelila. Vrávi sa, že jej otcom bol Fero. Rodina sa skoro odsťahovala do mesta a ja som s Lojzkou stratila kontakt“, zaspomína si mamka na svoju detskú priateľku a mrzí ju, že nevie, čo sa s ňou ďalej stalo.

Vráťme sa však na začiatok dediny, kde sa rozchádza Jadranská, Štepná a Žatevná ulica. Tam do roku 1935 stála stará cirkevná škola. Prečo myslíte že dali ulici názov Žatevná? V Dúbravke boli vždy úzke dvory. Veľa je aj takých, kde v jednom dvore sú dva, dokonca aj štyri domy. Miesta na bývanie bolo málo, prednosť mali polia a záhrady, pretože prinášali obživu. Keď prenikla aj do poľnohospodárstva mechanizácia a obilie sa začalo mlátiť mláťačkou /predtým to ľudia mlátili ručne cepmi, neskôr im pomáhali kone/. Mláťačka sa do úzkych dvorov nevmetila a tak sa začalo mlátiť na voľnom pozemku za Matrkovým domom. Keďže ulica bola najviac frekventovaná práve cez žatvu, nazvali ju Žatevná. Bolo to asi v rokoch 1940-1943. Vtedy chodili k mláťačke komisári a spisovali, koľko ktorý gazda namlátil obilia. Majiteľom nechávali iba určité množstvo.

„Pamätám si, že v roku 1942 nebolo dost' chleba. Namiesto neho sme jedávali zemiaky s tvarohom. Múka sa chodila kupovať načierno po mlynoch – čo bolo trestné. Aj naša mama Monika tak chodila, ale čo mala robiť, keď musela nakrmiť toľko hladných krkov?!“

Gazdovia vtedy mali obilnú knižku, kde bolo zapísané koľko obilia sa namlátilo, koľko odovzdalo štátu a koľko gazdovi nechali. Až s takým preukazom sa mohlo obilie dovieť k mlynárovi a dať si zomlieť. V období JRD sa na Žatevnej ulici – na námestí, sušilo a prehadzovalo družstevné obilie. Keď už sme pri tom obilí, spomeňme o ňom aj pieseň:

Svíc mjesíčku jasne, svíc na ten náš dvúr,
nemysli si milá, že já budem tvůj.
Svíc mjesíčku ešče dnes, vjec mi svícit nebudeš,
potom možeš svícit, komu budeš chcet.

Zasíl sem si žitko, nebudem ho žat,
namlúvil sem dzífča, nebudem ho brat.
Dzífča sem si namlúvil, došel druhý, rozmlúvil
a tak našej láske konec urobil.

Na konci Štepanej, kde väčšina domov už bola novšia, vybudovali družstevníci po založení JRD maštale. Bolo to na pravej strane pri Červenom kríži. Na ľavej strane boli ešte stále roličky a vinohrady. Postavili halu pre sliepky, ošipáren a matečnik, /kde boli umiestnené prasnice a rodili sa prasiatka/, kravín a maštal' pre kone. K veľkému hospodárstvu patrili aj mechanizačný dvor s poľnohospodárskymi strojmi a dielňou. Pri ceste okolo družstva boli vysadené topole.

Spomeňme aj históriu Červeného kríža. Stojí tam pri dnešnej Základnej škole pri kríži ešte aj dnes, ale už nie je natretý na červeno a nevolá sa Červený. Kedysi dávno tu boli na ľavej strane záhrady a vinohrady a na pravej strane siali ľudia obilie. Stalo sa, že jeden rok padlo na tento kraj veľké sucho a ľudia sa báli hladu. Spolu s kňazom prišli v procesii až na polia a modlili sa za dážď. Ten síce neprišiel, ale objavila sa spodná voda, ktorej prameň bol taký bohatý, že ľudia mohli zavlažovať svoje polia a záhrady. Z vďaky postavili vysoký červený kríž, aby bol viditeľný aj z diaľky a zvestoval božie dobrodenie. Každý rok tam 25. apríla chodila procesia a kňaz tu posväcoval obilniny.

„Zo Žatevej ulice prejdime na ulicu Pod záhradami, ktorá bola po vydaji v roku 1948 mojím druhým domovom. V Dúbravke vznikla prvá materská škola v roku 1952 v dome Jozefa Klepocha. Vďaka tomu mohli ísť dúbavské mamičky bezstarostne pracovať. Prospelo to ženám i deťom a vlastne kvôli zárobku aj celým rodinám. Do tej škôlky chodili aj moje deti – najstaršia Katka a Jožko“, pokračovala mamka.

„Že som do tej škôlky chodila, si veľmi dobre pamätám. Páčili sa mi učiteľky – teta Valika Vilemová a naša „tecinka“ Marka Mikletičová, páčili sa mi všetky hračky, pretože doma sme ich mali poskromne, páčila sa mi strava, ale neznášala som poobedňajšie spanie. Vtedy som sa snažila zo škôlky utiecť. Keďže sme bývali takmer oproti škôlke, terén som dokonale poznala a vedela som, kadiaľ sa dá ujsť. Vbehla som do nášho dvora, odviazala som z reťaze nášho statného vlčiaka a vyškierala som sa na učiteľky, keď ma prišli odvieť:

„Len si podťe po mňa, náš Bobinko vás zožerie! Zahryzne sa vám do nohy, aj do zadku, potečie vám krv a budete plakať! Pravda, Bobino, nikomu ma nedáš!“ túlila som sa k vlčiakovi a provokovala ho, aby zúrivo štekal. Náš pes sa nedal zahanbiť a statočne ma bránil. Keďže nik nebol doma, učiteľky sa psa báli, odišli a večer žalovali našim, aká som neposlušná. Aj keď ma za to poriadne vyhrešili, urobila som to niekoľkokrát znovu. Toto je jedna z mojich prvých spomienok z ranného detstva“.

Neskôr, v roku 1958 vybudovali Dúbravčania svojpomocne v „akcii Z“ modernú dvojtriednu materskú školu Pod záhradami, oproti prvej škôlke. Bola na vysokej úrovni čo sa týka zariadenia a vybavenia, školeného personálu a spôsobu výchovy a vyučovania. Učiteľky s deťmi chodili na rôzne podujatia, na vychádzky, do kina i do divadla.

„Chodil tam aj môj najmladší syn Jarko. Táto škôlka bola v prevádzke až do roku 1990. Potom v nej sídlili údržbári pre školstvo IV. obvodu. Teraz je to zdevastovaná budova s neudržiavaným okolím. Na čo slúži a čo ju čaká, nevie hádam nikto“, zamyslí sa mamka.

Na ulici Pod záhradami č.39 bol v roku 1946 postavený Obecný dom, keďže na konci 2. svetovej vojny bol starý zbombardovaný. Býval tam istý čas aj pastier Vachálek s rodinou. Vzadu bola vybudovaná maštal' pre býka. V modernom dome sa rodina takému bývaniu nevedela prispôsobiť, zle sa tam cítili a tak obec postavila pastierovi na obecnom pozemku na Glavici

drevený dom podľa ich želania. Dom staval Florian Granec a tam pastier Vachálek so svojou ženou Otíliou a deťmi žil až do smrti. Obecný pozemok okolo na Glavici mali v prenájme „záhradkári“. Ich malé chatky sa premenili na veľké domy a vily nielen s úžitkovými, ale aj okrasnými záhradami okolo nich. Kto je vlastníkom, neviem.

Po oslobodení v máji 1945 bol ustanovený Revolučný národný výbor v Dúbravke. Kancelárie mali v hornej časti Jadranskej ulice v dome Františka Hudla. Keď sa uvoľnila po pastierovi obecná budova Pod záhradami, presťahovali sa kancelárie do nej a národný výbor tam pôsobil až do roku 1964. V garsónke obecného domu bývala pôrodná asistentka Anna Šimková, neskôr, keď tam malo kancelárie JRD, býval tam družstevný šofér.

„V roku 1952 v Dúbravke založili menšinové družstvo, ktoré hospodáril na obecných a cirkevných pozemkoch. V rokoch 1956-57 už vzniklo celoobecné JRD a kancelárie malo v zadnej časti šenku u „tetky Báry“. Keď sa presťahoval Obvodný národný výbor do novej budovy na Žatevnú, do obecného domu Pod záhradami sa presťahovali kancelárie JRD. Tam som pracovala ako účtovníčka až do samého konca. Výstavba nového sídliska Záluhy zasiahla celý dúbavský chotár a naše JRD Dúbravka sa 30. júna 1972 zlúčilo s JRD Devínska Nová Ves.

Najnovšia časť našej obce /najnovšia myslím v minulosti/ bola vybudovaná Pod záhradami. Kedysi tu končili všetky záhrady, za domami v dedine, čiže na dnešnej Jadranskej ulici. Podľa toho dostala ulica aj názov Pod záhradami. Domy sa v tejto časti začali stavať až po 1.svetovej vojne. Bývali tu štátni a fabriční zamestnanci /Železnice, Patrónka, Dunajplavba atď/. Tu som bývala od 48. roku vedľa obecného domu aj ja, keďže som sa prisťahovala k manželovi. Neskôr sme si na záhrade postavili vlastný dom, kde bývam dodnes. Na záhrade pred naším novým domom stál starý strom oskoruša a podľa neho dostala aj naša „slepá ulička“ názov Oskorušová. Neskôr na našej ulici pribudlo aj zopár ďalších domov“, spomína mamka na svoje zamestnanie a budovanie vlastného hniezdočka.

Asi uprostred ulice Pod záhradami odbočuje vpravo novšia Tulipánová ulica, kde začali stavať domy okolo roku 1940. Neskôršie v 60. a 70. rokoch pokračovali v tejto zástavbe. Teraz sú to už moderné jednoposchodové domy. Staré budovy väčšinou zrekonštruovali, no tulipánov, ktorých tu kedysi v predných záhradkách rástlo neúrekom je teraz poskromnejšie.

Doľava smerom k sídlisku je Pekníková ulica s Centrom voľného času, Anglickou školou a materskou školou. Pod záhradami pokračuje ďalej a na rohu sa zbieha s Vendelínskou ulicou. Tá je pomenovaná podľa sochy sv.Vendelínka, ktorá tam stojí od roku 1928. Na tom mieste sa stretávali Dúbavčania z horného a dolného konca a spolu išli na železničnú stanicu do Lamača. Odtiaľ cestovali vlakom do mesta /Bratislavy/ do škôl a do zamestnania. Až od roku 1946 začal premávať do Dúbravky autobus ČSAD. Ešte stále nebola v dedine pošta, ani žandárska stanica, za tým chodili občania do Lamača.

Na druhej strane za Vendelínkom okolo Zelených záhrad sa chodievalo vedľa Býkovej lúky na Lučice. Odtiaľ viedla Tavariková cesta hore do Tavarikovej osady a dolu až k Lamačskej ceste a na železničnú stanicu Lamač. Býková lúka bola často zamokrená rovná plocha, kde sa vlastne rozlievala prebytočná voda, ktorá potôčikom vytekala vedľa Zelených záhrad z Horánskej studne. Bola to obecná lúka, na ktorej kosili trávu pre obecného býka.

„Pamätám si, že na jeseň bola lúka úplne modrá od jesienok, modrofialových kvetov podobných krókusom. S priateľkami sme tam tieto kvietky radi zbierali. Tadiaľ som s rodičmi a bratom chodila na Lučice, kde mala teta Vikinka a Marinka /mamkine sestry/ záhradu s niekoľkými veľkými, bohato rodiacimi marhuľami. Dnes je v tých končinách ulica Jura Hronca s radovou zástavbou rodinných domov a bývala tam predajňa potravín Dúbravanka. V šesťdesiatich rokoch Býkovu lúku odvodnili a začala sa výstavba sídliska. Naše krásne kvietky načisto zmizli.“

To sme sa už dostali k Tavarikovej osade, ktorá vznikla niekedy v roku 1911-12. Niektorí ľudia si mysleli, že Tavariková kolónia, ako sa teraz volá, patrila určite veľkému boháčovi a lenivcovi, ktorý si tam postavil sídlo a mnoho chudobných ľudí v chatrčiach naokolo mu slúžilo. Skutočnosť je však iná. František Tavarík bol vraj veľmi šikovný, pracovitý, bystrý a múdry človek. Bol statný, pekný a šarmantný a tak nečudo, že sa do neho zamilovala istá dievčina. Nevedno, či bola mladá a pekná, ale v každom prípade bola bohatá a bohužiaľ, aj hrbaná. Šikovný stolár sa s

ňou oženil, ale keďže mal rozum, majetok nepremrhal, ale investoval. Skúpil role pod lesom, dokonca aj pôdu na prístupovú cestu /Tavariková cesta – Tavarička/. Na tých roliach potom nastaval v rokoch 1920-30 drevené chatky pre Bratislavčanov, ktorí si túžili v nedeľu oddýchnuť od mestského zhonu v lone prírody. Miesto to bolo krásne s výhodnou polohou len kúsok od mesta. Sám Tavarik si tu neskôr postavil poschodový murovaný dom, ktorému dal meno Šándor vila. Ktovie, ako nažíval so svojou manželkou, pretože sa hovorí, že sa zaľúbil do istej Kači, s ktorou aj potajomky žil. Rodinné domčeky tu mala postavené aj rodina Šikovcov, Šrámkovcov, neskôr Peškovicov a iní. Po znárodnení boli chatky vyvlastnené a rozdane chudákovi z Dúbravky.

Blízko pána Tavarika si v roku 1935 kúpil pozemky aj pán Pribík. Bol to zámožný pán, ktorý mal veľkoobchod so sklom v Bratislave. Postavil si tam vilu, ktorej veľká časť bola zasklená. Priviedol tam aj svoju matku, ale tá vo veľkom dome nechcela bývať, tak jej blízko seba dal postaviť menší murovaný dom. Ponižšie svojho sídla, v miernej grabe, dal vybudovať dva rybníky. V jednom sa kúpali a v druhom choval ryby. Celé okolie domov bolo upravené ako park s ozdobnými kríkmi a zvláštnymi stromami. Tomuto miestu sa vždy hovorilo „u Pribíka“.

Po znárodnení v roku 1948 tak ako Tavarikovi, aj Pribíkovi majetok vyvlastnili. V hlavnej budove malo potom v roku 1952 družstvo chov sliepok a po čiastočnej rekonštrukcii v roku 1954 tu bolo detašované pracovisko Dojčenského ústavu z Patrónky.

„V ústave na Patrónke boli detičky od narodenia a u Pribíka boli deti od 6 mesiacov do dvoch rokov. Tam som pracovala dva roky, pretože to bolo kúsok peši z domu a mohla som byť viac so svojimi malými deťmi /mali sme denné a nočné služby/. Neskoršie tam bola psychiatrická liečebňa, mám dojem že sa tam liečil alkoholizmus. Prostredie bolo stále krásne a keď mali moje deti čierny kašeľ, chodili sme s mužom s nimi na Tavaričku na dlhé prechádzky, ako nám odporučila lekárka, pretože tam boli vysadené ihličnany, najmä borovice,“ zaspomínala si zase s dojatím mamka.

„Mne sa hlavou preháňajú chvíle, keď som na tie miesta s otcom ako malá chodila na huby. Môj otec Jožko miloval hubárčenie a to som po ňom zdedila. Vtedy tam rástli dubáky. A s babkou Jakubčíkovou sme na jeseň chodili nad Tavaričku do lesa „na šúni“, čo bolo suché dubové lístie prípadne aj so žaluďmi. To sme rukami nakladali do veľkého „krumpľového koša“/to bol veľký z prútia upletený kôš na zemiaky s dvomi malými uchami/. Moja mamka v mladosti nosila aj so sestrami „šúni“ v krošni. „Šúni“ sa potom podstielalo do chlieva ošípaným namiesto slamy, keďže tú sme nemali. Na žaluďoch si prasiatka mimoriadne pochutnávali. Mne babička Rozka naviazala „šúni“ do malej „popelky“. Klasická „popelka“ bola veľká štvorcová plachta s dlhými asi 1,5-2 metrovými popruhmi, ktorá sa používala na prenášanie slamy, sena, alebo trávy /niekde ich volali „trávnica“/. Dotyčný trúsivý materiál, alebo veľký kôš, sa zviazal „do nošky“, ktorá sa priviazala na chrbát. Niekedy sme s babkou našli okolo pňov veľa „hromadzinek“, ako sme ich po dúbavsky volali, pretože rástli na hromadách, teda správne podpňoviek. Vtedy sme kôš aj „popelku“ vysypali, naplnili sme ich hubami a celá naša ulica varila potom „hromadzinkovú polievku“ a hubovú praženicu. Ale, samozrejme, pamätám sa aj na tie „ukašľané“ prechádzky.“

Tavariková kolónia sa začala v sedemdesiatych rokoch rýchle meniť. Na kopci na Lučiciach sa objavili radové zástavby, chatky pod horou sa už dávnejšie zmenili na murované domčeky a ešte neskôr na veľké rodinné domy.

Pri dôkladnom popise celej starej Dúbravky sme akosi vynechali našu nezabudnuteľnú silnicu. Názov silnica v tomto prípade nemožno chápať ako cechizmus. Jednoducho podčiarkuje výnimočnosť tejto hlavnej dopravnej tepny v Dúbravke, jej spoločenskú funkciu. Bola to jediná poriadna vyasfaltovaná cesta, ktorá viedla do dediny. Jazdili po nej prvé autá a prvý dúbavský autobus a samozrejme vozy ťahané koňmi.

Dúbavská „silnica“ sa začínala pri dnešnom Miestnom úrade a viedla dolu po Žatevnej ulici až k železničnej trati v Lamači, kde ústila do križovatky. Vpravo sa išlo do Lamača a vľavo do Devínskej Novej Vsi.

„Táto „silnica“ nebola len taká obyčajná cesta. Bolo to naše nedeľné korzo. Tu sa v nedeľu poobede prechádzali skupinky mladých, vždy štyria, piati vedľa seba, držiace sa za ruky. Nemuseli sme sa báť, veď doprava bola minimálna. Rozprávali sme sa, ale najviac sme spievali. Naša

obľúbená sa volala Na dúbravskej silnici, i keď na tej našej žiadna krčma nebola:

Na dúbravskej silnici
krčma malovaná.
Šenkuje tam má milá, rozmilá
vínečko červené.

A keď sme tam prijeli,
medzi dverma stála,
prežalostne plakala, plakala,
jak by hudba hrála.

A čo plačeš, naríkaš,
šak mja tu ešte máš,
šak ty pro mého koňa vraného
maštalenku nemáš.

Chytla koňa za uzdu
rovno do maštalky
a milého za ruku, za ruku
rovno do postelky.

Táto silnica bola lepšie a kvalitnejšie upravená ako Tavariková cesta. Tvarička totiž slúžila len ako trasa na lamačskú železničnú stanicu, ale „silnica“ viedla do obce Lamač a pokračovala do Bratislavy. V Lamači žili naši spolužiaci a priatelia a tiež tam bola pošta a žandárska stanica aj pre Dúbravčanov. Aby sme si skrátili cestu do dediny Lamač, zišli sme zo „silnice“ na rázcestí a prešli cez škarpu /cez železničné koľaje/, čo bolo dosť nebezpečné. Inak by sme však museli zachádzať na lamačský most“, zamyslela sa mamka nad bláznivými výčinmi mladosti.

Pri moste bola Sokolovňa, kde sa cvičilo, poriadali sa tam rôzne podujatia a zábavy, kde chodila aj dúbravská mládež. Takže vlastne aj táto „silnica“ predstavovala kus dedinskej kultúry a spojivo medzi dvomi skupinami mládeže. „Silnica“ tiež vytvárala prirodzenú medzu, kde končili dúbravské polia, ktoré sa volali Vráťka.

Silnicu od Dúbravky lemovala riedka alej ovocných stromov. Až po križovatku to boli zväčša slivky a zopár mladých tenkých orechov a po odbočení vpravo to boli aj čerešne. Na konci dúbravskej silnice, už pri križovatke stála z každej strany veľká košatá moruša. Neskôr, asi v rokoch 1955-1960 postavili Dúbravčania na svojich poliach na Vráťkach niekoľko rodinných domov, ktoré tam stoja dodnes.

Na dotyčnú „silnicu“ sa veľmi dobre pamätám aj ja. Od šiestej po deviatu triedu základnej školy sme totiž my, Dúbravčania chodili do ZŠ do Lamača. V lete to nebolo nič strašné, len sme sa natlačení previezli jednu, či dve zastávky autobusom a od mosta sme niekoľko minút klusali do školy. Horšie to však bolo v zime. Keď napadalo veľa snehu, nechodili autobusy a my sme museli ísť do školy pešo. Plahočili sme sa cez vysoké záveje, jeden rok bolo toľko snehu, že ho museli občania lopatami odhadzovať, aby sa do dediny dostalo zásobovacie auto s potravinami. Mali sme to aj zmerané. Samotná silnica po križovatku merala myslím že kilometer, od križovatky po mostík to bolo asi pol kilometra a od mostíka po školu neceleho pol kilometra. Tiež si pamätám že „silnica“ nám slúžila, najmä chalanom ako pretekárska dráha pre bicykle. Ja osobne som sa na „silnici“ učila aj bicyklovať, pretože cesta mala veľmi mierny spád. „Silnica“ sa zmenila na širokú cestu s obrovskou premávkou a na stromy, čo pri nej stáli môžeme len spomínať.

Fotka č.1 Monika Ondriášová za slobodna

č.2 Marka Mikletičová, Rudolf otec, sprava Viktória, Amália a Katarína Ovcharovichové

č.3 Monika a Rudolf, sprava Katka, Vikinka, Marinka a Amálka

č. 3A Slávnosť pred Pomníkom padlých v I.svetovej vojne, rok 1937

Silvester, Nový rok a Tri krále

Silvester kedysi nepatril k mimoriadnym a osobitne oslavovaným dňom. Bol to deň pracovný, i keď z niektorých pracovísk pustili ľudí o čosi skôr z práce. Nie všetci obyvatelia čakali do polnoci. Unavení od práce išli normálne spať a Nový rok zavíňovali svojim najbližším až ráno. Je pravda, že zábavy, teda silvestrovské zábavy sa v Dúbravke konali a trvali až do rána bieleho, ale nebola to veľká paráda. Doma sa večer dobre najedli, aby vydržali tancovať a potom odišli silvestrovať do šenku „k tetke Bäre“. Samozrejme, všetci sa pekne vyobliekali. Poniektorí do krojov, ale väčšina do „pánskych“ šiat.

„Večer, keď už začala muzika hrať, chodili sme ako deti nakúkať cez okno, ako dievčatá s mládencami tancujú. V rohu sály na malom pódiu hrali muzikanti, na jednej strane pri stene stáli chlapi, na druhej strane stáli dievčatá a za nimi na stoličkách sedeli striehnuce mamy, babky a staré klebetnice. V strede sály sa potom odušu tancovali. V prestávkach chodili vedľa do výčapu na pivo, víno, alebo pálenku a tiež dievčatám po malinovku. Naša mama Monika veľmi rada tancovala a vždy otca nahovorila, aby išli aspoň trochu „na muziku“. Spolu s mojimi tromi sestrami sme striehli, či nám mama vytancuje pomaranče. A veru ona nás nikdy nesklamala a zo silvestrovskej zábavy nám priniesla nielen po pomaranči, ale aj papierové trblietavé čiapky, ktoré nám dlho robili radosť,“ rozplývala sa mamka v spomienkach.

Neskôr si postavili Dúbravčania na námestíčku vedľa požiarnej zbrojnice kultúrny dom, kde poriadali silvestrovské zábavy už na vyššej úrovni.

V sále kultúrneho domu dominovalo javisko, bola tu aj šepkáreň a šatne. Na jednej strane sály boli veľké okná a pod nimi rada stolov so stoličkami, takže na zábavách bolo možné kultúrne podávať aj občerstvenie. Na začiatku silvestrovskej veselice predviedli mladí dúbravskí ochotníci svoje umenie. Zábavný konferencier, pestrý program a tombola sa stali súčasťou silvestrovských zábav.

Na Silvestra sa nespievali nijaké špeciálne pesničky až na jednu:

Silvester je v roku len raz,
tento čas je vždycky náš.
Starostí sa zbav tu teraz,
tiež toho, nač spomínaš.

Humorom a zdravým smiechom
vyplňme si chvíle dnes,
však veselosť nie je hriechom,
nech žije náš dnešný ples!

Mladí zamilovaní si vynútili smutnú pesničku Stojí šuhaj, pretože už mysleli na fašiangy. Dúfali, že vtedy budú mať svadbu, lebo rodičia sa umúdrnia a nebudú ich nútiť zosobášiť sa s niekym nemilovaným.

Stojí šuhaj pod naším okénkem,
klope si on ze zlatým prsténkem.
Milá mi otevri, já stojím u dverí,
otvri mi, moje potešení.

A já bych ti ráda otevrela,
keby mi mamička nebránila.
Mne mamička bráňa, že sem ešče mladá,
abych s tebou noci netrávila.

Stojí šuhaj pod zeleným dubem,
povjedz milý, či já tvoja budem.
Nebudeš, nebudeš, frajerečko moja,
len si spomeň na tý naše slová.

Keré sme si spolem povídali,
ked sme pod zeleným dubem stáli.
Vydaj sa, možeš li, moja najmilejší,
esli sa ti trebí lepší ščascí.

Já to šuhaj nigdy neurobím,
lebo sa já pána Boha bojím.
Léhaja-stávaja, dycky bych plakala,
že sem si t'a šuhaj nedostala.

O polnoci si všetci popriali šťastný Nový rok, vybozkávali sa a pokračovali až do rána v zábave. Len mladí manželia, ktorí mali malé deti odchádzali skôr, aby skontrolovali svoje ratolesti.

Ráno na Nový rok, teda 1.januára, nesmela prísť do domu prvá žena, to by vraj prinieslo celému domu nešťastie. Malé deti chodili k susedom a k rodine vinšovať zrána, alebo poobede a dospelí išli k blízkej rodine, alebo k dobrým priateľom zavinišovať až večer. Do Dúbravky zvykli chodiť vinšovať aj cigáni z Devínskej Novej Vsi. Deti dostali malú „výslužku“ či už koláč, jablko, orechy, alebo pár halierov. Keď sa ľudia stretli na ulici, podali si ruky a tiež si povinišovali: Vinšujem vám šťastlivý nový rok! A druhý odpovedal: Podobne aj vám! Alebo zaželali:

Vinšujem vám šťastie, zdravie,
sväté božské požehnanie.

Deti zvykli vinšovať aj takto: Vinšujem vám vinšujem, dokial niečo dostanem.
A keď niečo dostanem, vinšovať vám prestanem.

Keďže v Dúbravke žilo veľa chorvátskych potomkov a väčšina starších ľudí hovorila len chorvátsky, pri stretnutí si popriali: Sritno nuovo ljeto! A odpovedali: Zahválen! Alebo to bol pekný dlhý chorvátsky viniš:

Vinšujem vám ovo nuovo ljéto
a stáre Božit'e,
da bi vam cválo, rodilo:
guóra drivuom,
vinska guóra vinuom,
puóle žitkuom,
duór dobitkuom,
a hiža dobrim zdravím.
Da bi vas od najstarjega po najmladjega
glava nebolila
a po smrti dúšno spáseňje.

Na Nový rok sa muselo ísť do kostola na novoročnú omšu. Tam pán farár po kázni urobil zhodnotenie uplynulého roka : koľko občanov zomrelo, koľko detí sa narodilo a koľkí sa zosobášili.

V tento deň sa nesmela ješť hydina. Ľudia verili, že by im šťastie a bohatstvo uletelo. Celý deň boli pekne oblečení, dobre najedení a nič nerobili. Verili že:

Čo na Nový rok, to po celý rok.

„Moja mama Monika vždy dobre varila a piekla. Často sa po omši u nás na obed zastavil aj pán farár a veľmi si pochvaľoval. Na Nový rok zvykla mama variť dobrú silnú polievku z

bravčových kostí s rezancami, bravčové rezne, alebo pečené bravčové a zemiakové pyrė. K tomu zavárané kyslé uhorky, slivky nakyslo, alebo nejaký ovocný kompót. Napiekla syrovník /tvarohovník/, makovník a orechovník, ale tiež drobné pečivo ako kokosové rožky, medvedie tlapky, vanilkové rožky, orechové tyčinky. Drobné pečivo sme so sestrami Marinkou, Vikinkou a Amáľkou pomáhali mame piecť už ako malé deti.

Keď som sa vydala, zvyky z domu som si priniesla do vlastnej domácnosti. Človek sa však stále učí a keď zorganizovali v Dúbravke kurz varenia, prihlásila som sa aj ja a naučila som sa tam veľa nových vecí. Na Silvestra som zvykla nachystať obložené chlebíčky, napiekla som krémeše, alebo krémové venčeky a na Nový rok sme varili hovädziu polievku, alebo podobne ako mama polievku z bravčových kostí s tenkými rezancami, či s pečienkovými knedličkami, rezne z bravčového mäsa z pácu /to bolo mäso naložené v soli s prepaširovaným cesnakom pripravené na údenie/, ktoré sa cez noc namočilo do mlieka, aby vyťahlo z mäsa prebytočnú soľ. K tomu som robila buď pyrė, alebo pečené zemiaky a tiež nakladané uhorky. Krémeše, alebo krémové venčeky zostali zo Silvestra, tak som upiekla iba orechovú tortu,“ spomínala mamka.

„Na tie mamkine chlebíčky z kurzu si veľmi dobre pamätám i keď som bola ešte malá, možno 5-6 ročná. Dovtedy sme nikdy obložené chlebíky nemali a tu mama prinesie za tanier rôznych krásnych, nazdobených a chutných dobrôt! Priam sme s bratom výskali a odvtedy musela mama pri mimoriadnych príležitostiach narobiť aj obložené chlebíčky. Keď som sa vydala ja, chystala som už iné dobroty. Možno to bolo tým, že začali vychádzať viaceré časopisy, v ktorých boli aj recepty, i v televízii sa objavilo čosi o varení, takže človek sa mal čím inšpirovať. /Myslím teraz na sedemdesiate roky/. Neskôr, keď sme s manželom trochu pochodili po svete, stalo sa varenie a pečenie takmer mojou vášňou. Exotické jedlá som prispôbovala našim chutiám a dostupnosti ingrediencií v predajniach. Inovovala som staré recepty od mamky, vymýšľala nové a uverejňovala ich v časopisoch a knižne. Na Silvestra, myslím na večerné a nočné zobanie, zvyknem pripraviť rôzne chuťovky, v lístkovom ceste pečené kúsky kuracieho, morčacieho, zajačieho, alebo rybieho mäsa, ktoré predtým marinujem v špeciálnych marinádach. Na Nový rok varím údeninovú čiru polievku s množstvom zeleniny, prírodnú bravčovú panenku s parenou zeleninou a niekoľkými pikantnými omáčkami /chrenová, horčicová, papriková, so zeleným korením, hubová, alebo kaparová. Každá z tých omáčok sa hodí aj k údenému mäsu z polievky. Veľmi často však robím aj obľúbený plnený bôčik, ktorý je chutný teplý i studený a dá sa obmieňať rôznymi plnkami. K bôčiku podávam rôzne čerstvé šaláty, sterilizovanú zeleninu nakyslo, ale obľúbený je aj šalát z kyslej kapusty. Drobné suché a plnené pečivo ostane zvyčajne od Vianoc, takže čerstvú upečiem ananášovú roládu, orechovú, alebo trasenú tortu, prípadne vyskúšam nový recept nejakej krémovej dobroty“.

Na Tri krále, 6.januára, bol veľký sviatok a nepracovalo sa. Po dedinách chodili vinšovníci a tešili sa, že si niečo vykoledujú. Po Dúbravke tiež zrána vinšovali malí chlapci. Boli traja, v dlhých bielych košeliach, s papierovými korunami na hlavách. Na korunách mali nakreslené kríže. Znázorňovali Gašpara, Melichara a Baltazára. Niektorým mamy oblepili koruny zlatým, alebo strieborným staniolom. Deti si nosili košík na výslužku, v ktorom mali trojkráľovú kriedu. Tou potom na bránu, alebo vstupné dvere napísali G.M.B. Zvyčajne dostali kúsok koláča, jablčko, orechy a niekedy, keď boli z rodiny, aj niekoľko halierov. Okrem domácich dúbavských chlapcov chodili koledovať aj cigáni z Devínskej Novej Vsi. Tí už bývali oblečení trochu odlišne. Gašpar mal oblečenú bielu košeľu aj nohavice, Melichar mal červenú košeľu, alebo aspoň červený sveter a Baltazár bol oblečený celý v čiernom a ruky a tvár mal tiež začiernené. Jeden niesol papierovú pokladničku s krížom na peniaze, druhý mal košík na potraviny /cigánom dávali niekedy aj zemiaky, trochu fazule, alebo hrachu, údené rebierko – čomu sa potešila celá ich rodina/ a tretí niesol trojkráľovú kriedu. Keď vošli do domu, začali spievať:

My tré králi ideme k vám,
ššascí, zdraví neseme vám.
Ššascí, zdraví, dúhé letá,
my sme tré králi zdaleka.

Daleká je cesta naša,
do Betlema, do salaša.

A ty černý na tem zadu,
nevystrkuj na mňa bradu.

Ket sem černý, nech sem černý,
protože sem z murínskej zemi.

Na „Tri krále“ bola doobeda vo Veľkom kostole omša, kde farár posväcoval vodu a tiež trojkráľovú kriedu. Vodou si vysvätili nielen príbytok, ale aj maštale, prípadne aj osivo, sadivo, záhrady, vinohrady a polia, aby mali dobrú úrodu. Do svätenej vody tiež namočili vetvičku rozmarínu, alebo krušpán /kríček so stálozelenými lístočkami/ a pokropili zosnulého v truhle. Pri veľkých búrkach hádzali do ohňa trojkráľovú kriedu, aby do ich domu neudrel blesk. Niektoré poverčivé ženy trojkráľovou kriedou robili krížik aj na prah domu a maštal', čo mala byť ochrana proti zlým duchom a bosorkám /ktoré vraj mohli prísť do maštale a odobrať kravám mlieko/.

V tých dňoch sa často opakovalo ľudové porekadlo, ako sa dni predlžujú:

Na Nový rok – o slepačí krok,
na Tri krále – o krok ďalej,
na Hromnice – o hodinu více.

Na Hromnice, ktoré boli 2. februára si dávali ľudia v kostole posvätiť hromničné sviečky. Tie sa zapalovali nielen na utíšenie veľkej búrky a ochranu domov pred bleskom, ale najmä pri zomierajúcich, aby im uľahčili skonanie. Hovorilo sa, že keď na Hromnice osvieti farára pri oltári slnko, medveď si ešte popravuje brloh /teda zima ešte dlhšie potrvá/.

„Na Tri krále nebývali v Dúbravke žiadne špeciálne zvyky, ani sa nevarili žiadne zvláštne jedlá. Mama Monika deň predtým upiekla nejaký kysnutý koláč, alebo závin, aby ním mohla ponúknuť pána farára, keď pôjde z kostola a tiež na výslužku koledníkom. Keď som sa vydala, zaviedli sme si s mojim mužom Jožkom taký zvyk, že na Tri krále muž napiekol rezne, najlepšie tie z pácu. On ich vedel upieť najlepšie, pretože ich pražil pomaličky na bravčovej masti. Boli voňavé a jemnučké, v ústach sa úplne rozplývali. Ja som k nim urobila zemiakové pyré a k tomu sme mali nakyslo zavárané slivky. Potom som napiekla sádelníky so slivkovým lekvárom. Keď nám sadlo po zabíjačke neostalo, urobila som ich z lístkového cesta a tie nám chutili ešte lepšie,“ zapila mamka spomienky voňavou kávou a dala si prestávku v rozprávaní.

Fašiangy

Obdobie, na ktoré sa tešila celá dedina boli fašiangy. Starí a starší sa radovali, že si trochu pomastia brušká pred pôstom, roľníci ešte oddychovali od namáhavých poľných prác a chystali sa na blížiacu jar a mládež sa samozrejme tešila na čas zábav, zabíjačiek a svadieb, na čas príjemných stretnutí a huncútstiev. Fašiangy, po dúbavsky „fašang“ trvali od 7.januára do začiatku pôstu, to znamená až do škaredej, populcovej stredy.

Hovorilo sa: Tento rok je krátky fašang, chlapci berú /nevesty/ po porádku!

Tento rok je dúhý fašang, chlapci si môžu vyberať!

V tých časoch vraj novoveskí cigáni hovorili: Vánoce, to sú nejaké sviatky?! Z kostela do kostela ... Ale fašangy, to sú sviatky – ze šenku do šenku!

Počas fašiangov sa v každom dome vyprážali šišky, frity a myši. Kedysi sa vyprážalo len na bravčovej masti. Šišky museli byť ľahučké a jemné ako páperičko, kysli na dvakrát /prvýkrát vykyslo cesto a druhýkrát vykrojené šišky, ktoré sa počas kysnutia museli raz obrátiť na druhú stranu/. Do jednej dávky na pol kila múky išli 3 žĺtky a samozrejme trochu rumu. Do fritov a myší išiel len 1 žĺtok a kysli kratší čas ako šišky. Najjednoduchšie a najrýchlejšie sa robili myši. Cesto bolo redšie, v hrnci na teplom mieste rýchlo vykyslo, naberalo sa potom veľkou polievkovou

lyžicou a púšťalo sa do horúcej masti. Po vytiahnutí lyžice sa z cesta natiahol akýsi chvostík a preto sa tieto rýchle šišky volali myši.

„Na šišky dávala babka Monika slivkový lekvár, moja mamka zase dávala navrch najradšej marhuľový, alebo jahodový a moje deti a teraz aj vnúčatá obľubujú šišky s marhuľovým, alebo broskyňovým lekvárom vo vnútri šišky a ešte radšej, keď je vo vnútri čokoláda, alebo nutela. V Dúbravke sa kedysi vravelo, že kto neje na fašiangy šišky, bude prašivý. Keďže pri pečení šišiek sa používali iba žltky, bielky ostali. Babka Monika z nich napiekla kokosové pusinky, ktoré mali u všetkých veľký úspech.“

Posledné tri dni fašiangov boli najveselšie. V nedeľu začala zábava v šenkoch už poobede a trvala do neskorej noci. V pondelok začala zábava dopoludnia a poobede chodili po dedine mládenci oblečení ako maškary. Niektorí mali iba naruby oblečené kožuchy, niektorí staré kroje. Jeden z mláďencov mal na košeli a gatiach našité farebné handričky a niesol chlebový košík. Mláďencov sprevádzali niekoľkí muzikanti, chodili po dedine a spievali:

Uš sa fašank kráci, uš sa nenavrací,
staré dzífký plačú, že sa nevyskáčú.

A z dvorov im kontrovali dievčatá: Pret fašangem, ten týdeň,
chodzívals k nám každý deň.
Ale uš fčil nechodzíš,
uš ma asi nelúbiš.

A mláďenci pokračovali pesničkou: Fašangy, Turíce, Velká noc ide,
kdo nemá kožúška zima mu bude.
Já nemám kožúška, len sa tak trasem,
dajte mi slaninky, nech sa vypasem.
A tam hore na komíne
sedí kocúr na slanine.
Dzíte si ho odehnat
a mne kúsek odrezat.
Hentam nám nedali, hentam nám dajú,
komára zabili, slaninu majú.

V každom dvore vytancovali mláďenci ženy i dievčatá, za čo dostali do košíka šišky, koláče, klobásky, údenú slaninu, alebo vajíčka. Výslužka sa potom rozdelila medzi muzikantov, alebo pri spoločnom posedení.

V utorok pred polnocou končila zábava. Dievčatá z nej odišli trochu skôr, inak by sa im všetci posmievali, že sú „škaredé stredy“. O polnoci priniesli mláďenci doprostred sály snop slamy, aby sa mali dievky kde vyspať /bolo to na posmech, keby niektorá ostala aj po polnoci/.

Fotka č.4 Fašiangy v Klube dôchodcov v Dúbravke v r. 1994

Keď „mušku“ lákali...

Zimné obdobie bolo aj časom zabíjačiek. Gazdovia v Dúbravke zvyčajne chovali po dve ošípané. Jednu zabili pred Vianocami a druhú na fašiangy pred Veľkou nocou, aby mali na veľké sviatky aj čerstvé mäso. Tí, ktorí mali ošípaných viacej zvyšné predali mäsiarovi, niečo peňazí mali na prilepšenie a za ostatné si na jar kúpili v susedných obciach malé prasiatka na ďalší chov. Prasiatá pri zabíjaní museli mať aspoň 150-200 kíl. Sviňa bola vtedy dobrá a vhodná na zabíjanie, keď mala slaninu na chrbte hrubú na 4 prsty. Gazdovia robili zabíjačky sami, prípadne im pomohol na revanš niekto z rodiny. Boli však aj takí, čo si na pomoc volali mäsiara.

Zabíjačka začínala vždy skoro ráno. Gazdiná nasypala do misy kukuricu a vábila svinku z chlieva von: „Ná, muška, nááá, pod len, moja pjekná, ná, mušinko, ná, vylez ven, moja, mám tu neco dobré“, prihovárala sa prasaťu sladkým háskom. „Ej, ty farizejko falešná, šak pujdeš do pekla! Navnadzuješ ju na dobrotu a pritem ju posílaš na smrť! Nehaňbíš sa?! - smiali sa chlapi gazdinej.

Keď bolo prasa na dvore, skočili k nemu dvaja chlapi, jeden jej trhol zadnú, druhý prednú

pravú nohu a keď zvieru padlo, prikľakol a znehybnil jej kolenom ľavú nohu a pichol ju dlhým úzkym nožom /dedko Ovcharovich aj dedko Jakubčík mali nože vyrobené z bodákov/ rovno do srdca. Vtedy k nim priskočila gazdiná a do misy chytala striekajúcu krv.

Krv pečená na masi a nadrobno pokrájanej cibuli spolu so štamprlíkom bola prvým posilnením aktérov zabíjačky. Dôležité bolo, aby sa krv v mise nezrazila, museli ju až do vychladnutia stále miešať. Zabitú sviňu preniesli do veľkého dreveného koryta, obarili ju horúcou vodou, odsponu popreťahovali reťazou, aby z nej odstránili štetiny a zvyšok štetín potom zoškrabali na to určenými plechovými zvoncami. Zvieru potom zavesili na „rémy“ /kovovú konštrukciu s hákmi/, kde telo viselo dolu hlavou. Tam ho muži „rozobrali“. Gazdiná potom na slanine upiekla na cibuľke kúsok pečene pokrájanej nadrobno, aby si prítomní na obed zajedli. Mäsové odrezky, najmä z podbrušiny dali piecť s cesnakom a rascou a keď bolo mäso takmer mäkké, poliali ho trochu mlieka, z čoho ostalo pekne červené a rozvoňalo celý dom. Z ďalších masnejších odrezkov sa varila zabíjačková kapusta /kúsky mäsa opečené na cibuli so soľou, čiernym mletým korením a nakoniec sa k tomu pridala kyslá kapusta a udusila sa domäkka/.

Na zabíjačke sa v Dúbravke robili „jelítka“, čo boli vlastne krvavničky z vareného pomletého mäsa, koži, krvi, pokrájaného pečiva a „špecií“, čiže korenín. Ryžové jaterničky sa kedysi v Dúbravke nerobili. Ďalej to bola tlačienka, na ktorú použili prasací žalúdok a močový mechúr, „podbradek“/varený lalok s cesnakom a červenou paprikou/. Ovar bola vlastne zabíjačková polievka, čiže najprv v kotli varená hlava, ľadvinky, kože – suroviny, ktoré sa potom použili do „jelítok“ a tlačienky. Nakoniec sa v ovare obvarili aj „jelítka“, 2-3 z nich sa do „ovaru“ roztrhali, aby bola polievka hustejšia.

Čerstvé mäso a uvarené „jelítka“ rozložili v chladnej komore na papieri, aby sa mäso nezaparilo. Z paprčiek, kolienok a chvosta sa v nasledujúcich dňoch varila huspenina. V komore skladovali „v galetkách“ aj vyprázanú masť a tiež oškvarky. Tie zvykla babka Monika zaliať do hrnca vychladnutou masťou, aby nestuchli. Takto skladované oškvarky vydržali až do jari, keď sa kopal vinohrad. Chutili ako čerstvo vyprázané. Čerstvé mäso v chlade vydržalo aj týždeň. Potom ho dali do pácu /soľ s cesnakom/ a neskôr vyúdili.

Navečer okolo štvrtrej, piatej už bolo po zabíjačke. Prítomní sa hostili voňavým mäsom a zabíjačkovou kapustou, gazdiná s gazdom ešte krájali slaninu, ktorú budú buď v noci, alebo na druhý deň vyprážať a deti roznášali výslužku. „Za cestu“ dostali od obdarovaných 30-50 halierov.

„Nevedno ako, ale cigánka Anča z Novej Vsi sa vždy dozvedela, kedy bola u nás zabíjačka. Vtedy prišla za mamou s prosíkom, aby jej dali hrubé črevá a črevové sadlo. Anča bola slušná a pracovitá cigánka. Chodila do Dúbravky predávať vápno a tiež „lúč“/to boli borovicové korenky a tenučko naštiepané borovicové drevo plné živice, ktoré veľmi dobre horelo. Papier bol vzácny, nebolo ho dosť na podpaľovanie a tiež sa nemohlo plytvať zápalkami. Lúč napustený živicom sa rýchlo rozhorel a dlho držal plameň, od ktorého sa chytilo aj ostatné drevo v sporáku/. To sme od cigánov, najmä od Anči vždy kupovali. Mama jej dávala aj odrastené a staršie šaty a topánky po nás, deťoch. Keď nám raz zdochla sviňa a môj otec ju zakopal na Bočku, cigáni ju s naším súhlasom vykopali a vraveli: „Tetko Monko, nebojte sa, nám sa nič nestane, zem fšecko zlé vytahá“, spomenula si mamka na cigánov z Devínskej Novej vsi, od ktorých si Dúbravčania kupovali aj poľnohospodárske náradie, predovšetkým motyky a vidly.

Pred zabíjačkou sa zvykli gazdovia z rodiny, alebo aj dobrí susedia poradiť, kto bude kedy zabíjať. Jednak si pri zabíjačkách navzájom pomáhali v práci a jednak si vlastne vypožičovali mäso a zabíjačkové výrobky. Vítané bolo, keď si zabíjačky dohodovorili týždeň po sebe, takže čerstvé mäso mohli konzumovať dlhší čas. Pomáhal im pri tom práve systém výslužiek. Blízkej rodine, dobrému susedovi, alebo kamarátovi sa dávala veľká výslužka, čiže 1-2 kusy mäsa, 3-4 „jelítka“ a do kanvice „ovar“. Ďalekej rodine, bežnému susedovi, alebo známemu sa posielala malá výslužka, teda kúsok mäsa, 2 „jelítka“ a v kanvičke ovar. Títo všetci obdarovaní potom vracali dotyčnému rovnaké množstvo a kvalitu výslužky, akú dostali. Chudobným a sirotám posielala babka Monika ovar i „jelítka“ ako nezištnú pomoc.

Aby sviňa neskapala

Ako bolo spomenuté, cez fašiangy sa konalo aj veľa svadieb. V zimnom období mali ľudia na dedinách menej práce a viacej oddychu, tak sa im aj žiadalo viacej zábavy. Vždy sa našli vydajachtivé devy, ktoré chceli za každú cenu pod čepiec. Niektorí otcovia pristúpili aj na malé klamstvo a budúcim svatovcom oznámili:

„Nevím, drahí moji, čo si počnem! Enem si prectavte, tá sviňa, kerú sem chcel zabit na jeseň naším mladým na svadbu, tak akorát tá fčil prestala žrat. Škoda by jí bylo, keby mjela skapat! Najrači bych ju zabil a mladý by sa mohli zebrať fčil cez fašang. Co na to povíte?“

No čo už mohli na takú závažnú vec povedať? Či už sa mladému chcelo, alebo nechcelo do skoršieho ženenia, nenechajú predsa svinku zdochnúť.

Dievčatá si cez fašiangy radi zaspievali:

A ja sa nevydám za dva roky ešče,
blázeň bych já byla, keď mja nigdo nechce.
A já sa nevydám, bárs by mja aj chceli,
šak já mám frajira v Sedmohrackej zemi.
V Sedmohrackej zemi sedmohrackí páni,
budú mi vyprávjat milostivá pani.
A já sa nevydám, ešče trochu počkám,
a keď sa nevydám, uhodším to kočkám.
Co kočky nechajú, uhodším to vrapcom,
co vrapci nechajú, uhodším to chlapcom.

Mladí Dúbravčania sa v čase fašiangov radili o svojich budúcich partneroch aj pesničkou:

Lepší je vínečko, neš-li voda,
lepší je panenka, neš-li vdova
Panenka miluje, nic neríká,
a vdova spomíná neboštíka.
Lepší je žitečko, neš-li oves,
lepší je mládenec, neš-li gdovec.
Mládenec miluje aj na došku,
a gdovec spomíná na nebošku.

Teraz rozpoviem príbeh, ktorý sa stal v šenku u tetky Báry posledný fašiangový večer. Anka bola veľmi pekná, ale trochu namyslená dievčina. Nápadníkov mala dosť a tak si do vôle vyberala a preberala. Vedela sa vždy šikovne vyšmyknúť a keď sa s niektorým chlapcom nechcela baviť, nič ju k tomu nedonútilo. Muzika pomaly končila, hrali už predposlednú pesničku, keď za Ankou prišiel Mišo. Nie príliš pohľadný, nie príliš bohatý, zato však dosť svojrázny, najmä dosť podgurážený mládenec. Anka sedela unavená z veľkej tancovačky a už sa chystala s kamarátkami odísť domov, keď k nej pristúpil Mišo:

- Anči, pot tancovat!
- Nejdem Mišku, nejdem.
- Len pot, neondzi sa!
- Nejdem, už sem ti povidala.
- Ale pot, kúpim ti pomaranč!
- Daj pokoj, nejdem!
- Kúpim ti slatké, pot!
- Nejdem, čo si hluchý?
- Ančo, pot! Lebo bohuocuprisám, takú ti plesknem po papuli, že všecy zuby vypluješ!
- No, ket mja tak pjekne prosíš, tak idem.

Veľkonočné topenie

Veľkonočné obdobie sa začínalo Kvetnou nedeľou. Farár v kostole posvätil bahniatka /kočátka, kočičky - po dúbravsky/. Tieto vetvičky sa uložili v izbe za stropný trám, alebo sa zastrčili za obraz a mali ochraňovať rodinu pred zlými duchmi.

Pred Veľkou nocou, tak ako všade na dedinách, prepuklo aj v Dúbravke veľké „gruntovanie“ /upratovanie/. V celom obydlí, v skriniach, kredencoch a v komore sa zvrátili ženy a dievky, umývali, čistili a ukladali, dokiaľ sa všetko neligotalo. Muži a mládenci zase upratovali dvor, maštale, pivnicu, ale aj v stodole riadili, ako sa dalo. Pomáhať museli aj deti. Každý sa snažil, aby jeho príbytok vyzeral pekne. Niektorí lícili dom aj znútra, iní iba zvonka.

Deti v škole recitovali básničku: Kvetná nedeľa, kde si sedela?

Na lavici, na polici kašu varila.

Veľká noc milá, kdeže si bola?

Pri studničke zrubenej nohy som si myla.

Celých štyridsať dní bol pôst, ale najväčší pôst bol na „hrubý pátek“ /veľký piatok/. Tí najpobožnejší sa celý deň postili, alebo zjedli iba kúsok suchého chleba. Na Zelený štvrtok sa malo variť niečo pôstneho a zeleného. Na iných dedinách a v mestách sa varieval špenát, ale v Dúbravke kedysi špenát nik nepestoval, tak sa varila buď kyseláková /šťavel'ová/ omáčka, alebo koprivová /žihľavová/ omáčka, k tomu varené vajce a kúsok chleba.

Na Zelený štvrtok zaviazali v kostole zvony, takže sa nemohlo ako obyčajne trikrát za deň zvoniť. Preto po dedine chodili chlapi s rapkáčmi čím oznamovali čas. Po obede o 15.-16. hod. sa páľil na cintoríne „Judáš“. Boli to drevené kríže z hrobov, ktoré už doslúžili, stará tráva a suché kvety z celého cintorína, potrhané, alebo inak znehodnotené modlitebné knižky, zvyšky sviečok, ale aj rôzne nepotrebné papiere zo zákrestie a fary. To všetko sa muselo pod dohľadom pána farára spáliť, lebo to boli posvätené predmety. Ten nakoniec zvyšky pokropil svätenou vodou a ľudia si brali domov po uhlíku pre každého člena rodiny a po troške popola. Verili, že tieto uhlíky a popol nie je obyčajný, ale pomôže im pri ťažkých chorobách, alebo pri urieknutí.

Pôstne sa varilo v každom dome. Fazuľová, zemiaková, hrachová, šošovicová, alebo hubová polievka boli pripravované so suchou zápražkou, teda bez masti. Kde mali deti a mladých, ktorí sa potrebovali najesť, vymýšľali gazdinky sytejšie jedlá. Varili makové a tvarohové rezance, šúľance, šterc /nasucho opražené krupica pomiešaná s varenými a rozmačkanými zemiakmi/ a k tomu kyslá uhorka. Niekedy stačilo sladké, alebo kyslé mlieko s chlebom, alebo krupicová kaša, hrachová kaša, alebo šošovica nakyslo. Záležalo od šikovnosti a majetnosti gazdinky.

Prísny pôst bol najmä na Veľký piatok. Dospelí jedli len raz za deň jedlá bez masti a bez oleja. Na Veľký piatok sa chodilo do kostola k Božiemu hrobu. Okolo hrobu boli kvetináče s krásnymi veľkými hortenziami, ktoré ľudia kúpili a vyzdobili nimi to posvätné miesto. Všetci veriaci sem chodili na kolenách už od kostolných dverí. Vedľa hrobu bol kríž s ukrižovaným Kristom. Ten sa pobožkal, do pokladničky sa vložil peniaz a každý kresťan sa pri Božom hrobe vrúcne pomodlil.

„Na Bielu sobotu začala veľká príprava na nastávajúcu Veľkonočnú nedeľu a pondelok, kedy boli v Dúbravke „Malé hody“. Mama piekla chlieb a koláče – bábovky, makové, orechové a sirové /tvarohové/ záviny. Za mojich detských čias sa zákusky nepiekli. Na Veľkonočnú nedeľu sme sa všetci vyparádili. Mama nám pred sviatkami kúpila nové topánky a šaty, chcela aby sme boli slušne oblečení, ako vravela svojim príslovím – aby sa nemusela za nás hanbiť. Keď do košíka s krásnou vyšívanou dečkou kládla kúsok údeného mäsa, babu /v mlieku namočené pokrúpané žemle, pokrúpané varené hovädzie, alebo údené mäso, surové vajíčka a koreniny – na plechu zapečené/, varené vajíčka, hrozienkovú vianočku, hovorila nám takú riekanku:

Sedzí pani v koši

a pán sa jí prosí:

Dajte nám vajíčko, lebo dve,

šak vám to máličko ubudne.

Mama potom v kostole položila košík s dobrotami na stupienok pred oltár spolu s ostatnými ženami, aby ich pán farár požehnal. Z toho požehnaného jedla sme doma museli každý kúsok zjesť, aby sme boli zdraví. Verilo sa tiež, že keď sa niekto stratí v lese a spomenie si s kým jedol veľkonočné jedlo, vráti sa v poriadku domov. Posvätené veľkonočné vajíčka mali zase chrániť pred utopením“, spomína mamka na časy detstva.

Na Veľkonočný pondelok bývali v Dúbravke hody, pretože malý kostolík je zasvätený Panne Márii Ružencovej a vysvätený bol na Veľkonočný pondelok. Deti sa tešili práve na tie hody, lebo vtedy dostali od rodičov, krstných rodičov a niekedy aj od starých rodičov nejaké peniažky /korunu, dve, alebo len 50 halierov – záležalo to od finančných možností dotýčnych/. Na dúbravské malé hody chodili aj Lamačania, pretože vtedy prišli perníkari, zmrzlinár, kolotoče so strelnicou a všade sa predávali „kočky v mechu“ /za niekoľko halierov v papieriku zabalené prekvapenie – prstienok, guma, križik, rôzne prívesky, náhrdelník, alebo náramok z korálikov, panáčky z korálikov a iné drobnosti, ktoré pre malé deti predstavovali veľké poklady/. Staršia mládež sa tešila na večernú hodovú zábavu.

„Stále si ešte pamätám Veľkú noc v 37.roku. Róza, spolužiačka mojej staršej sestry Vikinky, mi vtedy zverila svoj poklad – v parádnej škatuľke veľké čokoládové vajce s umelou konvalinkou, ktoré som jej mala opatrovať a schovať, dokiaľ chlapci blízko nás hrajúci futbal neskončia. Vajce chcela dať Mirovi, chlapcovi, do ktorého sa zaľúbila. Róza mala vtedy 15 rokov a Miro bol jej prvá láska. Keďže som sa aj ja chcela s deťmi vonku hrať, dala som vzácnu škatuľku do postele pod perinu do izbičky, kde predtým bývala moja nebohá babka Katrína. Do tej izbičky si zvykol chodiť odpočinúť môj otec po ťažkej práci, aby sa nemusel zo spotených šiat prezliekať, lebo do postele by ho mama takého nepustila. Keď chlapci dohrali, dobehla za mnou Róza, aby som jej rýchle dala to vajce. Otvorím dvere na izbičke a tu, skoro som z nôh spadla! Na posteli, na perine leží rozvalený otec a odfukuje. Bolo mi do plaču – škatuľka i vajce boli pomačkané, rozpučené a načisto zničené.

„Však počkaj, to si zapamätám do smrti, ako si zničila tú krásu,“ nariekala Róza. Dodnes veru neviem, či si to až do smrti zapamätala. Vydala sa však za iného a Miro sa tiež oženil. Dobré sa pamätám i na Veľkú noc, keď som mala 5 rokov. Vtedy nám krstná maminka z Hoštetna /to bola otcova sestra/ priniesla všetkým štyrom sestrám po čokoládovom vysokom domčeku s rebríčkom, na ktorom sedeli žltučké, akoby hodvábné umelé kuriatka. Všetky štyri sme ich mali ešte dlho potom vystavené na parádu v kredenci“, zakončila mamka milú spomienku.

Keď bola moja mamka malá, spávala v izbičke s babkou Katrínou. Tú bolievali opuchnuté nohy a keď nemohla v noci spať, modlila sa, alebo si pospevovala náboženské pesničky. To zvyčajne zobudilo mamku, ktorá to počúvala a tak sa ich aj veľa naučila. Pred Veľkou nocou babka často opakovala túto :

Šla Mária, šla plačúci,
svého syna hľadajúci.
Ešče sme ho nevidzeli
jak ve štvrtek pri večeri.
On nám dával a rozdával,
svú svatu krév pit nám dával.
Nate, pite, nate, jedzte
a mój príklad zachovajte!

Na Veľkonočnú nedeľu a hody vyvárať a vypekať dúbravské gazdinky samé dobroty. Začali silnou slepačou polievkou s tenkými rezancami, niekde sa varilo údené mäso, inde bolo bravčové pečené so zemiakmi a u Ovcharovichov museli byť bravčové rezne a sedliacky šalát a určite aj pečené kozľa.

„Rovnaké jedlá varievala aj moja mamka. Na plnenom kozliatku si najviac pochutnával môj otec a brat Jožko, ja som sa toho jedla nemohla ani dotknúť, i keď voňalo úžasne. Bolo zaujímavé, že čo si ja z detstva pamätám, babkina koza mala skoro vždy 4 kozliatka. Vraj to preto, aby nimi babka mohla spravodlivo podeliť všetky štyri dcéry. Neskôr, keď už babka Monika kozy nechovala a keď už ani tento svet neobývala, robievala mama nezabudnuteľný plnený bôčik. V strede plnky

boli naukladané natvrdo uvarené vajíčka. Bôčik bol chutný horúci i nastudeno a výhodou tohto jedla bolo, že si ho otec mohol aj na dva dni zobrať do práce. Bol totiž rušnovodič a niekedy mal dlhé služby dva dni a noc, či dve noci. Mamka piekla šamrlóny, krémové venčeky, rôzne rezy i torty.

Môj veľkonočný jedálny lístok je už výrazne odlišný od maminho. Pripravujem žltú hrudku, aká sa robí na východe, keďže môj muž Števo je východniar, /v mlieku varené rozmiešané vajíčka/, jarnú polievku /do vývaru zo žltej hručky pridám slepačí bujón a posekanú pažitku a už na tanieri na masle opečené pokrúpané pečivo a najemno strúhaný syr/. Osvedčila sa mi vajíčkovú - špenátová roláda a tiež syrová roláda. K tomu rôzne drobné chuťovky, šaláty, cviklu s chrenom a obložené misy pre polievačov. Na obed nesmie chýbať plnený bôčik, parížske rezne. Niekoľko druhov naloženého mäsa mám pripravené na minútky – keby prišlo viacej nečakaných hostí. Na Veľkonočné sviatky pečiem plnené košíčky, ktoré sa dajú pekne ozdobiť, karamelové rezy a ľahkú orechovú tortu. Kedysi sme mali šibačov a polievačov plný dom. Dnes už tí starší vymreli, malí a mladší vyrástli, niektorí sa odsťahovali a polievačkové radovánky si užívajú iba vnúčikovia a muži z najbližšej rodiny. Doteraz boli všetci s mojím pohostením spokojní“.

Kedysi dávno sa v Dúbravke na Veľkú noc nepolievalo, ani nešibalo. Iba na Vianoce na Mláďatká 28.decembra chodili malé deti po dedine šibať. Je to spomienka na vyvraždených novorodencov, na príkaz kráľa Herodesa. Niekde dali deťom za šibanie jablčko, niekde koláč, či orechy a niekde im do zásterky nasypali iba orechové škrupiny.

„Radi sme chodili šibať k tetke Anke Matovičovej, čo bola naša rodina. Tam nás zavolali do izby k vianočnému stromčeku a mohli sme si vybrať čokoládovú figúrku, ktorú nám zo stromčeka odstrihli“, spomenula si mamka.

Keďže nebola vo zvyku ani polievačka, deti boli nadšené hodmi, keď sa im do rúčky dostali aj nejaké peniažtky. Polievať sa v Dúbravke začalo až po 1.svetovej vojne. Muži tento zvyk „obkukali“ vo svete a priniesli ho do našich končín. Začínali tak, že chlapci naložili na voz sud s vodou, tak sa vozili po dedine a hrnčekom zo suda polievali dievčatá. Voda bola vzácna, keďže mali zatiaľ iba dve studne. Neskôr, keď bolo už studní veľa, chodievali muži s vedrami a dievky a mladé ženy oblievali tak poriadne, že na nich nenechali suchú nitku. Vraj aby boli celý rok svieže ako tá studená a sladká vodička, bystré a rýchle ako potôčiky a spevavé ako ich žblnkot. Ženy a dievčatá ich za to ponúkli pohárikom vína, alebo pálenky a pridali aj niečo na zahryznutie. Neskôr sa za polievačku začali rozdávať mládencom varené vajíčka. V Dúbravke nebolo zvykom vyrábať krásne umelecké kraslice, vajíčka zvyčajne zafarbili jednou farbou. V dnešnej dobe sa obyčajné vajíčka už hádam ani nedávajú. Vyrábajú a predávajú sa prekrásne, rôzne zdobené veľkonočné kraslice a čokoládové vajíčka, zajačiky, kuriatka a iné figúrky rôznych veľkostí a chutí.

„Moja prvá spomienka na Veľkú noc bola hrozná. Mala som možno 3 či 4 roky, mladší braček spal, otec bol na oblievačke a my dve s mamkou sme boli v kuchyni. Zrazu sa len na dvore ozvali cudzie hlasy a do kuchyne vtrhlo niekoľko mužov. Hanbila som sa a chytila som mamu za sukňu a spoza nej som vykúkala. Jožko, otcov bratranec mi bol trochu povedomý a keďže sa aj ostatní milo tvárili, s mamkou sa rozprávali, prihovárali sa mi, nebála som sa. Vôbec som nepostrehla, čo sa odrazu udialo. Zazdalo sa mi, že som padla do studne, že sa topím. Nemohla som popadnúť dych, kľčovite som šklbala mamku za sukňu a kričala som: Pomoc! Pomoc! Mamka si nevedela rady, nemohla ma utíšiť. Narýchlo chlapcom naliala za pohár vína a tí hneď odišli. Keď som potom videla ako v kuchyni na dlaždicích stojí voda a mamine topánky v kúte boli tiež plné vody, bola som presvedčená, že to bola tá obávaná potopa sveta, o ktorej mi často rozprávala babka Rozália. Keď sa otec vrátil z oblievačky, vrhla som sa mu do náručia s krikom: tati, tati, ja som sa utopila! Ešte niekoľko rokov potom som sa na Veľkonočný pondelok chodila schovávať do skrine, aby ma nik „neutopil“. Bola som už slečna, keď som radšej zamkla dvere, aby sa k nám oblievači nedostali, i keď sa spolužiačky chválili, koľko chlapcov ich prišlo poliať. V dnešnej dobe sú naši chlapci múdrejší; korbáčom sa iba symbolicky dotýkajú aj s príslušnou riekankou. Niekoľkými kvapkami z injekčnej striekačky veľmi neublížia a na záver vás zahalia jemným obláčikom dobrého parfumu. Tak to má byť! Žiadna ženská dušička by sa na Veľkú noc nemala topiť.“

Krvavé veľkonočné sviatky

V živote bývajú dni a určité obdobia, ktoré sa človeku vryjú hlboko a navždy do pamäti. Pre moju mamku bola najstrašnejšia II. svetová vojna a z nej marec a začiatok apríla roku 1945, ktoré v jej mysli zanechali nezmazateľnú krvavú stopu. Keď mi o tých časoch rozprávala, mala v očiach nielen slzy, ale aj strach:

„Píše sa rok 2015 a už sedemdesiat rokov ubehlo od tých smutných a hrozných udalostí, ale stále mám pred očami Dúbravku tých čias, Dúbravku mojej mladosti, tváre rodičov, sestier, rodiny, kamarátov, susedov, ale i tváre úplne cudzie. Ustráchané i výbojné, nahnevané i bezmocné, smutné, odovzdané i tie zúrivé, posadnuté nadradenosťou. Zažili sme bombardovanie v Bratislave v roku 1944, denne sme vidali transporty munície, vojska, tanky, pod ktorými sa triasla zem - bola to hrôza, ktorá okolo nás prechádzala. Uši drásajúce kvílenie sirén, ktoré hlásili nálet bombardérov, každodenné zatemňovanie okien a očakávanie ešte čohosi horšieho.

Denne som chodila do práce vlakom z Lamača do Bratislavy na Hlavnú stanicu a odtiaľ peši na Špitálsku ulicu, kde sídlila firma FOŽ /Ferum-Othahal-Živnobanka/, kde som bola zamestnaná. Naša firma stála medzi dvomi kasárňami. Videli sme, ako Nemci odzbrojovali slovenských vojakov, ktorí im dobrovoľne neodovzdali zbrane. Vyzliekli ich do trenírok a vyhnali na ulicu. V našej firme sa schovali a obliekli do civilu, aby sa dostali domov, alebo k partizánom. Denne hučali sirény a my sme museli utekať do protiletckých krytov. Väčšinou to bol kryt pod hradom /teraz tunel zo Židovskej ulice na nábrežie L.Svobodu/. Po stranách tunela boli drevené lavice, zo stropu tiekla voda a my sme sa tlačili od strachu jeden k druhému, hoci sme sa nepoznali. Tak sme presedeli aj 3-4 hodiny a po nálete som išla peši cez Karlovu Ves domov. Bol to riadny tréning, ale mladý človek všetko zdoľá. Len keby toho strachu nebolo!

Cestovanie vlakom bolo každým dňom horšie, pretože na Hlavnej stanici v Bratislave bolo veľa vojska, transporty ranených a všade samá trma-vrma. Bolo to hrozná! Pracovníci našej firmy, ktorí cestovali denne do práce, dostali dovolenku. V úrade a sklade mali službu len muži, ktorí bývali v meste.

Ja som mala 19 rokov a bývala som u rodičov v Dúbravke v Grabách pod Veľkým kostolom. Môj otec bol už na dôchodku, mal na to vek, ale aj veľké zdravotné problémy zo zranení, ktoré utrpel v I. svetovej vojne. V Dúbravke bol vtedy komisár Peter Lučanič. Môj otec vedel dobre hovoriť po nemecky; / už ako dieťa slúžil v Rakúsku a v Hoštetne, kde sa narodil a vyrastal sa nemčina občas používala/, preto robil komisárovi tlmočníka. Neraz k nám prišiel komisár s Nemcami aj v noci, aby otec tlmočil ich požiadavky a príkazy. V tej dobe bolo zakázané nočné vychádzanie /od 22.00 h. do 6.00 h. ráno/. Na vstupných cestách do Dúbravky hliadkovali nemeckí vojaci. Tí, ako aj príslušníci nemeckej organizácie Hitlerjungen boli ubytovaní v škole na Žatevnej. Dôstojníci bývali v súkromných domoch u Dúbravčanov.

Týždeň pred Veľkou nocou v roku 1945 bol upršaný, smutný a pochmúrny. Z Bratislavy ustupovali nemeckí vojaci - ranení, špinaví a zničení. Pýtali si len vodu a zisťovali smer na Devín a riekou Moravu. Ovešani boli nábojmi a pancierovými päťami. Za naším domom v smere na Glavicu bola Strašná graba, tam si Nemci odľahčovali od toho zabijackého nákladu, tam hádzali všetku muníciu, aby si zachránili holé životy.

Dúbravčania mali protivojnové kryty čo si sami pripravili v Glóží, Nápojiskách, v Brestovke a za cintorínom. Niektorí si ku krytom priviedli aj kravu, alebo kozu. My sme mali železobetónovu pivnicu pri dome na uskladňovanie zemiakov, repy a zeleniny a na zemiakoch sme mali otičky slamy, na ktorých sme potom spávali. Na pivnici boli uložené dreva. V tej pivnici sme v strachu očakávali, čo bude ďalej. Naš dom a celé hospodárstvo bolo priamo pod Veľkým kostolom a na ten vyčnievajúci bod sa sústredilo celé vojsko. Bolo to hrozná. Strelba neutíchala, kone erdzali, lietadlá hučali a do toho sa ozýval rev vojakov. Boli sme v pivnici natlačení ako haringy, 25 až 30 ľudí, ani dýchať sme poriadne nemohli. Len sme sa modlili, aby sa to peklo čím skôr skončilo.

Na Bielu sobotu bolo v kostole o 15. hodine Vskriesenie Krista Pána. Ale už nešla procesia

so spievajúcimi veriacimi na čele s kňazom a miništrantami dolu dedinou až ku krížu. Už sa v dedine strieľalo, ľudia v kostole sa triasli, takže pán farár s miništrantami iba obišiel kostol. Ten deň mala svadbu aj moja spolužiačka Ružena Matrková a brala si Jílka. Obaja sa ešte mladučká zoznámili v Baťovej škole a žili a pracovali mimo Dúbravky, niekde v Baťovanoch. Keď docestovali na Veľkú noc k Ruženiným rodičom, urobili kvôli tej strašnej vojne napochytre svadbu. Neskôr sa spustila ešte väčšia strelba a ľudia z kostola sa šmýkali po blate dolu svahom. Niektorí z nich boli naša rodina a zastavili sa u nás, aby sa od blata trochu oriadili. Keď sme však prišli k nám, v stodole sme našli 25 maďarských vojakov aj s koňmi. Dohnal ich tam jeden nemecký vojak, ktorý hneď ušiel. Títo vojaci boli strašne ubiedení, zničení a hladní. Môj otec vedel maďarsky a tak mu porozprávali, že im niekoľko dní nedali jesť a pili len vodu z repy. Mama im hneď dala jesť zemiaky v šupke, čo sme mali uvarené pre svine. Do paráku tiež dala variť fazuľu, zeleninu a zemiaky na polievku. Vojaci sa toho jedla nevedeli dočkať, fazuľa bola ešte tvrdá a už do nej mama naliata zápražku, len aby sa čím skôr najedli. Vtedy som v našej stodole videla na slame zomierať od hladu mladučkého maďarského vojaka. Bolo hrozné, ako sa krútil a naťahoval. Po lyžičkách mu dávali slabo osladenú meltu /kávu/, ale neviem, či ho zachránili a či neboráčik prežil.

Prvého apríla 1945 bola Veľkonočná nedeľa, ale v tej frme-vrme ani neviem, či bola omša. Na Veľkonočný pondelok, na hody, sme mali aj napečené koláče, aj mäso, len neviem, kedy to mama navarila. Predtým sme totiž zabili sviňu, aby nám ju Nemci nezobrali. Mäso mama nasolila a schovala v pivnici, ale aj zakopala pri stodole. Nemecké vojsko stále ustupovalo, u nás sa len napili vody a vyjedli čo našli, chvíľu si na dvore oddýchli a ponáhľali sa do Devína /nach Theben/ k Morave. Mali sme smolu, že náš dom stál posledný hneď pri kraji, kde vojaci odbočovali do lesa. My domáci so susedmi sme boli skrytí v pivnici, na dvore boli Nemci s malým gul'ometom a strieľali kdesi hore na kaťuše a od našich susedov strieľali zase Nemci priamo na kostol. To bolo 2. apríla. Potom sme sa dozvedeli, že dvaja nemeckí dôstojníci boli ukrytí v kuríne, odtiaľ videli dobre na kostol, odkiaľ prichádzali sovietski vojaci. Tí sa spúšťali z boku z hôr a keď prišli ku vchodu kostola, začali zvoniť. Vtedy sa zvonilo ťahaním povrazu, ktorý visel pri vchode.

Piateho apríla už bolo Nemcov pomenej, ale niektorí strieľali ako diví. Dni i noci sme trávili zatvorení v pivnici, len mama podchvíľu behala do kuchyne niečo uvariť. Vtedy sme začuli, ako na dvor prišli dvaja Dúbravčania, ktorí sa chceli u nás schovať pred veľkou strelbou. Išli z krytu v Brestovke domov krmiť dobytok. Keď pred kostolom uvideli ruských vojakov, začali dvíhať ruky a kričať: Zdrástejte, bratia, zdrástejte! A tak vlastne upozornili na nás v pivnici. Od kostola až k nám do pivnice vbehli rýchlo dvaja mladučká vojaci s puškami a kričali: Kde Germán? Všetci sme stúpili strachom. Iba moja mama sa nebála a odvážne im podávala koláče: Na, kušaj, chlapče, kušaj! Ale oni si nezobrali, len hľadali Germánov. A veru ich o chvíľu aj našli u susedov v kuríne. Vytiahli ich odtiaľ a na susedovom dvore zastrelili. Aj nám ich bolo ľúto, aj sme sa hnevali! Bolo im to treba, do samého konca rozsievat' smrť?! Náš otec neskôr odniesol ich doklady aj s fotografiami na Červený kríž. Obaja dôstojníci boli učiteľia a v náprsných taškách mali fotky svojich žien a detí. Niekoľko hodín ležali ich telá na dvore a ja som sa na tú stranu aj bála pozrieť. Keď tam s ruskými vojakmi prišli aj ich bárišne a videli môj strach, začali po mŕtvolách dupať: Nebojsa už ťa neubijú! Jeden z tých zabitých mal na očiach zlaté okuliare. Ešte aj teraz počujem, ako tej žene pod topánkami zachrapčalo rozbité sklo“, toto o vojne rozprávala mamka, veriac že sa to už nikdy nezopakuje.

Štvrtého apríla 1945 oslobodila sovietska armáda Bratislavu a piateho apríla Dúbravku. V bojoch tu zahynulo niekoľko nemeckých vojakov, ktorých pochovali tam, kde zomreli a 18 sovietskych vojakov, ktorých pochovali na rôznych miestach. Neskôr ich exhumovali a previezli na Slavín.

Keď sa hovorí o II. svetovej vojne, musím spomenúť aj partizánske hnutie. Dúbravka bola malá dedinka s malým počtom obyvateľov. Mladých mužov tu tiež nebolo veľa, ale napriek tomu asi desať z nich sa aktívne zúčastnilo Slovenského národného povstania a ďalších desať až pätnásť mladých Dúbravčanov pracovalo v odboji. Tí postupne usmerňovali zmýšľanie ostatnej mládeže a neskôr aj starších dospelých mužov.

Môj otec, Jozef Jakubčík odišiel ako 18-ročný do Leteckej školy v Banskej Bystrici. S

mamkou si dopisovali ako kamaráti, ale jej bolo smutno, že je tak ďaleko. Keď Nemci rozpúšťali a z kasární vyhánali slovenských vojakov, rušili, samozrejme, aj vojenské školy a v roku 1944 zlikvidovali i Leteckú školu v Banskej Bystrici. Niektorí chlapci odišli domov, ale väčšina sa pridala k partizánom. Patril k nim aj môj otec. V Slovenskom národnom povstaní bojoval ako strelec L.K. na Strečne a v Nemeckom Pravne, kde bol ranený do pravej nohy. Nikdy nám, deťom, nechcel hovoriť o bojoch, ktoré prežil. Len raz, keď sme v televízii pozerali Vlčie diery a všetko vo filme sa nám zdalo neuveriteľné, povedal, že to v skutočnosti bolo ešte horšie. Vysypal zo seba niekoľko strašných zážitkov. Koník, na ktorého boli zavesení štyria vyčerpaní, vyhladnutí a na kost' premrznutí muži; ich vytiahol do kopca a keď nakoniec bezvládne zviera kleslo, plačúci chlapi ho podrezali, aby im jeho krv zachránila život. Spomenul aj dun-dun guľky, ktorých sa všetci tak báli. Alebo chvíľu, keď stál s piatimi zviazanými spolubojovníkmi pred nemeckým guľometom a v poslednej minúte ich zachránili partizáni z inej jednotky... Brat prerušil otca akousi poznámkou a on vtedy len mávol rukou, zmlkol a vyšiel z izby. Nikdy viac sa k rozprávaniu o vojne nevrátil.

„Spomínala som sedemdesiate výročie II. svetovej vojny, ktorú som zažila, precítila, videla na vlastné oči a pretrpela s ostatnými nielen v Dúbravke, ale v celej Európe i vo svete. Minulý rok však uplynulo 100 rokov od I. svetovej vojny. Tú som nezažila, takže by som o nej ani nemala hovoriť. Táto vojna však mala dopad na celú našu malú Dúbravku, pretože v nej zahynulo štyridsať našich mužov. Nik ale nespočítal, koľko žien, detí a starých ľudí kvôli tejto vojne predčasne zosnulo z biedy a hladu, strachu a nadmernej práce, keďže mladí a silní muži museli bojovať. Otec nám o vojne veľa rozprával a jeho zážitky sa stali aj našimi kúskami života. Preto chcem teraz aspoň spomenúť túto vojnu.

Môj otec, Rudolf Ovcharovich pochádzal z Hošetna /Vysoká pri Morave/ a už ako malý chlapec musel ísť slúžiť do Rakús za Moravu. Veľmi smútil za svojou maminkou a bol nešťastný, že jej nemôže napísať. Spával v maštali pri okienku a tam ho starší sluha začal priučať prvým písmenkám. Namiesto tabuľky používal na písanie okienko, na ktoré nadýchal a potom okno handričkou utrel. Jeho najväčšou túžbou bolo napísať maminke pozdrav a to sa mu aj skoro splnilo. Bol veľmi usilovný samouk, pre ktorého bolo až do konca života najväčším pôžitkom a slasťou čítanie. Čítať a písať sa naučil nielen slovensky, ale aj nemecky. Aj nám svojim deťom od malička vštepoval na tie časy neobvyklé zásady: vedomosti sú v živote po zdraví najdôležitejšie; človek by sa mal učiť celý život, pretože vždy sa dozvie niečo nové; koľko rečí vieš, toľkokrát si človekom;

Keď otec dospel išiel na vojenčinu do rakúsko-uhorskej armády. Po vypuknutí I. svetovej vojny musel na front. Ako mladý, neskúsený vojak mal z vojny strach. Doma nechcel zabiť hydinu a tu mal odrazu zabíjať ľudí. Na vojne boli aj poľní kurátori /kňazi/, ktorí posväcovali kanóny a ostatné zbrane. Otcovi sa to nepáčilo a keď videl okolo seba tú krvavú hrôzu, bol z toho zdesený. Bolo to pred Veľkou nocou a vojaci museli ísť na spoveď. Pri spovedi sa ho farár pýtal: „Koľko nepriateľov si zastrelil?“ A otec pravdivo odpovedal: „Ja sa veľmi bojím, tak vždy zatvorím oči, takže neviem či som nejakých trafil.“ A potom dostal poučenie od pána farára: „Čím viac nepriateľov zastrelíš, syn môj, tým väčšie odpustky v nebi budeš mať. Tým viac Pána Boha potešíš!“ Také reči otca prekvapili, ale aj zarmútili. Za smrť človeka bude odmena? Priam nebo?!

A prišli Veľkonočné sviatky. Všetci vojaci boli veľmi hladní, tri dni nedostali žiadne jedlo. Neďaleko bojiska boli akési dlhé nevysoké kopce. Mali sa preplaziť na druhú stranu tých kopcov. Pri plazení zrazu len nad'abili na malý zázrak. V tých kopcoch boli uskladnené zemiaky. Vyhladovaní vojaci začali rukami hrabať, vrhli sa na zemiaky a také surové, zemité ich začali hrýzť, aby zahnali ukrutný hlad.

Ako sa tými zemiakovými krechtami /hrobľami/vojaci prehrabávali a zemiaky vyberali, predrali sa ďaleko dopredu a stretli sa zoči-voči so svojimi nepriateľmi Rusmi. Tí mali tváre tiež zašpinené od zeminy, rovnako boli aj vyhladovaní a chrúmali surové zemiaky. Spýtali sa našich: „Za koho bojujete?“ A naši odpovedali: „Za cisára pána. A vy?“ Rusi odpovedali: „Za nášho cára!“ Zhodli sa hneď na jednom; páni sedia doma v teple za plnými stolmi a hladní vojaci za nich prelievajú krv. Vtedy sa muži z oboch strán na seba usmiali, nabrali si ešte zemiakov, koľko vládali a odplazili sa každý na svoju stranu. Na pušky ani nepomysleli. Stalo sa to na Veľkú noc, keď jeden kedysi vstal z mŕtvych a teraz tisíce zomierali. Vtedy sa môj otec zaprisahal, že viac do kostola

nevkročí. Neprinútila ho k tomu ani moja mama, ktorá bola veľmi pobožná. Sťažovala sa raz pánu farárovi a chcela, aby otcovi dohovorel. Keď mu otec porozprával vojnové príhody a svoj pohľad na zabíjanie, pán farár mu dal za pravdu a mame povedal: „Nechaj tak, Monika, Rudko má svoje dôvody. On si svoje pobožnosti odmodlil už dávno. A niekto musí ostať doma a varovať, tak ho nechaj, nech varuje!“

Dedko Rudko nechcel svojim dcéram a neskôr ani vnúčatám podrobne hovoriť o hrôzach vojny. Na jej následky však trpel celý život. Vyše roka sa liečil v rôznych nemocniciach a nakoniec aj v Piešťanských kúpeľoch zo silnej reumy, až musel odísť do predčasného dôchodku. Veľké bolesti ho sužovali veľmi často, nepomáhali lieky, ani babské recepty.

Raz, na dúbravské hody, keď sa v domčeku pod kostolom stretla u Ovcharovichovcov celá rodina, teda všetky štyri dcéry s mužmi a desiatimi vnúčatami, rozhovoril sa dedko Rudko aké vyznamenanie dostal v 1. svetovej vojne:

„Chcete vedieť, aké to bolo vyznamenanie? Ani z plechu, ani z ocele, či striebra a zlata. Iba ústne mi veliteľ vyjadril vyznamenanie za statočnosť, čo obnášalo týždeň dovolenky. A za akú statočnosť? Keďže som vedel nemecky, zobral si ma rakúsky kapitán za pučáka, teda za sluhu. Bol so mnou spokojný a ja s ním tiež. Boli sme v Taliansku, kúsok od bojiska, keď ma môj kapitán poslal do neďalekej usadlosti po víno. Nuž som išiel. Naliali mi ho do takej veľkej fľaše, možno mala aj tri litre. Vykračujem si naspäť a tu vypukol na bojisku ostrý boj. Všetci strieľali ako najatí. Poriadne som sa bál, ale uvidel som pred sebou kráter od bomby a rozbehol som sa k nemu. Keď sa mi zdalo, že streľba ustala, vystrčil som hlavu a vtedy po mne strelili. Cítil som, že z hlavy sa mi valí krv, ale veľkú fľašu som silno držal a nepustil a taký ranený som prišiel za svojím kapitánom. Bol prekvapený, že taký krvácajúci som fľašu nerozbil, ani nezahodil a preto ma navrhol na vyznamenanie. Dali ma hneď do poľnej nemocnice, ale keď krv umyli, zistilo sa že som mal poranené iba ucho a kožu na hlave. Smrteľné zranenie to nebolo. Nuž také bolo to moje hrdinstvo,“ zakončil dedko Rudko svoj úsmevný bojový príbeh.

Nikom z mladých sa nechcelo do vojny. Niektorí to bral stoicky, keď musím, tak musím, iní sa bál, ale šiel, keď to bola povinnosť a boli aj takí, ktorí sa zmrzčili, len aby na vojnu nemuseli. Mladučký Teofil Mikletič sa vojny veľmi bál. Mal iba 19 rokov a nechcel zomrieť. Prosíkal otca, aby ho z vojny nejako vykúpil, aby išiel k pánom prosiť, že jeden odvedený syn na rodinu stačí. Narukovať totiž musel aj Filkov starší brat Lorenc. Chlapec plakal, mamu prosíkal, aby otcovi dohovorela, pretože cíti, že on na tej vojne zomrie, že si tam pôjde po smrť. Jeho mama tiež plakala, ale čo žena zmôže proti mužovej vôli?! A tak obaja Mikletičovi chlapci odišli do vojny. Filko písal z ruského frontu srdcervúce kartičky, ozýval sa aj zo zajatia, až nakoniec prišiel oznam, že chlapec položil život za cisára pána. Lorenc sa z vojny vrátil a na počesť svojho brata pomenoval svojho syna Teofil. A práve tohto Filka si zobrala za muža Amália Ovcharovichová. Meno padnutého vojaka Teofila Mikletiča je zaznamenané aj na Pomníku padlým v I. svetovej vojne uprostred dediny.

„Dcéry tety Amálky sú moje sesternice, s ktorými si dobre rozumiem. Keď sa v dospelosti presťahovali do zrenovovaného rodného domu svojho otca, našli na povale škatule plné rôznych písomností. Medzi nimi aj celú odloženú korešpondenciu mladučkého dedovho brata a otcovho menovca Teofila. Boli v nej také dojemné slová, že si celý balíček písomností odložili a už nad nimi vyronili more slz.

Najstaršia mamkina sestra, teta Marinka sa vydala za Štefka Brenčiča. Jeho otec bol tiež mladý, ale už ženatý s tromi malými dcérami, keď ho povolali na bojiská I. svetovej vojny. Vrátil sa domov, ale s podlomeným zdravím. Bojoval na talianskom fronte a tam niekde dostal maláriu, ale aj iné choroby, proti ktorým lekári nevedeli bojovať. Na lôžku sa dočkal ešte vytúženého syna Štefka a o rok zmenený na nepoznanie zomrel.

Druhá v poradí mamkina sestra, teta Vikinka, si vybrala manžela zo Srnieho. Či to bol jeho otec, alebo strýko, nevieme presne, ale tiež bojoval v I. svetovej vojne, avšak ako dopadol, či zahynul, alebo sa vrátil zranený, nevedno a teraz sa už niet koho opýtať. Uzatvoríme preto túto smutnú kapitolu pohnutých dejín a načrtime do veselších spomienok mojej mamky.“

Fotka č.5 Jozef Jakubčík, pamiatka z Leteckej školy v B.Bystrici / fotka je na USB kľúči/

č.6 Václav Straka, vojak v 1.svetovej vojne 1915

Dievčatá, mamičky, v máji sú hviezdičky

Máj, najradostnejší mesiac v roku, keď prebudená príroda rozvoňala lúky, lesy, záhradky a prebudila ľudské srdcia. Orgován omámil aj Dúbravčanov. Nežná vôňa konvaliniek prilákala do lesa chlapcov, aby svojim vyvoleným podarovali májovú haluz lásky.

Veľká „mája“ sa stavala pred Báriným šenkom. Tú boli zoťatí už po polnoci v „panskom“ lese starší mládenci. Bol to vysoký rovný strom, obyčajne borovica. Dievčatá jeho zelený vrchol ozdobili farebnými stuhami a navrch priviazali fľašu. „Mája“ sa týčila vysoko nad Dúbravkou ako symbol mladosti, lásky a slobody. V ten deň bola májová veselica, na ktorej sa mládež do vôle vyspievala a vytancovala.

Chlapci však stavali „máje“ aj dievčatám, ktoré sa im páčili. Dievčaťu, ktorému sa chcel mládenec zapáčiť, odťal v lese väčší jeden a pol až dvojmetrový konár z brezy, alebo z hrabu a priviazal ho vyvolenej na ich drevený plot, alebo ho zakopal na dvore. Z krepového papiera naviazal na zelené konáriky stužky a čakal na odozvu, či len s ním dievčina „celú muziku pretancuje“. Potom sa po dedine hovorilo: Tá už má frajira, dostala máju! Dievčatá sa postavenými „májami“ pýšili a ktoré ich nedostali, boli smutné. Báli sa, že ostanú na ocot. Niektoré dievky smútili, keď lásku stratili a bôľne si spievali:

Stracila sem lásku pod horú dúbravskú,
milý si ju zbiera na zlatú retásku.

Naco ti je milý tá zlatá retáska,
keď sa pominula naša vjerná láska.

Daj mi Bože vjedzet, s kým já budem sedzet
za stolem svatebným, pod vínkem zeleným.

„Spomínam si aj na naše školské majálesy na Glavici na „Kravském cinteri“ Keď nebohý Kuzma Dolina spustil na harmonike májový valčík, my sme sa v divnom rytme tmolili po hrbolatom povrchu a šliapali si po nohách. Mali sme už prvé i keď detské lásky, zažili prvé sklamanie, ale napriek všetkému to boli nádherné časy.“

Najviac som sa nasmiala pri mamkinej spomienke, keď na prvého mája dedko Rudko aj so svojimi dcérami kopali na Gátach na roli. Babka Monika zvyčajne ostala doma, aby navarila, pokrmila a ošetrila statok, poprala a urobila práce, ktoré nestihla v bežný deň. Teta Marinka, najstaršia dcéra ostávala s ňou doma, lebo bola slabá a robiť na poli by aj tak nevládala. Teta Vikinka bola veľmi rozumná a poslušná. Nikdy neodvrávala a keďže videla, ako ťažko rodičia žijú, snažila sa im čo najviac pomáhať. Moja mamka bola najmladšia, viac-menej so všetkým spokojná. Iba teta Amálka bola, ako vravela babka Monika, tvrdohlavá ako mulica.

Nahnevane kopala a stále útočila do otca: „Tato, už je tej roboty dost, podme na muziku! Kukni, páni z mjestá idú na Kobylu /Devínsku kobylu/ na výlet a my, otroci tu vytrásame pýr! Je mi z toho zle!“

Ale dedko sa nedal: „Amálko moja, keď budeš hrubo-veľká pani z mjestá, potom aj ty môžeš íť na Kobylu na výlet! Dovtedy ale mlč a vytrásaj pýr!“

„Dospelí už takým nadšením nehořeli. Najmä naši starostliví otcovia. Môj otec chodil 1.mája manifestovať do Bratislavy za lepšie pracovné podmienky, za vyššie platy, za lepší život pre robotníkov a roľníkov. To bolo ešte za bývalej republiky v tridsiatych rokoch za hospodárskej krízy. My deti sme tomu veľmi nerozumeli, zato naša mama sa bála, aby sa otcovi niečo nestalo. Také manifestácie totiž chodili v Bratislave rozháňať žandári na koňoch a tí rozháňali ľudí obuškami a bili hlava-nehlava. Moje staršie sestry spomínali, že spolu s mamou trpeli, keď sa otec dlhšie z mesta nevracal.“

Veľá Dúbravčanov odchádzalo do cudziny, najmä do Ameriky za lepším životom a už vtedy

sa spievala smutná pieseň po mnohých dedinách:

Keď sa Slovák sám do sveta uberal,
za dedinou na kopečku zavolal.
Zavolal on na kopečku po dvakrát:
zbohom otec, zbohom mati, sestra, brat.

Povedz že mi ty kopečku premilý,
či sa vrátim za dva, lebo tri roky,
či ma počká moja dobrá stará mať,
či ma bude moje dievča milovať.

„Druhá májová nedeľa patrila oslave sviatku – Dňa matiek. Oslavovala celá dedina. Po obede sa zišli všetci občania, malé deti i žiaci pred školou, kde sme recitovali básničky a spievali naším mamičkám. Z vd'ačnosti sme im odovzdali srdiečka. Tí chudobnejší nakreslené papierové, ale o to z väčšej lásky darované, staršie deti cukrové, alebo čokoládové. My, malé dievčatká sme mali v kočíkoch bábiky a tmolili sme sa rodičom pod nohami celú cestu na cintorín. Tam sme stáli okolo hrobu matky našej spolužiačky Aničky a zaspievali sme jej pesničku :

Mať moja, mať moja, za dvoma horama,
už ma hlávka bolí, čo plačem za vama.
Hlavička ma bolí, len tak pobolieva,
že ste ma mať moja, mladú odumrela.
Devulienka moja, čože za krivdu máš,
keď mi v čiernej zemi odpočinku nedáš.
Čierna zem, čierna zem, vydaj mi mamku ven,
nech sa mojej mamke horko vyžalujem
Kebych sa začala nad hrobom žalovať,
musela by tá zem nadomnou zaplakať.

Ešte sme jej spievali pesničku, ktorú nás naučil pán učiteľ Mrkos:

Za horami, ďaleko, chatka biela, malá,
mamička ma moja v nej v biede vychovala.
Chatka malá ďaleko a v nej sladká mať,
čo si na ňu pomyslím, musím zaplakať.
Za horami, ďaleko, chatka ešte stojí,
ale tá, čo žila v nej, večnom na pokoji.
Chatka malá, spustnutá, v hrobe sladká mať,
čo si na ňu pomyslím, musím zaplakať.

Keď som už bola dospelá, vždy som si na cintoríne pripomenula Deň matiek spred rokov a na hrobe našej starenky a neskoršie na hrobe mojej mamy som si tichúčko zaspievala už novšiu dojímavú pesničku:

Najkrajšia hviezdička z celého nebička
je tvoja mamička, čo ti Boh dal.
Až sa tá hviezdička stratí raz z nebička,
potom do srdiečka vojde ti žiaľ.
Nájdeš si lásku i kamaráta,
nikto ti nedá, čo tvoja matka.
Najkrajšia hviezdička z celého nebička,
je tvoja mamička, čo ti Boh dal.

Doma nás už čakali napečené koláče a s rodičmi sme strávili pekný večer. Keď už mali moji rodičia rádio, zišli sa u nás na dvore aj kamaráti a susedia a naša mama si so všetkými veselo zatancovala. Mama bola veľká tanečnica a tancovala najradšej zo všetkého. Raz sa stalo, že sa na zábave stavila s muzikantami, kto dlhšie vydrží – muzikanti hrať, alebo mama tancovať. Čas bežal, muzikanti už pomaly nevládali, ale mama Monika stále tancovala. A tu zrazu niekto skríkol: Šak má Monka venku palce, ľudé, šak si Monka načisto zedrala „lagovky“ /lakované sviatočné topánky/ a bosky tancovať nemože! Ona tú stávku vyhrála!

Otec nevedel či sa má červenať od hanby, že sa jeho žena zvrta ako slobodná mladica a nepočúvla, ani keď pre ňu deti poslal, aby už skončila. Alebo má byť na ňu pyšný, že je taká šikovná a aj muzikantov porazila. Veru, naša mama bola vrtká v tanci a ešte viacej v robote!“

„Nedá mi, aby som na tomto mieste nespomenula ešte jednu pesničku. Moja mamka sa ju naučila od tecinky Marky, to bola staršia sestra babky Moniky. Bola vydatá za strýčka Tónyho, ale boli bezdetní. Mamka, keďže bola najmladšia, u tecinky Marky veľmi často prespávala, aby jej nebolo smutno, keď bol strýček Tóny na nočnej. Ja s bratmi a so sesternicami, keď sme boli trochu starší, sme tecinke Marke zvykli hovoriť Prostredná babka, lebo bývala uprostred dediny. Babka Monika bývala hore pod kostolom, tak jej sme hovorili Horná babka a babke Rozálii, u ktorej sme s rodičmi bývali, sme hovorili Dolná babka, keďže bývala dolu Pod záhradami. Práve Prostredná babka vedela veľa pesničiek, ktoré sa od nej moja mamka naučila. Niektoré z nich sa aj mne veľmi páčia, sú neobyčajne baladické a zaslúžia si, aby sa zachovali aj pre budúce generácie. Túto si rada zanôtim aj ja:

V slzách matička sedela, ťažko vzdychlo sa jej
a malé útle dievčatko vraví mamke svojej:
Čo kropíš tými slzami moje žlté vlasy?
Či vari visia nad nami, mamička, zlé časy?
Pritisne k srdcu vrelému mať púčik ružový
a ústa k čielku bielemu, dcérušku osloví:
Otec tvoj nechce z hrobu vstať, spod zelenej trávy
a nevie, nevie tvoja mať, čo svet z teba spraví.
Svet má zbroj, ty si bez zbroja, svet veľký, tys' malá
a nevie, nevie tvoja mať, komu ťa chovala.
A malé útle dievčatko, tíši plač materi
a potecha tečie sladká z nevinných úst dcéry:
Dobrí sa zlostných neboja, čo by sa ich báli?
Svet má zbroj, Boh je bez zbroja, Boh veľký, svet malý!

Naša Prostredná babka bola naozaj veľmi dobrá duša ku každému a po neľahkom živote si tiež zaslúži, aby ju všetci v dobrom a s úctou spomínali.“

Fotka č. 7 Program pre mamičky na dvore starej školy r. 1934

č.8 Deti idú blahoželať mamičkám, r. 1936

Keď cesta zakvitla

Vo štvrtok, po svätej Trojici je sviatok Božieho tela na pamiatku ustanovenia Prevelebnej sviatosti oltárnej. V tento deň sa v Dúbravke, tak ako v iných dedinách, konala procesia s Velebnou sviatosťou. Celá dedina bola vyzametaná a vyčistená a to nielen dvory, ale aj ulice. Pri krajoch cesty boli pozastfkané veľké lipové, alebo hrabové konáre.

V dedine boli rozostavené pred domami štyri oltáre podľa štyroch evanjelistov : Marka, Matúša, Lukáša a Jána. Bolo veľkou cťou, keď sa cirkevníci rozhodli, ktorí z veriach budú stavať oltáriky. Mali to byť správni kresťania katolíci, voči ktorým nik nevzniesol žiadnu sťažnosť. Tiež

mal vlastniť vhodné posvätné predmety, ktorými oltárik ozdobil. Ľudia sa mali striedať a oltárik mali byť umiestnené každý rok na inom mieste.

„Oltáre sa nám, deťom, veľmi páčili a boli sme pyšní, keď stál jeden z nich pred našim domom, alebo pred domom našej blízkej rodiny. Ešte pyšnejší sme boli, keď sme sa mohli podieľať na jeho výzdobe a keď sme po procesii počuli od ľudí, že ten „náš“ oltár bol najkrajší. Ako maličká som aj ja niesla košíček s kvetnými lupienkami. Spomínam si, že starý košíček po sestrách sa mi nepáčil a otravovala som mamu, dokiaľ mi ho neokrášlila vyšívanou dečkou. Kamarátky išli na mojom košíčku oči nechať. Niesla som aj kytice a robila „poklony“ pred oltárikmi, išla som aj povedľa mládencov s koruhvičkami a samozrejme som išla v procesii s ostatnými Dúbravčanmi. Ešte stále mám doma v pivnici neveľký stôl, ktorý veľa krát poslúžil ako oltár. Stôl sme prikryli krásnym bielym vyšívaným obrusom a tiež menšími dečkami, aby boli až po zem zakryté nohy stola. V pozadí oltárika bol umiestnený obraz s Pannou Máriou alebo tam bola Panna Mária s malým Ježiškom, alebo nejaký svätý. Za obrazom tvorili priliehavú kulisu lipové, alebo hrabové husté haluze. Pred obrazom bola umiestnená socha Panny Márie, alebo iného svätého, kríž a svietniky. Po bokoch boli rozmiestnené sošky väčších aj menších anjelov. Pôvab oltárika dotvárali rôzne kvety a venčeky z materinej dúšky, ktoré rozvoniavali po celom okolí. Po procesii si ľudia kvety a venčeky z oltára zobrali, doma si ich odložili, pretože verili, že sú liečivé a majú veľkú moc,“ napadli mamke niektoré detaily z Božieho tela.

Vpredu procesie išiel miništrant s krížom a za ním malí chlapci. Za nimi nasledovali malé dievčatká, niesli vyzdobené maličké košíky plné kvetných lupienkov a malých kvetných hlávok. Lupienky sypali pred seba na cestu, aby po nich kráčal kňaz s Božím telom. Za troj až päťročnými dievčatkami nasledovali dvanásť až pätnásťročné dievčatá s kyticami kvetov. Pred každým zeleným oltárom „urobili poklonu“ Prevelebnej sviatosti oltárnej. Kňaz kráčal za nimi v slávnostnom rúchu „pod podnebním“ /baldachýnom/, ktoré niesli štyria vážení obecní cirkevní hodnostári. Kňaz sa tiež zastavil pred každým oltárom, pokropil ho svätenou vodou a požehnal ľudí okolo. Za ním už nasledovali dievky s bielymi a bledomodrými stuhami. Uprostred nich niesli štyri dospievajúce dievčatá na bielych nosidlách sochu Panny Márie. Mala stuhy zaviazané okolo pása, druhý koniec stúh držali dievčatá v rovnakých rozstupoch okolo sochy, čím sa okolo Panny Márie vytvorila široká nápaditá suknicca. Za dievčatkami išli všetci občania Dúbravky. Po bokoch procesie kráčali mládenci a niesli koruhvičky /sv.zástavy/. Všetci spievali nábožné pieste a sprevádzala ich dychová hudba z Devínskej Novej Vsi, alebo z Lamača.

Tieto cirkevné sprievody sa konali asi do roku 1960. Hudobníkom sa cirkevná obec poskladala na obed v hostinci u Zajíčka a už sa všetci tešili na večernú tanečnú zábavu. Na príprave takýchto sviatkov sa svorne podieľala celá dedina, bez rozdielu či to boli cirkevné, obecné, alebo štátne sviatky.

Fotka č.9 Eleonóra Matrková pred svojím oltárom na Božie telo

č.10 Miništranti, kňaz pod baldachýnom a muži nesúci zástavy

č. 11 Dievčatá nesúce sochu Panny Márie

č.12 Sprievod občanov po dedine

„Keď už sme pri tých cirkevných sviatkoch a procesiách, spomenula som si na procesie do Mariatálu. Chodilo sa tam dvakrát do roka, v máji a septembri. Bola to pre Dúbravčanov nielen duchovná vzpruha, ale aj kultúrne oživenie v priebehu roka, na ktoré sa dlho predtým tešili aj menšie deti. Bola som ešte malá, keď som mamu držala za sukňu, že aj ja chcem ísť s ňou a veľkými sestrami na púť. Pamätala som si, že sa tam dali kúpiť rôzne sladké dobroty a mama mi odtiaľ vždy priniesla „sladké pátričky“ /veľký ruženec zo sladkých penových guliek a dosť veľkým krížikom/. Tú vzácnosť sme vždy niekoľko dní opatrovali a potom každý deň jednu-dve gulky zjedli. Na púti predávali aj pečené mäso a iné dobroty, ktoré široko - ďaleko rozvoniavali. Slinky v ústach sa nám zbíhali, ale peňazí sme nemali a zahryzovali sme si len mastný chlebič z domu. Na púť sa chodilo samozrejme z Dúbravky pešo a preto sa muselo vyraziť už skoro ráno. Iba pána farára viezol kostolník na voze. Na voz si mohli prisadnúť len veľmi starí, a chorí ľudia.

Po ceste nám deťom rozprávala mama legendu o zázračnej Mariatálskej studni. Ja som to brala ako rozprávku a veľmi sa mi páčila, pretože mala dobrý koniec. Zapamätala som ju možno aj preto, že mama nám nikdy nečítala, ani rozprávky nerozprávala, nie ako náš otec. Ten si kupoval noviny a v nich boli prílohy z kníh na pokračovanie, ktoré nám otec po večeroch, keď bol doma, čítal. Tak sme sa ako deti dozvedeli Osudy dobrého vojaka Švejka a mnohé iné knihy. Čo sa týka zázračnej studne, bolo to vraj tak:

V lesoch okolo Mariánky žil kedysi dávno strašný zbojník, ktorý lúpil, vraždil a okupoval široké okolie. Jeho manželka čakala dieťa a on vtedy začal rozmýšľať nad svojím hriešnym životom. Keď prišiel čas, porodila mu žena dve zmrzačené choré deti. Zbojník bol z toho zhrozený a išiel za kňazom. Vykonal pokánie a v noci sa mu prisnila Panna Mária a prikázala mu, aby deti umyl v prameni v lese, kde dnes stojí kláštor. Keď deti umýval, našiel v prameni drevenú sošku Panny Márie. Sošku vraj zhotovil kedysi jeden z pustovníkov, ktorí v tom lese žili. Napravený zbojník vlastnoručne a stále sa modliac postavil pri prameni kaplnku a vložil do nej sošku. Chodil s postihnutými deťmi k lesnému prameňu ešte nejaký čas chúdece umývať a vtedy sa prejavil zázrak. Detské telička sa zmenili, narovnali ako u iných detí a oni celkom vyzdraveli.

Pred Mariatálom sa pútnici zastavili, upravili, prípadne prezliekli deti do „pjekných šatečků“ a posilnili sa niečim na zahryznutie. Aj pán farár si dal slávnostné rúcho. Vtedy veriaci začali spievať pobožné piesne. Začínal spievať predspevák a ostatní sa k nemu pridávali. Stalo sa, že predspevák zanôtil trochu jačavým hlasom: Ze všech najkrásnějších ja milú mám ... Videla som, ako pána farára myklo, asi si pomyslel niečo zlé o spevákovej triezvosti a voda, ktorú práve pil mu zaskočila.

„Ondro, Ondro, pre Boha živého, tú nie, len tú nie!“ rozkašľal sa v zúfalom geste pán farár, pretože si myslel, že predspevák začal spievať nejakú ľúbostnú svetskú pieseň. Bola to však pobožná pieseň k Panne Márii Tálenskej.

Nuž to si najviac pamätám z mojej prvej púte do Mariatálu. Že sme sa v odkrytej svätej a zázračnej studni boli napíť, umývali sme sa v jej vytekajúcom potoku, na to si veľmi nepamätám. Len ten vydesený náš pán farár sa mi vynára v spomienkach, ako by som ho mala živého pred očami.“

Červené sladké zlato

Tak to už chodí: iný kraj, iný mrav. Niekde majú čierne zlato, niekde zelené a v Dúbravke kedysi bolo červené, či sladké zlato, známe široko-d'aleko. Svahovité polia okolo Dúbravky boli kamenisté a ťažko sa na nich dopestovala bohatá úroda obilnín a tak rozumní hospodári sadili na svojich poliach aj ovocné stromy : slivky, jablone, hrušky, orechy, ale najviac bolo čerešni, pretože tie mávali pravidelne bohatú úrodu a nevyžadovali si náklady na špeciálne ošetrenia.

„Pamätáš, ako si išla s košíkom trhať svoje prvé čerešne? Nie? Mala si tri rôčky, keď sme ťa jedného dňa začiatkom leta pristihli, ako sa s malým košíčkom šplháš na rebrík pristavený zo dvora na povalu. Pri otázke kam ideš a prečo, si spontánne odpovedala, že ideš na strešne. Predstav si, že mne až teraz napadlo, že my sme od nepamäti až do nedávna hovorili nie čerešne, ale „strešne“ a vôbec sa nám to nezdalo divné. Otec sa ťa vtedy spýtal: Katka moja a ty nevidíš, že rebrík je opretý o strechu a nie o strom? A ty si mu povedala: Tati, ja idem oberať strešne! Kde myslíš, že rastú? Predsa na streche! Na jabloni rastú jablká, na hruške sladké hrušky, na pichľavých egrešoch egreše, to všetko máme na záhrade za stodolou, ale strešňový strom tam nerastie. Je to preto, že strešne rastú na streche! Na tej tvojej vynachádzavosti sme sa ešte niekoľko rokov bavili, ale spomenula som si na to až teraz. Nuž neviem, či je slovo strešňa odvodené od strechy, alebo od českého názvu třešňa, ktorý u nás zaviedli Moraváci, ktorí sa sem prisťahovali a oženili s našimi devami. Vidíš, moja, tak ako z Dúbravky zmizli v posledných desaťročiach čerešňové sady, tak nenápadne zmizol aj názov „strešne“, zabávala sa moja mamka na dávnej historke, ktorú som vôbec nepoznala.

Čerešňové sady boli vysadené všade: na Křčacoch, Gátach, Lučiciach, Konopných Dieloch, na Glavici, Za kostolom, v Glóži, na Strmom Boku, Na Hrubej Lúke – tak sa volali jednotlivé

pozemky patriace Dúbravčanom. V tomto údolí rástli mimoriadne kvalitné čerešne viacerých odrôd, spomenieme aspoň niektoré ktoré podľa času dozrievania a podľa vzhľadu:

Májovky - dozrievali v máji, bolo to prvé ovocie, vhodné boli na rýchly konzum

Na krátkych stopkách - plody boli takmer čierne, drobnejšie, ale veľmi sladké, vhodné do rôznych koláčov, najmä do štrúdle

Kompanové - plody boli väčšie, skoro čierne a sladké, vhodné aj na zaváranie

Belice - bieločervené guľaté čerešne, veľmi chutné na jedenie, ale aj na zaváranie

Srdcovky - tmavé tvrdé čerešne v tvare srdca, vhodné na zaváranie

Chrupky - väčšie, svetločervené čerešne, tvrdé, vhodné na zaváranie / patria už k novším druhom čerešní/

Keď bola dobrá úroda čerešní /a tá väčšinou bola/, pre Dúbravku to znamenalo niečo ako žatva pre Dolnú zem. Všetci si dobre zarobili, pretože o dúbavské čerešne bol záujem nielen na bratislavských trhoviskách, ale aj v Prahe a vraví sa, že aj vo Viedni.

Do oberania bola zapojené celá rodina. Otec a väčšie deti oberali čerešne. Menšie deti podávali košíky, poskakovali okolo stromu a robili, čo im rodičia prikázali. Čerešne sa oberali z „ostrobyce“ /vysoký rebrík z rovnej tvrdej guľatiny, prevrtanej každých 25-30 cm a do otvorov boli vsadené tvrdé guľaté sprušle dlhé asi 50 cm tak, aby z každej strany vyčnievalo vyše 20 cm, kde by noha pohodlne stúpila/. S ostrobicou sa v korune stromu ľahšie manipulovalo než s obyčajným, alebo dvojitým rebríkom. Najkrajšie a najzrelejšie čerešne sú na vonkajšej strane konárov. Matka alebo babička sedela pod stromom a preberala – triedila čerešne. Obarači vysypali čerešne na veľkú „popelku“. Plody sa triedili do troch skupín: 1.trieda - veľké, zdravé, neporušené, so stopkami

2.trieda – menšie, zdravé, neporušené

3.trieda – drobné, „ pankrty“, nepodarky

Tretiu triedu mohli rozdať, alebo ich odniesli domov sliedkam. Babke Monike sa zdalo trápne, aby niekomu dala „pankrty“, keď bola veľká úroda dobrých čerešní. Preto aj nemajetným, biednym, dokonca aj cudzím dávala iba kvalitné čerešne a na „pankrtách“ si pochutnávali iba sliedky. V Dúbravke vykupovali čerešne „handléri“, teda obchodníci, s ktorými sa dohadovala cena – handlovalo sa. Cena čerešní sa pohybovala podľa kvality a to 1 až 2 koruny za kilogram. Vykupovalo sa naraz na troch miestach: pri Vendelínku, pri Panenke Márii a pri Červenem križi.

Vytriedené a už kúpené čerešne sa nasýpali do prútených košíkov s objemom asi 5 kg, ktoré boli vyložené látkou, aby sa spodné plody o prútie nepomliaždili. O košíky, látky do nich a manipuláciu s vykúpenými čerešňami sa už starali „handléri“. Na samom vrchu sa v košíku čerešne ukladali a zakryli zase kusom látky, ktorá sa ku košíku prišívava. Tu pracovali aj šikovné deti. Za ukladanie čerešní do košíkov dostali 50 halierov za 2-3 hodiny práce. Väčšie dievčatá za prikrytie a obšívanie dostali 1 korunu, ale ony museli košíky aj podávať na voz neskoro večer. Vykupovalo sa od 16-17. hodiny až do neskorého večera, pokým ľudia nosili čerešne.

„Pri Vendelínku vykupovali dvaja bratia, handléri Kalenčíkovi. Tým sme predávali aj my. Ich meno si pamätám aj preto, že bývali v prednej izbe u našej tecinky Marky Mikletičovej - Ondriášky – tak sa volala za slobodna - Ondriášová - ale na rozlíšenie od iných Mikletičových ju tak volali aj po svadbe/. Handléri mi občas dali pár halierov navyše, že som sa s nimi poznala od tecinky Marky,“ spomína mamka.

Väčšie dievčatá pri Vendelínku usmerňovala Betka Grancová. V ich dvore a pod Betkiným dozorom sa plnili a zašívali koše a všetko muselo klapať ako hodinky. O 22. hodine boli pristavené konské záprahy a opatrne sa začali nakladať koše s čerešňami, aby okolo polnoci boli v Lamači na stanici. O polnoci išiel rýchlik do Prahy a k vôli dúbavským čerešňam v tom čase aj v Lamači zastavoval. Koše na vlak naložili a ráno už boli v Prahe na trhu. Vraj mali aj označenie na tabuľke: Dúbavské čerešne.

Keďže Dúbavčania na čerešniach dobre zarobili, museli to aj osláviť. Usporiadali preto čerešňovú zábavu. Voľakedy bývali tieto zábavy na Glavici – na „Kravském cinteri“, kde bola jediná väčšia rovná plocha. Neskôršie v roku 1946, po 2. svetovej vojne, sa konala čerešňová zábava na námestí, pred starým kultúrnym domom. Tanečný „parket“ bol ohradený hrabovými, ale tiež aj veľkými čerešňovými haluzami, na ktorých viseli červené čerešničky. Čerešne na haluziach

strážil hájnik a keď prichytil niekoho ako trhá čerešne, musel zaplatiť pokutu – občerstvenie svojej partnerke. Mladí si na čerešňovej zábave nielen zatancovali, ale aj zaspievali. Medzi obľúbené patrila pieseň Zasadil som čerešničku:

Zasadil som čerešničku v humne,
dá to Pán Boh, že sa ona ujme.
Keď začala čerešnička pukať,
začal som ja za dievčatmi kukáť.
Keď začala čerešnička kvitnúť,
začal som ja za dievčatmi lipnúť.
Keď začala čerešnička rodiť,
začal som ja k mojej milej chodiť.
Prišiel som k nej, na lavici spala,
bozkal som ju, aby hore vstala.
Bozkal som ju na obidve líčka,
vstávaj hore, sivá holubička.

Čerešne sú chutné a lahodné, ale, samozrejme, nevydržia tak dlho, ako jabĺčka. Preto sa ich dúbavské gazdinky snažili využiť viacero spôsobmi. V prvom rade predajom čerešňových prebytkov, čím si značne vylepšili rodinný rozpočet. Z čerešní piekli vynikajúce čerešňovo-makové a čerešňovo- prézlové /opražená strúhanka/ štrúdle. Čerešne aj zavárali, aby mali spestrenie v zimných mesiacoch. Babka Monika varila dosť často „šmór“ /trhanec/ a k nemu podávala čerešňový kompót a šťavou šmór trochu poliala, aby bol šťavnatejší. Čo však je najzaujímavejšie, už v rokoch 1930 sa sušili okrem jablák, hrušiek a sliviek aj čerešne. Sušené čerešne sa volali suchvice. Sušenie mala na starosti starenka Katrína. Plody rozložila na riečicu /veľké pevné sito/ a sušila ich aj niekoľko dní na slnku. Keď bolo chladnejšie a daždivé počasie, sušila, alebo dosušala čerešne na plechu v sporáku v teplej trúbe.

„Mamka čerešne tiež zavárala, piekla čerešňové štrúdle ako babka, ale už mala bohatší výber čerešňových koláčov. Pribudla bublanina, čerešňové osúchy, čerešňová omeleta.

Môj sortiment je trochu širší. Čerešne samozrejme tiež zaváram, ale robím z nich aj lekvár, vykôstkované ich mrazím /tie sú chutné polorozmrazené na jedlo, ale tiež sa z nich robí výborná čerešňová zmrzlina a rozmixované zamrazené čerešne sú chutnou ovocnou dreňou na osvieženie v horúcom lete. Čerešňovú bublaninu a rýchlu čerešňovú omeletu majú naši radi, ale ešte radšej majú čerešňovú tortu, čerešňové rezy, čerešničky v župane a čerešňové pampúšiky z lístkového cesta.“

Dúbavský klub dôchodcov si v roku 1989 pripomenul tradície čerešňových zábav a seniori si zorganizovali milú spomienku na mladosť so všetkým, čo k tomu patrí. Nebohá Betka Rezníčková /rod.Grancová/, ktorá kedysi pomáhala pri čerešniach nesklamala ani tentoraz a so svojou sestrou Agneškou urobili obrovský čerešňový strapec. Ten seniori v sprievode hudby a spevu niesli cez celú dedinu do Domu kultúry na Žatevnej. Tam sa v príjemnej atmosfére napriek boľavým nôžkam a vekom zohnutým chrbátom vytancovali a vyspievali do neskorých nočných hodín. Dušou a srdcom tohto podujatia, organizátorom, režisérom a jedným z hlavných účinkujúcich bola samozrejme Katka Jakubčíková, moja mamka, ktorá takéto čerešňové veselice zorganizovala ešte niekoľkokrát. Tieto milé stretnutia som aj pre budúce generácie nakrútila videokamerou pre radosť súčasných a ich potomkov. Na tieto klubové aktivity mojej mamky, ktoré trvali hádam tri desaťročia, som vždy bola a ešte aj som, veľmi pyšná.

Fotka č. 13 Oberači čerešní s ostrobicou

č. 14 Klubisti a novodobý čerešňový strapec

č.14 A Oberači na dvore v šenku u tetky Bary

Prázdninové radosti

V dnešnej dobe rodičia nariekajú čo s deťmi cez prázdniny. Kedysi to nebol nijaký problém. Už malé deti mali svoje každodenné povinnosti a keď ich skončili, tešili sa, že sa môžu tých niekoľko voľných chvíľ spolu na ulici pohrať. Niekde vypomáhali starí rodičia, ktorí svoje mestské vnúčatá s radosťou prichýlili a učili ich práci na poli a v hospodárstve okolo zvierat.

„My sme mali to šťastie, že naša starenka z otcovej strany a krstná maminka bývali v Hoštetne. K nim sme chodievali na prázdniny. Vždy po dve, lebo so všetkými štyrmi by si naša starenka nedala rady. Naučili sme sa tam bicyklovať, lebo naša krsná maminka mala „kolečka“ a so sesternicou Lídou sme na bicykloch lietali celé dni. Krstnému tatovi sme k vlaku nosili jedlo /on bol železničiar/ a keď bol vlak v Zohore, silno zapískal, krstná mama nám dala do koša jedlo a my sme už leteli ku stanici, aby mal krstný tatínek teplý obed. V Hoštetne sme sa naučili aj plávať. Naši krstní mali Moravu na konci záhrady a tak sme sa denne čľapkali vo vode s ich húskami a kačkami. Najprv sme sa držali nafúkaných kolies od motorky a keď sme plávanie dokonale ovládali, dovolili nám plávať ako dospelým.

Keď v roku 1932 vybudovali Dúbravčania z vytekajúcej Horánskej studne rybník, kúpavali sme sa tam. Chlapci sa kúpali v trenírkach a dievčatá v zásterkách, ktoré zahalili celé telo. Keď však vstúpili do vody, zásterka sa zdvihla a spodná časť tela ostala nahá. Všetci na okolí sa potom smiali. Naša najstaršia sestra Marinka už chodila do mesta do školy na meštianku a bola múdrejšia. Kúpila nám s Amálkou prvé plavky. Stáli 5 korún a my so sestrou sme sekali parádu. Už sa nám nik nesmial, že sme holé.

Starenka z maminej strany sa volala Katrína a cez prázdniny nám varila. Mala však choré a boľavé nohy a chodila o paličke. Sedela pri sporáku a my deti sme boli jej pomocníci, čo jej donášali suroviny. Starenka pri varení kričala: „Podaj mi masť! Dones hladkú múku! Kde je drevo? Priložte do šporhelta, nech tá polievka skúr zevre!“ My sme sa však za ten krik na ňu nehnevali. Ona bola veľmi dobrá. Rozprávala nám strašné rozprávky, ale to boli naozajstné príbehy z jej života.“

Starenka Katrína pochádzala z Lamača. Bola ešte maličká, keď jej zomrela mama. Otec sa druhýkrát oženil a jeho tri dcéry – sirôtky dostali zlú macochu. Keď mala Katrína 8 rokov, vyhna ju macocha z domu. Staršie sestry už boli preč. Katrína musela ísť do Rakúska slúžiť, pásť husi. Do uzlíčka si dávala niekoľko vecí na oblečenie a pridala aj vlniačik. Macocha jej ho vytrhla s poznámkou, že je teplo a vlniačik nepotrebuje. Dievčatko sa rozplakalo: „To je po mojej mamičke!“ Vtedy sa macocha rozpajedila a do hlavy sirôtke hodila muškát z okna: „Na, aj toto je po tvojej materi, ber si to!“

Pri tom rozprávaní mi bolo starenky tak ľúto, že som si aj nahlas poplakala. Ešte viac som si poplakala, keď mi starenka rozprávala, ako pri pasení husí padla do hlbokoj rokliny. Keď sa odtiaľ škrabala von, veľmi sa poranila a vykĺbila si nôžky. Mala veľké bolesti, ale nik jej nepomohol, nešli s ňou k lekárovi a ona odvtedy krívala a celý život trpela. Mne, ako najmladšej dali meno po starenke – Katarína. Vždy na meniny dala starenka kúpiť štvrtku pečenej kačice, pol litra vína a pre mňa malinovku /krachl/. Zavolala ma vtedy do svojej izbičky a povedala: Dnes máme sviatok, tak si trochu pomaškrtíme! Mama upiekla buchty s lekvárom, alebo s tvarohom a mali sme všetci oslavu“, utrela si moja mamka slzičku pri tom smutnom spomínaní.

Babka Monika pracovala na poli a dopestovala nielen všetko čo rodina potrebovala, ale aj ovocie a zeleninu, ktorú chodila do mesta predávať. Utržila vždy pár korún navyše, za ktoré mohla kúpiť deťom oblečenie a veci do školy. Nikdy však nezabudla priniesť mäkké žemličky, safaládky /špekáčky/ a trochu cukríkov. Tie podelila dcérkam po dva, tri kúsky, aby ostalo niečo aj na druhý deň. Hneď, ako prišla, nadelila z tých dobrôt na tanier a ten okamžite niesli deti starenke, ktorú si všetci veľmi vážili a mali radi. Keď už bola starenka veľmi chorá, deti pri nej sedávali a natierali jej choré nohy. Zaspala ticho 30. júna 1935 ako 82 ročná. Najhoršie to bolo pre najmladšiu vnučku Katku, plakávala a dlho sa nevedela spamätať, že starenky už niet.

Cez žatvu museli pomáhať aj menšie deti. Tie, ktoré vládali, nosili snopy obilia do „mandlíkov“, zahrabávali strnisko a najmenšie nosili vodu zo studničky na pitie i opláchnutie.

Babka Monika keď bola malá, nemala nikdy žiadne prázdniny, pretože do naozajstnej školy nikdy nechodila. Iba do Nedeľnej školy, kde sa naučila čítať, písať a trochu počítať. Na školu v dobrom nikdy nespomínala, pretože ich učil maďarský učiteľ a ona nebola schopná naučiť sa

Otčenáš v maďarčine. Farár ich preto nemilosrdne bil trstenicou po rukách. Keď mala babka Monika asi desať rokov, zavolala ju tetka Paula Grancová opatrovať jej dve malé deti. Ona bola majsterka v Zlatej fabrike /Kúmayerka – vyrábali sa tam pozlátené veci pre vojsko, šnúry, náplecníky, gombíky a pod./, a tak si to mohla dovoliť, aby neprišla o dobrú prácu. Babka slúžila za jedlo a šaty s topánkami, ktoré dostala raz za rok. Všetličo pritom zažila. Tetka Grancová mala na skrini položený pohár s medom. Malý Flóriš stále otravoval: „Daj mi Monko obliznúť z toho medu! Len trošičku, však ja to nikomu nepovím!“ A tak babka vyliezla na stoličku, vzala pohár s medom a každý si trochu nabral na prsteň a olízol. Ani sa nenazdali a polovica pohára bola prázdna. Monka ich zaprisahala, aby nič nepovedali. Ešte ich mama dobre bránu neotvorila a už malý Flóriš kričal: „Mamo, mamo, ja som ten med neolizoval!“

Takých malých varovkýň ako bola babka Monika bolo v Dúbravke viacero. I keď boli malé, boli šťastné, že si môžu zarobiť na nové oblečenie a obutie. Naša druhá babka Rozália tiež slúžila ako 8 ročná u Milošovičovcov. Ludvík bol hospodár u Lafrankonyho /to bol jeden bohatý Talian/, oni mali viacej detí a jeho žena bola slabá a chorľavá. Fabriky v tých časoch začínali robiť o 6. ráno – vtedy už húkala siréna. Robotníci už o 5. ráno odchádzali z domu, takže deti – varovkyne museli vstávať o 4. hodine ráno, aby stihli službu načas. Tieto malé varovkyne to mali dobré aspoň večer, keď sa dostali domov a mohli sa pritúliť k svojim mamičkám. Dedko Rudko to mal oveľa horšie. Musel ísť do služby do Rakúska, keď mal iba 8 rokov a celý rok bol preč od rodičov. Pritom chudáčik bol veľmi naviazaný na svoju mamu. Spával v maštali s ostatnými dospelými sluhami a celé noci plakával. Nemal ako odkázať svojej mame, že na ňu myslí a tak sa nad ním jeden sluha zľutoval a naučil ho čítať a písať. To vraj bola najlepšia vec na svete, čo sa mu stala. Odvtedy každý týždeň písal svojej mame kartičky, dostával od nej listy, ktoré si mohol sám prečítať. Vedel ich už naspamäť, ale stále si ich nosil na prsiach ako najväčší poklad.

„Moje prázdniny neboli veľmi odlišné od mamkiných, tiež som chodila na brigády. Mala som možno 10 rokov, keď sme chodili vysádzať borovicové stromčeky na Brižite. Zárobok to bol naozaj iba symbolický. Trochu lepšie sme pochodili pri oberaní ríbezlí a egrešov. Na miesto oberačky nás dovezli na traktorovej vlečke s prázdnyimi debničkami a naspäť sme sa viezli s plnými. Ovocie, ktoré sme natrhali odvážili a podľa toho nás vyplácali. Pamätám si, že za 2 týždne som zarobila 90 Kčs. Celej našej rodine som kúpila za ne prvé vianočné darčeky, z ktorých som najväčšiu radosť mala ja. Neskôr, keď som mala 14 rokov som varila pre piatich kombajnistov /10 dní úplne sama aj s nakupovaním, lebo nemal kto pre nich variť/. Neskôr sme s priateľkou pomáhali kuchárke, ktorá varila pre viacerých družstevných brigádnikov. Raz som zastupovala mamu, ktorá bola pokladníčka na JRD, dokonca som vydávala družstevníkom výplaty a tie som predtým musela ešte pripraviť do obálok. Keď som si na strednej škole urobila vodičský preukaz na traktor, lisovala som slamu, jazdila na traktore, vlastne som na JRD praxovala takmer celé prázdniny.

Fotka č. 15 Ovcharovichove dcéry s deťmi na návšteve u rodičov

č. 16 Dedko Rudko varuje vnúčika

č. 17 Babka Monika s vnúčikom

Dúbravské hody

Septembrové hodovanie boli dni oddychu. Skončila žatva a letné povinnosti na poliach, do jesenných prác sa ľudia iba chystali, takže hody boli oddychový polčas pred zimným ničnerobením. Samozrejme, je to trochu nadnesené, myslím to ničnerobenie. Pred hodmi sa išli gazdinky roztrhať od roboty. Museli líčiť domy znútra i zvonka, upratovať skrine, komody i kredence, zametať komory, dvory, oriadiť maštale, chlievy i stodolu, veď príde kopa ľudí, rodina i známi, horní, dolní aj prespolní. Všetko musí byť tip-top, aby ich nik nemohol ohovárať.

V Dúbravke sú hody 27. septembra na Kozmu a Damiana. Táto dedinka nikdy nebola bohatá a nemôže sa chváliť hodovou husacinou s lokšami. Tiekol tu len nenápadný potôčik z Horánskej studne a preto sa tu nikdy husy a kačky nechovali. Zato kureniec bolo v každom dvore dostatok. Takže dobrá tuhá slepačia polievka s rezancami, pečené a vysmážené kurčatá, šľavnaté

šnicle /rezne/ a zemiakový sedliacky šalát, to boli obľúbené hodové dobroty. Po obede makovník, syrovník, orechovník a bábovka, slovom koláče, ktoré rozvoniavali až do Lamača. Obed sa zapíjal lahodným mladým dúbavským vínom, alebo burčiakom. Po obede chodili po dedine z domu do domu vyhrávať cigáni a tak bolo ešte veselšie.

Omša bývala o 10. hodine vo Veľkom kostole a po omši sa na družnom obede zišla celá rodina. Starší po dobrom obede besedovali, niektorí si aj ľahli aby „zavázali sádlo“. Len deti sa nevedeli dočkať uličnej hodovej zábavy a hneď po obede utekali z domu na horný koniec dediny, kde boli perníkárske budy, strelnica, búda s hračkami, zmrzlinár, predavači s tureckým medom, nechýbala „kočka v mjechu“, ktorú niekedy vyťahoval papagáj, alebo dokonca malá cvičená opička. Niekedy prišiel aj cirkusant s medveďom, čo tancoval. No a samozrejme nechýbal kolotoč, ktorý stával v Grabách pred Rybárom.

Deti behali po ulici a pozerali, či nestretnú svoju krstnú mamu, alebo krstného otca, ktorým sa patrilo pobožkať ruku a za to dostali odmenu korunku či dve; veď boli hody! Keď stretli tetku, alebo strýčka, tiež sa im mohlo ujsť pár halierov, či korunka na hodové maškrtky, alebo kolotoč. Veselú atmosféru na hornom konci dediny naplňal zvuk píšťaliek, zvončeky zmrzlinárov a hudba z gramofónu od kolotoča. Za mládežníckych čias boli hodové popoludnia vyplnené športovými podujatiami. Na školskom dvore sa hral volejbal a na Glavici zase futbal. Mládež sa prechádzala medzi šiatrami a chlapci kupovali dievčatám perníkové srdiečka so zrkadielkom, paničky, vojakov, prstienky, podľa toho, či bola dievčina iba kamarátka, alebo už frajerka.

Dúbavka bola vždy tichá a skromná dedinka s poriadnymi ľuďmi. Obyvatelia dobre vychádzali s najbližšími Lamačanmi, medzi ktorými mali veľa kamarátov, ale vytvárali sa aj zaľúbené dvojice, ktoré neskôr uzatvárali manželstvá. Možno nechýbalo veľa a mamka si mohla zaspievať:

Vydám sa ja vydám, hore do Lamača,
vy pyšní Dubrafčané, vjec nebudem vaša.
A keď mja povedú cez dubrafské lúky,
budú mi tam podávať Dubrafčané ruky.
Dubrafčanko naša, vrác sa od Lamača,
šecko ti zaplacíme od tvého sobáša.
Nelen od sobáša, ale aj úvodu,
aby si neplakala za svojú slobodú.

Devínska Nová Ves, ale aj Devín a Karlova Ves boli blízke dediny, s ktorými si obyvatelia Dúbavky dobre rozumeli. Nebývali tu bujaré zábavy, končiace bitkou. Mladí sa vlastne od detstva priatelili medzi sebou, vytvárali si vzťahy, ktorá často končili svadbou. Hody boli časom, kedy sa vzťahy utužovali, alebo rozpadali. Práve o jednom takom svojom vzťahu mi mamka porozprávala:

Ako slečna sa priatelila s viacerými Dúbavčanmi i Lamačanmi. Chodili spolu do Devína a kúpavali sa v Morave, hrávali ochotnícky divadlo, chodili na zábavy a tancovačky. Poznali sa od detstva a dobre si rozumeli. Keď sa stala Dúbavka pohraničnou obcou a do dediny prišlo viacero financov, jeden z nich začal mame nadbiehať. Po niekoľkých mesiacoch ho odvelili do Sobraniec a odtiaľ mame napísal, že príde za ňou na hody. I keď na to nereagovala, zašiel za ňou domov a chválil sa svojím postavením a dobrým platom. Ubytoval sa u Jabubčíkovcov, kde býval na priváte aj predtým. Tí mali syna Jozefa, ktorý bol momentálne na vojenčine, ale na hody si zobral priepustku a prišiel domov. Mamka sa s ním kamarátila od detstva a spolu tiež hrávali divadlo. Na hody sa prišiel pozrieť aj ich kamarát študent Paľko z Lamača. Chodili potom pri stánkoch a kolotočoch v jednej skupine. Keď boli pred perníkarmi, Paľko kúpil mame malé srdiečko, Jožko zase väčšiu paničku a tak mame prebleslo hlavou, že financ, zamestnaný a dobre platený muž jej iste kúpi veľké srdce so zrkadielkom. Máš ho však vidieť! Financ len rečnil, rečnil, mamky sa držal ako kliešť, nechal sa od nej pozvať domov na obed, tak ako aj ostatní chlapci a poobede ju už volal na tanec k tetke Bäre.

Pred hostincom u tetky Báry vyhrávala už od 14. hodiny dychovka, keď sa išlo na litanie do Malého kostolíčka. Pri tanci začal mať financ uštipačné poznámky, že sa mamka usmieva na Paľka

i na Jožka, ale pri ňom sa tvári kyslo. „No a čo, však sú to moji kamaráti a s tebou sa sotva poznám, tak čo bych sa usmievala!“ - odvrkla mu mamka a požiadala Paľka a Jožka, aby ju odprevadili domov. O niekoľko dní sa dozvedela, že sa žiarlivý financ ešte v noci s Jožkom kvôli nej riadne pobil a utržil poriadnu hanbu. Viac sa ale v Dúbravke neukázal a o pár rokov sa mama vydala za Jožka, pretože ten bol vždy milý a pozorný a vediac, že mamka je maškrtná, po divadelnej skúške jej vždy vopchal do vrecka aspoň malú čokoládku.

Na hodovej zábave sa tancovalo až do rána bieleho. Chlapci odprevádzali svoje kamarátky a frajerky domov, spokojní s krásnym hodovým dňom i pretancovanou nocou. Dobre bolo tým, ktorým rodičia v láske nebránili. Ale boli aj také dievky, ktoré si na hody kvôli láske poplakali:

Zapadá slunéčko za vysoké hory
a mňa za šuhajkem moje srdce bolí.
Srdce mňa bolí, hlava sa točí,
rada bych videla milého oči.

Milého očička modrú farbu majú
a tí moje černé na ne pozerajú.
V zeleném háji spolu sedali,
ach, Bože, či oni za to hrích mali.

„Silná slepačia polievka a bravčové rezne s majonézovým šalátom, to boli aj naše obľúbené hodové jedlá. I keď môj muž mal rád husacinu a veru nám ju na hody doprial. Na Centrálnom trhovisku kúpil vždy najväčšiu húsku aj s veľkou vykĺmenou pečienkou a nezabudol povedať: Keď už sú tie hody, nech to aj naše žalúdky vedia! K tomu som nadusila kapustu a jemné parené knedle, ej, to bola hostina! Okrem tradičného makovníka, syrovníka a orechovníka som upiekla nejakú tortu a rezy a keď prišli mojím deťom kamaráti, špajza bola v pondelok ako vymetená. Všetko sa pojedlo. Niekedy som narýchlo musela robiť piškótovo - pudingovú tortu, lebo deti v mladom veku sú ako šrotovníky,“ spomínala si mamka na hodový jedálny lístok pred rokmi.

„Ja som mala trochu iné chůtky. Posledné roky sme zvykli mať na hody kačku, ktorá má predsa len trochu jemnejšie mäsko ako húska. K nej som do pekáča pridala očistené polovice zemiakov, jednu – dve cibule a celé mrkvy. Keď sa tieto suroviny opiekli v tej kačacej masťošave, mali neuveriteľnú chuť a s čerstvým chrumkavým ľadovým šalátom boli výborné. Z bravčovej panenky a kuracích prs som naložila plátky mäsa na cigánsku pečienku, do misy som nakrájala kopec cibule a kvalitnú pochůtku bez šliach a prepáleného tuku sme si potom v priebehu desiatich minút upiekli doma. Na hody obyčajne pečiem ľahkú tortu, ovocné a dúbravské rezy, teda to, čo mojím stravníkom, ale aj návštevníkom najviac chutí.

Ako malá som sa aj ja tešila na hody. Kolotoče som neznášala, ale cukrová vata, zmrzlina a cigánska boli moje obľúbené pochůtky. Okúzl'ovali ma opičky na gumičkách, malé plechové sliepočky, ktoré po pritlačení znášali vajíčka, kočky v mechu a rôzne drobnosti. Na krásne bábiky, alebo väčšie hračky sme peniaze nemali a veruže si ani nespomínam, že by mi to bolo nejako ľúto. Pamätám si však na veľkú škatuľu s riadmi pre bábiku, ktorú mi kúpila krstná mama teta Amálka. Riady boli plechové, pestro zafarbené, ale medzi nimi bola jedna ružová sklenená miska na kompót v normálnej veľkosti. Na tú misočku som dávala stále dobrý pozor, aby sa nerozbila. Veríte, alebo nie, ale mám ju doteraz.“

Fotka č. 18 Dúbravská krojovaná mládež chodila vystupovať s tancom „Slovenská beseda“ /r.1936/

Dušičky - Baculiačiky

Začiatkom novembra si spomíname na svojich zosnulých a venujeme im väčšiu pozornosť ako po iné dni. Prvého novembra je totiž Sviatok všetkých svätých a druhého novembra je sviatok Dušičiek. V dnešnej dobe je všetko akési okázalejšie, parádnejšie ako kedysi. Už týždeň, alebo aj

viac pred Dušičkami ľudia behajú na cintorín a prinášajú ozdoby od výmyslu sveta. Rôzne umelé kvety, sošky anjelov, venčeky také, že človek nevie rozoznať či je to živé, sušené, plastové, papierové, alebo z nejakého kozmického materiálu. A to už nehovorím o tých neuveriteľných množstvách, teda druhoch sviečok, farbách, obaloch, o symboloch na nich nakreslených. A čo ešte elektronické sviečky! Horia mesiac, či dva. Ľudia sa pretekajú, kto čo extrovnejšie položí na ten svoj hrob.

Pomníky na cintorínoch patria do osobitnej kapitoly. Vidno, že podobne ako bývanie, doprava, strava, oblečenie, aj cintoríny sa riadia vlastnou módou. Rôzne druhy náhrobných kameňov, zakrytie hrobov, leptané, ryté a ktovie ešte aké techniky používajú odborníci na zachytenie tvári našich zosnulých. Náhrobné lampáše, vázy a iné doplnky, to všetko sa mení z roka na rok.

Cintoríny boli samozrejme aj pred 100 rokmi. V Dúbravke sa pochovávalo okolo cintorínskeho múra vedľa kaplnky a tiež vedľa kostola. Až niekedy v 55. rokoch minulého storočia pozostalých z tých miest vykopali, plochy upravili, zasiali trávou a cintorín preniesli dozadu za kostol na kopček.

Hroby boli pokryté zemou a na väčšine hrobov boli len drevené kríže s plechovou oválnou tabuľkou s menom a dátumom narodenia a úmrtia. Majetnejší občania mali železné /liatinové/ kríže a veľmi zriedkavé boli mramorové pomníky. Taký mal len učiteľ Puhala. Pán farár Talda mal tiež krásny pomník a oni dvaja s učiteľom boli pochovaní pred kostolom pred múrom, kde boli pochované iba malé deti. Neskôr sa začali vyrábať betónové pomníky s krížmi. Niektoré mali v strede pomníka malú jaskynku, v ktorej bola za sklom soška Panny Márie. Mená a dátumy boli vyryté do betónu.

Pred Všesväťmi ľudia iba vyhrabali okolie kostola a cintorín od suchej trávy a od lístia. Každý si potom svoj hrob okopal a boky hrobu obložili trávovými grencami /zelená mačina/. Nieкто potom na hrob iba položil kyticu drobných bielych chryzantém, aké im vyrástli v záhradke, iní si dali väčšiu námahu, išli do Panskej hory na čečinu, z nej uvili veniec, a do neho pozastrkovali drobné chryzantémky.

Na Dušičky sa išlo svietiť už poobede, ale to chodili najmä menšie deti. Navečer chodili s rodičmi deti väčšie. Svietilo sa malými sviečkami. Nieкто položil na hrob lampáš so sviečkou, aby plameň vietor nezahasil. Väčšinou však ľudia vyhlbili do hrobu jamku, a sviečku vložili do nej tak, aby bola chránená od vetra.

V ten deň postávali okolo kostola žobráci a ľudia im dávali almužnu, aby sa modlili za ich zosnulých. Na Všesvätych dávali domáci deťom pletený koláčik, ktorému hovorili hajliga a v trúbe, alebo jabĺčka pečené na sporáku. Pečené jabĺčka mali babky pripravené na zohriatie pre svoje vnúčatá aj na Dušičky.

V tých dňoch si najmä deti pospevovali známu pesničku:

Na Dušičky pamätajme,
z očisca im pomáhajme.
Budú nám tiež pomáhať,
keď budeme skonávať.

Dušičky si najdlhšie pamätali kabátiky detí. Tie pri zapaľovaní tlačili sviečky rúčkami k sebe, aby nezhasli a tekutý vosk zo sviečok im zababral celé predné strany kabátov. Doma im rodičia dobre vynadali, prečo si na parádny kabát nedali lepší pozor a potom matky s pijavými papiermi z písaniek a horúcou žehličkou čistili tú voskovú hrôzu.

„Ja som si dušičky vždy predstavovala ako malých bacuľatých anjelíkov. Mám totiž od narodenia pamätníček, ktorého hlavným motívom sú práve anjelíci. Najviac ich je zobrazených ako kučeravé svetlovlasé detské hlavičky s kúskom ramienka a s krídielkami. Obrázky bez telíčok sa mi zdali dosť nezvyčajné a stále som sa pýtala mamky, kto to je. Tvrdila, že anjelíci. Ja na to, že kde majú telička a nohy. Anjelíci sú len tí, čo sú celí a hlavičky s krídelkami sú dušičky. Pretože anjelíci z pamätníčka, ale aj hlavičky dušičiek boli rozkošne bacuľaté, začala som im hovoriť Baculiačky.

Takže na cintorín som nechodila svietiť našim zomrelým, alebo ich dušičkám, ale iba Baculiačikom. Predstavovala som si, že sú všetci na cintoríne poschovávaní za pomníkmi a keď sa zotmie a nik ich neuvidí, až vtedy vyletia ako vtáčatá zo svojej skrýše, každý si sadne na svoj pomník a budú sa medzi sebou rozprávať a počítať sviečky, čo im horia na hroboch. Pamätám si, že aj ja som vyškrabávala do hrobu dierky pre sviečky a ruky, niekedy aj šaty som si offkala horúcim voskom“.

Predvianočné rozptýlenia

Vianoce, krásne chvíle bezstarostného detstva, spomienky na hlboké zážitky súvisiace s neopakovateľnou atmosférou zapísanou v našich srdciach a mysliach. Sprítomnime si teraz predvianočné a vianočné obdobie niekedy pred 80. rokmi, ako ich prežívali obyvatelia malej dedinky Dúbravka.

Prvé predvianočné zvyky začínali už 11. novembra na sv. Martina. Vtedy pastier roznášal gazdom, ktorým pásol dobytok, brezové prúty, tzv. „marciny“ a zavinšoval:

Aby ste mjeli tolko statečku,
kolko je na tem prútiku lístečkú!

Za odmenu potom dostal nejaké peniaze /podľa toho, koľko kusov statku z toho domu pásol/, a guľatý koláč tzv. „vrtáň“. Samozrejme všetci čakali, či príde Martin na bielom koni. Zvyčajne na tom bielom koni aj prišiel. Kedysi zvyklo poriadne nasnežiť už aj na Dušičky.

Ďalším významným dňom bol 25.november, deň sv. Kataríny. Staré a overené príslovie vravelo:

Katarína na ľade
a Vianoce na blate.

Na tento deň sa mohlo posledný raz tancovať a veselieť. Hovorilo sa, že:

Katarína zakazuje a
Ondrej zaväzuje

To znamená, že sa začína advent. Nesmeli byť žiadne svadby, zábavy, či veselice. Každý sa mal sústrediť len na duchovný život a modlitby. V advente bývala ráno o 6.hodine v Malom kostolíčku omša, tzv. roráty. Na Katarínu oslávenkyniam určite mládenci zaspievali:

Kúpala sa Katerínka ve vodičke studenej,
ej, vila vjence pro mládence z rozmaríny zelenej.
Kemu že to Katerínko, kemu že to uviješ?
Vínok sebje, perko tebjje, pretože mja miluješ.

Na sv. Ondreja, 30. novembra, v Dúbravke neboli žiadne zvláštne zvyky. Iba dievčatá sa mohli dozvedieť niečo o svojom nastávajúcom:

Plote, plote, trasem ťa,
svatý Ondrej prosím ťa,
daj mi tejto noci znat,
s kým ja budem pri oltári stát.

Alebo sa dievčina postavila pri dome, kde sa chcela privydať a odriekala:

Kývam plotem,
nigdo neví o tem,
len sám Pán Boh z neba,
že mi muža treba.

Ďalším významným dňom, a to 4.decembra, bola sv. Barbora. V tento deň bolo zvykom odrezáť z čerešní /alebo z iného druhu ovocných stromov/ halúzky, dať ich do vody a čakať, či do

Vianoc rozkvitnú. Podľa bohatstva kvetov gazdovia tipovali budúcu úrodu čerešní, ktoré boli pre Dúbravku veľmi dôležité.

Vzrušenie podobné vianočnému sa objavilo aj niekoľko dní pred sv. Mikulášom, to znamená 6. decembra. Tešili sa najmä deti, ktoré už deň predtým čistili topánky a dávali ich do okna, aby náhodou Mikuláš na ne nezabudol a naplnil ich dobrotami. Večer ani zaspať nemohli od nedočkavosti, čo im ten svätý Mikuláško do topánok nadelí. Ale vždy to bolo rovnako. V jednej topánke bolo zopár dobrôt ako cukrkandl, orechy a pomaranč a v druhej topánke uhlie, cibuľa, alebo zemiak, čo deťom pripomenulo, že občas boli aj neposlušní a majú sa polepšiť.

Na Mikuláša aj pred tými 80. rokmi deti rapotali v škole tak, ako aj dnes:

Na svätého Mikuláša
neučí sa, neskúša sa,
každá päťka odpúšťa sa.

Večer chodili aj po Dúbravke Mikuláš s čertom a anjelom. Malé deti sa strachom triasli a modlili sa, aby ich čert nezobral do pekla. Celá dedina sa ozývala štrnganím reťazi a krikom. V Dúbravke bol zvyk, že najprv chodili Mikuláši „predkové“, tí len strašili a po nich chodili Mikuláši „zadkové“ a tí dávali sladkosti, orechy a jabĺčka.

Keď Mikuláš prišiel hovoril: Deti, ja som Mikuláš,
modlite sa otčenáš.
Zlým deťom nesiem korbáče,
dobrým sladké koláče.

„V škole sme sa pred vianočnými sviatkami učili príhodné básničky. Pamätám si tú o svätom Mikulášovi. Naučil nás ju pán farár a tiež nám rozpovedal históriu naozajstného Mikuláša, ktorý bol v 4.storočí biskupom v Mire, v Malej Ázii a vyznačoval sa nevšednou dobrotou a obetavosťou. Získal si obľubu vo všetkých vrstvách obyvateľstva Byzanskej ríše, ale aj vo východnej a západnej Európe.

Kolo domu víchor duje,
otec dietkam vypravuje.
Prísť už má ten priateľ náš,
biskup, svätý Mikuláš.

Čujem, že už tu putuje,
útle dietky navštevuje.
Prísť už má ten priateľ náš,
biskup, svätý Mikuláš.

Najobľúbenejšia pesnička z čias môjho detstva, bola tiež o svätom Mikulášovi. Vyspevovali sme si ju s mamou doma, s kamarátkami v škole cez prestávku, ale aj na ulici pri stavaní snehuliaka:

V dolinách keď za večera stíchne zvonov hlas,
z neba na zem keď pozerá prvej hviezdy jas.
Nad snežnou sa Tatrou vznáša
duch svätého Mikuláša v každom roku raz.

Odtiaľ príde do doliny, kde je boží chrám,
do mesta i do dediny, k tichým chalupám.
Do okienka dary vloží
Mikuláš, ten sluha boží, dobrým deťom sám.

I pod naše príd' okienku, dávny svätec náš,
deťom našim teš srdienko, jak najlepšie znáš.
Slovensko nám poteš celé,

v časy smutné, neveselé svätý Mikuláš.

Nuž, tak si ja spomínam na svätého Mikuláša, i keď bol chudobný, no pre nás čarovný.“

Posledným významným dňom pred Vianocami bolo 13. decembra sv. Lucie. V tento deň nemali gazdinky šiť, lebo by vraj zašili sliepkam rit' - sliepky by prestali znášať vajíčka. V Dúbravke bolo rozšírené porekadlo: Na Luciu šila, oči zahubila.

Na Luciu si všetky dievčatá veštili akého budú mať muža. Nastrihali trinásť lístočkov. Na 11 z nich napísali mená chlapcov, čo sa im páčili, na dvanásť napísali stará dievka a na 13. lístoček napísali smrť. Do Štedrého večera každý deň museli jeden lístok náhodne vybrať a spáliť. Ostal posledný lístok s menom toho prisúdeného mladíka.

„Keď už sme pri tom veštení, nikdy som takým veciam neverila. Mala som 21 rokov, keď sme si s priateľkou povedali, že budeme na Luciu písať lístočky. Ona bola hotová raz-dva, ale mne to trvalo poriadne dlho. Nepoznala som dosť chalanov, ktorí by pripadali do úvahy a tak som napísala niekoľko mien úplne cudzích, ktorých nositeľov som vôbec nepoznala. Z veštby sme sa na Vianoce s priateľkou smiali, pretože mne vyšiel akýsi Štefan a jej zase Jozef. O dva mesiace, vo februári ma istý Štefan /ktorého som z práce poznala vyše roka, ale stále sme si vykali/ pozval na poľovnícky ples. A 15. mája sme sa zobrali /podotýkam, že sme nemuseli, syn sa nám narodil až o 3 roky/. Priateľka si zobrala po roku Jozefa, i keď mala predtým aj bližších priateľov. Nuž tak. Povery sú povery, ale odtiaľ potiaľ. Veľa vecí je medzi nebom a zemou, ktoré sa nám zdajú neuveriteľné... Sú to náhody, alebo niečo iné?“

V Dúbravke bolo kedysi známe aj chodenie Lucíí. Dve ženy, alebo dievčatá sa zabalili do bielej plachty, hlavu si zakryli bielou šatkou, múkou si nabieli tvár a tak chodili po domoch. Hádám najstrašnejšie bolo, že nerozprávali a také nabielené sa ani nedali poznať kto to je. Jedna mala v rukách krížik a druhá ihlu. Prišli do domu a prítomným dali pobozkať krížik. Kto to odmietol, druhá Lucia ho pichla ihlou. Preto sa najmä deti Lucíí veľmi báli.

„Keď som bola malá a občas som spala u tecinky Marky, tá nás raz nahovorila s malou Kriváčkou, aby sme išli aj do domu jej švagrinej. Švagor si rád vypil a tak si tecinka myslela, že ho strašenie Lucíí napravi. Pomohla nám namúčiť sa a zabalit' do plachiet a keďže sme boli ešte malé, išla nás aj odprevadiť. Ostala však pred domom na ulici. My s Kriváčkou sme smelo otvorili malé dvierka /boli umiestnené pred hlavnými dverami, aby zabránili hydine vojsť do domu/ aj veľké dvere a ticho sme vošli do kuchyne. Domáca pani nebola doma, ale tecinkin švagor ležal opitý na peci. Keď sme sa k nemu aj s krížikom priblížili a zakašľali, akosi sa prebral a veľmi sa zľakol. Vyskočil z pece, schytil do ruky veľké nožisko a zahnal sa na nás s vypúlenými očami a niečo pri tom reval. Našťastie sme nestratili duchaprítomnosť a vyrazili sme obe k dverám. Veľké dvere sa mi podarilo otvoriť, ale malé dvierka som vyvalila z pántov a ani neviem ako, leteli sme obe s vreskom po ulici. Tecinke sa pod vlniačikom až vlasy zježili, keď videla švagra, ako sa za nami s nožiskom valí. Našťastie sa šmykol na ľade a natiahol sa na dvore ako žaba. Či vstal a ako, na to sme veru nečakali a spolu s tecinkou Markou sme odušu všetky tri bežali domov. To bolo prvý aj posledný raz, čo som bola na Luciu strašiť,“ zasmiala sa mamka na tej strašidelnej historke.

Po Lucii už začali prípravy na Vianoce. Skoro v každom dome bola zabíjačka. Deti roznášali zo zabíjačky výslužku rodine a dobrým známym a za to dostávali 50 halierov a niekedy aj korunu, čomu sa veľmi tešili.

Kedysi dávnejšie roznášali žiaci oblátky, ktoré piekla pre celú dedinu pani rehtorka, manželka rehtora a za to sa jej potom posielala menšia výslužka zo zabíjačky. Po zabíjačke nastal čas veľkého upratovania. Všetko sa muselo ligotať, tak ako pred Veľkou nocou a pred hodami.

Z domov, kde mali dievky na vydaj volali budúce svadobné matky aj v predvianočnom čase po večeroch tetky aj dievky na driapanie peria. Nebolo to veľmi často, pretože husi ani kačky sa tu nechovali a matky radšej kupovali pre dcéry už nadriapané perie. Dievčatá mali driapačky rady, že bude trochu zábavy, pretože po čase prišli za nimi aj mládenci. Rozprávali sa tu strašidelné historky, ale si aj svorne zaspievali. Obľúbená bola táto pesnička:

Na Vánoce dúhe noce, dobre s milým stát,
nic iného nepočuješ, len vjeter fúkat.
Pofukuj vjetříčku z Dunaje,
kde si muj miláčku pod ke mne,
budeme se milovati do bíleho dne.

Došla ke mne, povídala, kamarátka má,
jakú ona včera večer novinu čula:
Že ten tvůj miláček premilý,
že byl na námluvách u iných,
a že tebjě navracuje prstének zlatý.

Nerob si ty, moja milá, žádnú prekážku,
šak sem ešče nemjel z inú pannu ohlášku.
Nemjel, ani mjet už nebudem,
zakád si tebja nedostanem,
a ked si ťa nedostanem na vojnu pujdem.

Čas vianočný, čas radostný

Vianoce nemohli byť bez stromčeka. V Dúbravke sa mu hovorilo krispán. Vianočné stromčeky sa kupovali v Bratislave na Firštnály, teraz je to Námestie slobody pri novej pošte. Kedysi v Dúbravke neboli žiadne ihličtate stromy, jedine na pánskom, tak sa volajú lesy smerom na Devín. Až v 60. rokoch sa vysadili Brižite borovicami a smrekmi. Predtým to boli pastviny pre dobytok.

Ozdoby na vianočný stromček si robili ľudia sami. Do staniolu zabalili kockový cukor a jabĺčka, pozlátali orechy a to bol základ. Čokoládové figurky na stromček si tiež sami vyrábali. Bola to roztopená zmes ceresu /stuženého tuku/, práškového cukru, kakaa a trochu posekaných orechov. Tú dali do plechových formičiek na koláčiky a položili na studené miesto, najlepšie na sneh. Tieto čokoládové pochúťky sa volali „zmrzláci“, lebo boli chladené v snehu. Tie potom zabalili do staniolu a zavesili na stromček. V izbe, kde stál takto vyzdobený krispán sa nesmelo kúriť, lebo „zmrzlákové figurky“ by sa roztopili a popadali zo stromčeka. Na stromčeku nesmeli chýbať ani sklenené ozdoby ako gule, zvončeky a pika. Dúbravské ženy a dievčatá pracovali v sklenej fabrike u Kumayera a krehkou sklenenou krásou zásobovali celú Dúbravku. Anjelské vlasy prišli na rad posledné, potom už bol stromček ako sa patrí.

Deň pred Štedrým dňom mali gazdinky najviac roboty. Vo veľkom sa pieklo : vianočky, makovník, syrovník a orechovník, bábovky a neskoršie začali piecť aj „pocheraje“ - kokosové a vanilkové rožky, kokosové pusinky, medvedie labky a hviezdičky, terajšie už tradičné suché vianočné pečivo. V tých časoch suroviny na tieto dobroty sa nedali kúpiť v bežnom obchode. Tak napríklad kakao, vanilkový cukor, kokosová múčka, čokoláda na varenie, kypriaci prášok - to všetko si gazdinky objednávali u veľkoobchodníka Brauna v Bratislave. Lojzo Polák z Dúbravky bol vyučený obchodník a on pracoval u Brauna. Pretože dobre poznal Dúbravku a jej obyvateľov, chodil po majetnejších rodinách, prípadne po rodinách, kde boli muži štátni zamestnanci, teda mali stály finančný príjem, čím bolo zabezpečené aj platenie tovaru. U Lojza si tiež mohli objednať, čo potrebujú a on im to po krátkom čase aj všetko priviezol. Mal vždy oblečený čistý modrý plášť, bol mimoriadne ochotný a snaživý a tým sa páčil všetkým Dúbravčankám.

Dospelí ľudia, ale aj deti sa na Štedrý deň postili, aby večer videli zlaté prasiatko. Iba veľmi starí, chorí a maličké deti si mohli dať striedmo do úst kúsok chleba, alebo čistého koláča, čaj, či mlieko. V ten deň väčšie deti „opravovali krispán“ /zdobili vianočný stromček/ a gazdinky chystali štedrovečernú večeru. Než si všetci zasadli k štedrovečernému stolu, gazdiná išla vysvätiť a tymianom vykadiť celý príbytok, maštale aj chlievy, aby odohnala choroby a zlých duchov. Kravám

a koňom dával zase gazda oblátky a cesnak s chlebom.

Keď zvonár Tonko Horvát zazvonil na Anjel Pána, zasadla celá rodina za stôl. Začala sa večera, ale stále bol pôst. Po modlitbe nasledovali oblátky s medom a cesnakom, aby ich obchádzali choroby. Potom dostal každý člen rodiny orech, ktorý rozlúskli a podľa jadra videli, či budú chorí, alebo zdraví. Nakoniec otec rodiny zobral krásne veľké jablko a rozdelil ho na toľko častí, koľko členov bolo v rodine. Svoj kúsok musel každý zjesť. Znamenalo to, že rodina má držať spolu a keby sa niekto z nich zatúlal, aby vždy našiel cestu domov.

Hlavné jedlo bola šošovicová polievka, makové pupáky, alebo buchtičky. K tomu bol kompót zo sušeného ovocia – jablák a hrušiek /tomu sa hovorilo ščípky/ a sušených sliviek.

Po večeri zaznel pod oknom zvonček a vtedy deti utekali do izby, kde bol vianočný stromček, pozrieť sa, čo komu priniesol Ježiško. Väčšinou to bolo potrebné oblečenie, ceruzky, perá, gummy, farbičky a nakoniec ako zlatý kliniec bol pomaranč. Dnešným deťom sa to iste zdá smiešne pri veľkých a drahých darčekom, ktoré dostávajú. V rodine vládla neopísateľná atmosféra – radosť, láska a pohoda.

Potom sa išli spievať koledy. Najprv rodine a známym, neskôr spolužiakom a susedom a nakoniec vošli koledníci takmer do každého dvora. Celá dedina sa ozývala spevom.. Najprv sa koledníci opýtali: Ráčite byť veselí? Gazdiná odpovedala: Áno! A koledníci sa rozospievali: Narodil sa Kristus Pán, Pásli ovce valasi atď. Za spievanie dostali orechy a jabĺčka. Najmilšie bolo koledovanie malých detí:

Čo koho, do toho, že Ježiška ľúbim,
keď pôjdem na jarmok, voľačo mu kúpim.
Cukríčky, jabĺčka, to je pre Ježiška,
aby sa radoval v chudobných jasličkách.

Alebo táto koleda: Prečo si sa, ó Ježišku, narodil v maštali?
Prečo si sa nenarodil v kráľovskom dvori?
Šak ťa veľmi zima trase,
až na tebe plienka skáče.
Ó Ježišku milý, Ježišku spanilý.

A najoblúbenejšia: Ó prídi, prídi Ježišku, o prídi, prídi k nám,
moje srdiečko nevinné, čaká ťa, to ti dám.
Moje srdiečko nevinné, chudobný je to dom,
posväť ho svojou milosťou, prebývaj vždycky v ňom.

Okrem bežných koledníkov chodil na Štedrý večer vinšovať aj pastier so ženou. Pastier trúbil na trúbke a jeho žena vinšovala:

Vinšujem vám títo slávne sviatky,
Krista Pána narodení,
aby vám dal Pánbu zdraví, šťastí,
svaté božské požehnaní
a po smrci kráľovstvo nebeské.

Za to dostávali koláče a víno. Po celej dedine sa ozýval spev a veselosť až do polnočnej omše. Na polnočnej sa zišli všetci – starí, mladí, deti, aj tí, čo inokedy nechodili do kostola. Spev z dúbavského kostola z kopčeka sa ozýval široko-d'aleko.

Dúbavčania mali výborných spevákov: Janek Matrka /Bajko/ a Ludvik Matrka /Pršek/. Ešte pred polnočnou pedspevovali známu a obľúbenú pieseň Dávno už noc je:

Dávno už noc je, dvanásta bije,
já šak spat nemožem,
strachem sem premožen,

divná vjec to je, divná vjec to je.
Bratre snád dobre spíš
a o ničem nevíš,
co sa tu deje, co sa tu deje.
Veliké žáry, krásné spívání,
tuto nad nama je, boh sám ví, co to je
jaké videní, jaké videní.
Bježme my na salaš, nech přide starek náš,
snád on nám poví, snád on nám poví.
Náš milý stárku, si li též v strachu,
čuješ li spívání, muzicírování
v tomto vidieku, v tomto vidieku.
My spat nemôžem, velmi sa bojíme
pri našem statku, pri našem statku.
Milý bratkové, není to nic zlé,
sú to andelé Páne, spívajú vesele,
že sa narodil Ježíš v Betléme.
Stádo zanechajme, k nemu pospíchajme
tam ho nájdeme, tam ho nájdeme.

Keď sa prišlo z polnočnej, všetci už boli poriadne hladní, ale našťastie sa už mohlo jesť aj mäso. Väčšinou sa podávala huspenina s chlebom, alebo kapusta s mäsom a klobásou. Po dobrom súste sa už chcelo spať, ale niektorí si ešte zaspievali poslednú koledu:

Zas si prišiel, vítaný nám,
najmilejší svátku.
Proto rádi zaspívame:
Sláva Jezulátku! / Sláva Jezulátku!

V Betlehemje, na okolí,
šeci lidé spali.
Len pastýři tejto noci
svojich ovcí dbali. / svojich ovcí dbali.

Pastýři sa nalakali,
jako sochy stoja.
Nebo žárí z boží moci,
vješčí nové časy. / vješčí nové časy.

Na záver zvykli niektorí koledníci – vinšovníci zo žartu zanôtiť:

Už sme vám ju vyspívali
a tu si ju mjejte!
Hrdlo sa nám vysušilo,
napít sa nám dajte!
Holbu vína, holbu piva, holbu páleného,
ešče k temu pani mámo neco pečeného.
Dali sa nám vína napít z prázneho korbela,
upékli nám kus koláča zo starého šindela!

„Keď som sa vydala, naše štedré večery boli už značne odlišné. Spomínam si na náš prvý vianočný večer. Mój muž Jožko bol rušnovodič a mal službu. Už na obed som navarila sedliacky

šalát a vypráženého kapra. Svokor bol veľký rybár, ale domov nosieval iba malé rybky belice a iné, ktoré by som si ja netrúfala očistiť, ani pripraviť. Tak Jožko kúpil kapra, očistil ho a pokrájal a ja som ho len obalila a vypráždila. Šalát s kaprom som mužovi dala jesť na obed, aj som mu z tej štedrovečerej večere nabalila do práce. Keďže ma svokrovci k nim nevolali, išla som domov k rodičom, kde bola ešte slobodná sestra Vikinka. Tam som jedla maminu klasickú večeru.

Odvtedy sme mávali kapra so šalátom každý štedný večer. Sedliacky šalát som ale nahradila majonézovým. Prvé roky k tomu pribudla aj rybacia číra polievka, akú varila svokra, ale neskôr môjmu mužovi viacej chutila kapustnica. Podľa vzoru mojej mamy som vždy piekla makovník, syrovník a orechovník a okrem toho orechovú tortu a samozrejme pocheraje – kokosové rožky, pusinky, medvedie labky, vanilkové rožky a lekvárové hviezdičky,“ spomína si mamka na vianočný jedálniček.

„Ja som si zobrala za muža východniara a tak som prvé roky experimentovala a do jedálneho lístku som zaradovovala mužove i moje obľúbené jedlá. Neskôr, keď prišli deti a bolo viac domácej práce a starostí, jedlá som si zjednodušovala a čas prípravy skracovala. Po niekoľkých rokoch, keď deti vyrástli, ustálil sa aj jedálny lístok. Varila som to, čo všetkým najviac chutilo: rybaciú krémovú vianočnú polievku /rybacie mäso, rybáci vývar, udusená a rozmixovaná koreňová zelenina a nakoniec šľahačka/. Túto polievku milovali všetci moji traja synovia, i keď ostatné polievky razantne odmietali. Ďalej nasledoval na masle pečený pstruh a losos na prírodný spôsob niekoľkými druhmi šalátu. Vianočné pečivo sa vyvíjalo podobným spôsobom. Prvé roky som piekla asi 70 druhov drobného pečiva. Piekla som po večeroch a nociach a mala radosť, ako sa koláčikmi plnia škatule. Pred Vianocami som naplnila menšie škatuľky pre mamku, obe babky, tety i susedy a samozrejme na ochutnanie do práce. I keď z tých koláčikov ubudlo, stále ich bolo veľa. Tak som volala k sebe ďalšie susedy na ochutnávku, ale ani to nepomohlo. Samozrejme urobila som aj nejaké rezy, rolády a torty. Mali sme síce veľa návštev, no kvantá mojich cukrárenských výrobkov nezdolali a tak sladké prebytky nakoniec skončili v mrazničke. O jeden, dva týždne všetci skonštatovali, že to bol výborný nápad a o pár dní sa za sladkosťami len tak zaprášilo. Teraz robím maximálne desať druhov drobného pečiva, karamelové rezy, orechovú tortu a ľahkú ovocnú roládu a všetkým aj s hosťami nám to bohato stačí.“

Čo sa týka zvyšných sviatočných dní do Silvestra, v Dúbravke neboli nikdy nejaké špeciálne zvyky. Prvý i druhý sviatok vianočný prebiehal v hojnosti jedla, čo samozrejme záviselo od majetnosti rodiny, v pokoji a pohode. Ani na Štefana, ani na Jána, či na Mláďatká 29. decembra neboli mimoriadne zvyky. Teda až na tie Mláďatká, vtedy sa v Dúbravke šibalo, ale to chodili zväčša malé deti a chodili len po rodine a dobrých známych. Vyšibali si nejaký drobný peniaz, čokoládovú figurku zo stromčeka, koláč, jabĺčko, alebo orechy.

Dnes sa výzdoba vianočných stromčekov každoročne mení. Raz je zlatá, potom strieborná, červená, modrá, alebo pestrá a v tom tóne sú všetky sladké i sklenené ozdoby. Raz sú moderné stromčeky umelé, potom zase živé. Pokiaľ nemajú ľudia vážne starosti, tak vymýšľajú s každou maličkosťou, aby sa odlišili od iných. Vymýšľajú, aké darčeky by boli najvhodnejšie, najzvláštnejšie a zabúdajú, že aj maličkosť za niekoľko eur môže urobiť väčšiu radosť, ako ten najdrahší dar.

Ukončili sme celý rok v našej Dúbravke, od Silvestra a Nového roka až po ďalší Silvester. Prebrali a pospomínali sme si všetky hlavné sviatky, ktoré mali v živote dediny nezastupiteľný význam. Čakajú nás ešte vážne kroky v živote jednotlivcov, ale aj celej dedinskej pospolitosti. Pobavíme sa na zábavných, ale aj strašidelných historkách, ktoré sa odohrali v Dúbravke, pospomíname na rodiny, ktoré sa z dediny vytratil, na mená, ktoré pribudli. Nasajme do seba vôňu cigorky, či melty a ponorme sa opäť do minulosti.

Svadobné obyčaje boli v každom kraji, prípadne aj v každej dedine odlišné. Dôvodom svadieb však v mnohých prípadoch nebola láska, ale hospodárske záujmy. Veru, v minulosti sa mladí nebrali len z lásky. Dobre hovorí aj staré dúbravské príslovie, ktoré je asi aj celoslovenské, dokonca celosvetové a platí nielen pre manželstvo: Vrana k vrane sedá, rovný rovného si hľadá. Sobášili sa majetky, alebo bieda si brala druhú biedu. Alebo ako hovorí chorvátske príslovie: Siromaška uzela siromaha /chudobná si vzala chudobného/.

Keď dievčine zahorelo srdiečko k mláďencovi, musela nenápadne vyzvedieť od rodičov, či im to bude po vôli, či s tým chlapcom môže rátať do budúcnosti a myslieť na sobáš. Tak si spievala:

Zelený víneček na hlave prekvitá,
volačí syneček odo mňa ho pýta.
Nepýtaj, nepýtaj ode mňa od samej,
ale si ho pýtaj od mamičky mojej.
Mamička má milá, mám li mu ho dati,
lebo si ho nechat dále prekvitati?

Svadba znamenala založenie novej rodiny a jej prosperitu mali zabezpečiť rôzne magické úkony. Svadby sa konali za účasti širokého príbuzenstva a priateľov. Pozvať mohli však len toľko ľudí, koľkí sa vmestili do domu. V Dúbravke nebolo vo zvyku poriadat' svadby na dvore v šiatroch, alebo v reštauráciach. Až niekedy v 50. rokoch sa usporiadalo niekoľko svadieb v šenku u Bány. Do svadobných domov sa vmestilo okolo 25-30, niekedy 40, ale najviac 50 svadobčanov. Prítomní boli jednak svedkami právoplatnosti manželstva, ale tiež materiálne pomohli dvom mladým ľuďom. Na svadbe sa dávali vecné dary, ale aj peniaze. U tých majetných to boli nehnuteľnosti, ktoré ich mali spájať, čo dávali rodičia.

Svadobné obyčaje dopĺňali svadobné piesne, vinše a tance. V Dúbravke boli svadby obyčajne na jeseň, keď bolo nové víno, alebo na fašiangy. Keď mladí vstupovali do stavu manželského, museli mať ohlášky v kostole po tri nedele. Podľa rímsko-katolíckeho náboženstva museli chodiť na vyučovanie na prípravu manželstva k pánovi farárovi. Na svadbu pozývali dva týždne pred tým budúci manželia, alebo starejší /niekto výpravný z rodiny, ktorého volali aj stolníkom/. Zvláštny zvyk bol, že každý si pozýval svojich hostí. Tí sa nemiešali, ale nevestiny hostia sa bavili u nevesty a ženíchovi zase u ženícha.

Svadba na dedine bola veľká udalosť, o ktorej sa všade rozprávalo. Kedy a kde sa bude svadba konať, klebety o ženíchovi a neveste, koho pozvú na svadbu, ako budú oblečení, či v krojoch, alebo panských šatách. Celá dedina chcela rodičom pomôcť a prispieť aspoň troškou. Týždeň pred svadbou nosili do svadobného domu rôzne potraviny ako vajcia, múku, cukor, sliepky - kto čo mal a mohol.

Na svadbu piekli a varili už známe šikovné kuchárky /Francka Brliťová, Agneša Milošovičová/, ktoré zodpovedali za bohaté pohostenie. Svadba sa aj podľa toho hodnotila, teda či bolo dost' chutného jedla a pitia.

Keď išiel po Dúbravke svadobný sprievod, vybehli na ulicu všetky ženy a deti, čo boli doma, aby videli nevestu a vlastne aj celý svadobný sprievod. Svadobní rodičia určili niektorých svadobčanov, aby po ceste do kostola ponúkali vínom a koláčmi okolostojacich prizerajúcich sa ľudí. Niektorí z nich, najmä zvedavé babky išli aj do kostola. Mládež, ktorá cez deň nebola doma, išla sa pozrieť na svadobný dom až večer – pod okná. Cez obloky sa pozerali, čo sa vnútri medzi svadobčanmi deje. Najzaujímavejšie to bolo pri večeri a po nej, keď sa spievalo a prednášali sa rôzne vinše. Ani tí pod oknami neboli ukrátení. Kuchárka všetkých počastovala koláčmi a pohárikom vína.

Deň pred svadbou sa zišli družičky v svadobnom dome u nevesty a pripravovali pierka pre svadobčanov. V Dúbravke to bol rozmarín. Pre družbov pripravili pierka s bielou mašličkou, pre ostatných svadobčanov bez mašličky. Pre mužov dlhé vetvičky rozmarínu, lebo sa dávali za klobúk, pre ženy kratšie, lebo sa pripínali na odev /blúzku, šaty, kabát/. Pri tejto príprave si dievčatá spievali

rôzne ľúbostné piesne ako napr. Stojí šuhaj pod naším okénkem, alebo Zapadá slunéčko za vysoké hory, ale medzi obľúbené patrila aj:

Kvitne drobná jatelinka medzi horama,
trhalo ju švárne dzívča s dvoma rukama.
Trhala ju, trhala, do ručníčka vázala,
došiel ku nej švárny šuhaj s dvoma koňama.

Sedaj, milá, na konička, dokád ti kážem,
nech tú našu vjernú lásku do uzla zväžem.
Tvoja láska – moja česť, tá sa mosí svjetem nést,
tá sa mosí, šuhajičku, do svjeta roznést.

Pred sobášom sa zišli hostia na svadobnom dome, na ktorý boli pozvaní. Tam sa podávalo malé občerstvenie a to vínový čaj a čistý koláč. V dávnejších dobách sa na svadbu piekli len koláče – čistý, orechovník, makovník a syrovník a v čase fašiangov aj šišky.

Ženíchovi svadobčania išli aj so ženíchom s hudbou pred sobášom po nevestu. Keď svadobný sprievod prišiel na dvor nevestinho domu, zatvorili pred nimi dvere. Starejší si pýtal nevestu, ale oni mali rôzne výhovorky a ponúkajú ženíchovi starú babu, zamastenú kuchárku, družičku, až nakoniec dali správnu nevestu. Pri tom mali rôzne žartovné reči.

Potom hlavná družička privítala všetkých hostí, neveste a ženíchovi dali pod kolená bielu šatku a mladí odprosili svojich rodičov. Nakoniec hlavná družička povedala:

„Pro tebe ženíchu tiež jednu prosbu mám a proto sa k tebe obracám. Vezmi si túto pannu pod svoju ochranu a staraj sa o ňu, chráň si ju jak rúžičku pred vjetrem studeným, chráň si ju jak ženičku pred mužem iným. Fčil půjdeme do chrámu Božího, kde sa budeme modlit za vás a za váš stav manželský, aby ste spokojne žili a sa milovali jak v nebi anděle.“

Na svadbu sa varila hovädzia, alebo slepačia polievka, chrenová omáčka s mäsom, pečené mäso s kapustou a žemlovou knedľou a v neskorších dobách to bol aj zemiakový šalát s rezňami. V Dúbravke sa na svadbách pilo iba víno. Až niekedy po roku 1940 sa začal podávať aj aperitív ako koňak a borovička a okrem koláčov sa piekli aj pocheraje a torty.

Keď mladucha išla za nevestu do ženíchovho domu, rovno z kostola ju tam odvedli. S hudbou v sprievode išli svadobčania do toho domu, kde ich pozvali. Tam sa veselili, jedli a pili až do večere. Večera bývala najprv u nevesty. Pred večerou hlavná družička priniesla pred nevestu stromček rozmarínu so zaveseným venčekom na bielych šnúrkach a zažatými malými sviečkami a vravela:

„Daj ti Pánbu dobrý večer, ty ctihodná a šlachetná panna, fčil mladá nevjesta. Prijmi od nás túto výslušku, kerú sme ti pripravili – vínkem zeleným stromček zdobený. Tak, jak na temto stromku svíčky horá, tak aby medzi vama svornost a láska byla. My v panenskej záhradke kvítky sme trhali, aby sme ti tento zelený vínek uvili. Stojíš li o svůj zelený vínek, prími od nás tento panenský stromek.“ Družička postavila rozmarín na stôl pred nevestu a sadla si k nej.

Nevesta a ženích mali obrátené taniere a nemohli večerať. Zaznelo niekoľko prípitkov a do toho sa ozvala pesnička:

Stracila sem partu, aj zelený vjenec,
ktože mi ho našel, ten družba mládenec.

Ešte pred večerou sa odoberali vecné dary. Keď boli od blízkej rodiny, ktorá bola celá na svadbe, dar bol väčší a hodnotnejší. Bývala to obedová súprava, kryštáľové, alebo nejaké krajšie a drahšie poháre, prípadne sada hrncov. Keď to boli len dve osoby, alebo jedna, darčeky boli malé – mohla to byť posteľná plachta, utierky, obyčajné poháre, pekný obrus a podobne.

Po večeri podala hlavná družička družbovi tanier prikrytý bielym obrúskom, na ktorom bol položený vo venčeku z rozmarínu pohár vína. Družička tam pridala svoju obálku s finančným príspevkom pre mladomanželov. Družba išiel s tanierom postupne okolo stola, od každej rodiny,

ktorá povedala svoje meno, zobral na tanier dar v obálke a povedal: „Toto sa skazuje dárek od rodiny tej a tej.“ Obálku potom priniesol pred nevestu, položil na stôl a išiel k ďalšej rodine. Kedysi predtým sa dary vysýpali z taniera neveste do lona. Potom sa družba v mene mladých obrátil na príslušnú rodinu a povedal: „Naš mladý ženích a naša mladá nevesta za tento dar pjkne dzekujú.“ Keď družba obišiel celú miestnosť a povyberal dary, postavila sa hlavná družička a prehovorila:

„Páni hosté, páni prítele, šecka poctivá stránka, horní, dolní aj prespolní. Já vám pjkne dzekujem místo svadebních otcú, svadebních materí, mladého ženícha a mladej nevesty, že ste sa neráčili ponížit, ale povýšit a ich zelený vínek naplnit. Oni vám pjkne dzekujú, Pánbu zaplac. A vy starí svati, daj vám Pánbu zdravjá, vínka červeného, chleba do nového, našej mladej neveste muža povolného, by do šenku nechodzíval, cudzí ženy nelúbíval, cigarety nefajčíval. A ty nevesto drž klín, nech je do roka céra lebo syn. Ženíchu nedrímaj, nevestu obímaj, ty nevesto nespí, ženícha pleskni a ty muziko hraj!“ Potom družička zobrala pohár s vínom, ktorý bol predtým na tanieri a začala spievať:

Na zdraví Štefana krála, kerý nám vínečko dáva.
Na zdraví svatej Žofie, kerá ráda vínko píše.

Toto pije otec, maci, toto pijú starí svaci,
toto pijem já, kamarátka tvá. /napila sa z pohára a pokračovala/
Toto pijú žebráci, toto pijú sedláci,
toto pijem já, kamarátka tvá. /napila sa a pokračovala/

Toto pije ženích mladý, nemá fúzy, ani brady,
toto pijem já, kamarátka tvá. /napila sa a pokračovala/

Toto pije nevestička, toto pije zas družička,
toto pijem já, kamarátka tvá. /družička dopila pohár/

O polnoci družičky nevestu začepčili. Keď mala nevesta oblečený kroj, dali jej dolu partu a nasadili jej čepiec pre vydaté ženy. Ak mala biele svadobné šaty so závojom, dali jej dolu závoj a uviazali jej šatku „na hanáčku“. Pri čepčení spievali družičky: Od Buchlova vjetr vjeje, Stracila sem lásku pod horú dúbavskú, ale začínali tradičnou piesňou :

Dolu, dolu, múj vjenečku zelený,
nebudeš ty na mej hlave nosený, nosený.
Nosila bych ťa ja, ale nemožem,
zložila sem ja prísahu pred Bohem, pred Bohem.

Často sa spievala aj pieseň Veselá nevesto, čo bolo dojímavé vždy, keď na svadbe nemala mladucha svojho otca, alebo matku:

Veselá nevesto, veselú svadbu máš,
dobře sa rozhlédni, koho na ní nemáš.
Nemáš na ní, nemáš, tvojého tatíčka,
jako bys nemjela, ani přítelíčka.
Rozmarín zelený, budem ťa vypletat,
budem vás tatíček slzama polévat.
Tichá noc, smutná noc, keď není hviezdička,
ešte je smutnejší svadba bez tatíčka.
Tichá noc, smutná noc, keď není hviezdičky,
ešte je smutnejší svadba bez mamičky.

Po polnoci prišla medzi svadobčanov cigánka s deckom v perinke. Vyčítala mladému, ako ju oklamal a s deckom zanechal. Zabávala tak celú spoločnosť aj hodinu, až sa všetci išli od smiechu popukať. Teraz aspoň kratučká ukážka z ľudovej tvorivosti:

„Taká sem na teba nahnevaná, až sem celá premenená. Či sem sa ti nelúbila, že nemám zubú, ale zato mám dobrú hubu. Šplechnem všetko do očí, aby ľudia videli, jaký si ty hrubý fták. Aj vy, dzifčence, zemja si berte príklad, frajírú nemívajte, ani jím nic nevjerte a račí ich ven z metlú vyžente! Henten ženích ku mne pjet rokú chodzil a dycky mi dobre robil a včil co porobil? Včil sa robíš, že mja nepoznáš, ale žes k nám chodzil a husacinu mi nosíval, už si zapomjel? A co z teho vzešlo? Krásne dzifča na svjet prišlo! Len sa na ňu kuknite, jaká je to bystrica, veru, celá na oca! Ty obludo, ket si si mňa nechcel vzít, nemjel si mňa o mój vínek zelený pripravit! Nech sa aj mne s deckem darí, daj aspoň nejaké dary. Kúšček hory a dvje krávy a budelár penez plný, nech si kúpim domek malý. A ked mi nic nedáš – tvoje decko tu si máš!“ Hodila do ženícha bábiku v perinke. Od dverí ešte zakričala: „Páni hosté, páni přátelé, co sem na ženícha nakydala, na tem nebylo nic pravdy. A keby byl on múdry, vzal by metlu a vyhnal by mja ven s ňú!“

Ked' išla mladá za nevestu /žiť do ženíchovho domu/, tak ju pred polnocou sprievod svadobčanov s hudbou a ženíchom na čele viedol do nového obydlija. Nevesta priniesla so sebou veľký čistý koláč /cautu/, čo musel každý ochutnať. Neskoršie v rokoch 1940 – 1950 bola to už veľká, niekedy aj poschodová torta, ktorá sa podelila pre všetkých prítomných svadobčanov. V Dúbravke bol zvyk, že pri večeri darovala nevesta ženíchovej matke krásny kašmírový ručník /šatku/.

Po očepčení a cigánkiných huncútstvách nasledoval tanec, keď si kupovali nevestu. Okolo nevesty vytvorili kruh a starejší, či družba s tanierom ostali vo vnútri. Kto chcel s nevestou tancovať, musel na tanier hodiť nejaký peniaz. Začínali s desiatimi korunami a postupne každý tanečník dával viac. Najbližší príbuzní ako otec, svokor, brat, švagor, tí dávali najviac. Keď sa všetci vystriedali priskočil ženích a ten všetkých prebil – dal na tanier dve - tri stovky, alebo aj celú peňaženku, aby sa mohol aj on so svojou manželkou vytancovať. Svadba potom pokračovala až do rána.

Stávali sa prípady, že jeden z milencov ostal neverný a svoju polovičku opustil. Taká strata zaboľela, postihnutý na to spomínal so slzou v oku až do konca života. Zvyčajne ostala tá opustená dievčina, ale stávali sa aj prípady, že nevernica sa nad svojím milým iba zasmiala a k oltáru kráčala s bohatým. Tak, ako v tejto piesni:

Išlo dievča na sobáš, její milý v okne stál
a od žiaľu, od bolesti na mamičku zavolať:
Ach mamičko, mamko má, choďte mi pre maliara,
nech mi ju on vymaluje, lebo umrem do rána.
Malér nemjel času íť, musel šuhaj tak umrít,
skrz jednu falešnú pannu mosel v tmavém hrobje hnit.

Svadby v Dúbravke prebiehali zväčša rovnako. Niektoré ohovárali viacej, iné zase chválili. Na niektorých svadbách boli nanič kuchárky, lebo polievky bolo menej a rezne boli tvrdé. Iné zase vynášali do neba, pretože kapustnica bola akurátna, mäsa v nej veľa a koláče boli mäkulinké ako hodváb. Jedna nevesta mala smiešne šaty, iná zase smiešne topánky, ženích bol ako vytrasená cigára a iný zase ako balón. Klebetnice si vždy nájdu niečo na ohováranie. Väčšina svadieb bola ale výborná, jedlá chutné, vínko dobré, mladucha pekná a čiperná, ženích šikovný a rúči, teda svadba jedna radosť. Za posledných 60-70 rokov sa v Dúbravke stalo niekoľko zvláštnych svadieb, ktoré majú ľudia stále v pamäti.

Žila v Dúbravke istá, nazvime ju, Anička. Tá mala rada chlapca, nazvime ho, Jožko. Anička bola chudobná sirota, rodičia jej dávnejšie zomreli, mala iba niekoľko súrodencov. Zahl'adeli sa v kostole títo dvaja do seba, radí si spolu zaspievali a tak sa zrodila ich láska. V kostole už boli trikrát vyhlásené ohlášky a mladí sa chystali na sobáš. Nuž, chystali ako chystali. Anička, keďže bola

chudobná a najstaršia zo súrodencov, žiadnu hostinu nechystala. Pripravila si iba najlepšie šaty, čo mala a Jožka netrpezlivo čakala, aby išli na sobáš. Jožkova mama však so svadbou s chudobnou nevestou nechcela súhlasiť. Napriek ohláškam nechystala žiadnu svadbu, ale svojho syna zamkla do pivnice, aby sa k milej nedostal. Anička smútila, Jožko bol nahneváný, ale navonok nik nedal nič znať. Po krátkom čase sa však rozchýrilo po Dúbravke, že Anička s Jožkom sa zobrali. Len málo ľudí vedelo kedy, kde a za akých okolností. Mali spolu šikovnú a pracovitú dcérku, núdzu netrpeli, majetok sa im pekne rozmnožil a najhlavnejšie bolo to, že žili spolu šťastne, pokiaľ neumreli.

Ďalší dvaja mladí, nazvime ich Peter a Lucia, sa od detstva po sebe pozerali a čím ďalej boli na sebe závislejší. Obaja pekní a šikovní, tmavookí, kučeraví, radosť bola na nich pozerat'. Lúbili sa tak, že sa rozhodli pre manželstvo. Keďže boli seberovní pokiaľ ide o majetok, rodičia nemali žiadne pripomienky. Luciina mama sa tešila, že dcérka bude šťastná a chystala veľkú svadbu, na ktorú pozvali široké príbuzenstvo. Trikrát už mali ohlášky a ráno v deň sobáša išli mladí spolu na sposed'. Nevesta sa vyobliekala, svadobčania z jej strany už boli pripravení, všetci čakali len na ženícha. Ten však nešiel a nešiel. Prešlo 5 minút i 15 a zrazu len od ženícha prišiel odkaz, aby ho nečakali, že žiadna svadba nebude. Nevesta plakala, rukami zalamovala, srdce jej išlo puknúť od žiaľu. Svadobná mama však nestratila nervy a keďže to bola rázna osoba, vyhlásila: „Navarené a napečené máme, hostia sú tu, tak bude hostina bez svadby aj bez ženícha. Kaša sa nikdy neje taká horúca, ako sa navarí!“ Po čase vyšlo najavo, že tu zaúradovala Petrova sestra, pretože chcela, aby si brat zobral dievčinu, ktorú mu ona vyhládala. Nevie sa, či mladého tiež niekde zamkli a nepustili, alebo čo presne sa udialo. Lucia však bola tehotná, porodila krásneho kučeravého chlapčeka, ktorý akoby otcovi z oka vypadol. Aj meno mu po ňom dala. Pyšne sa prechádzala s kočíkom popred ich dom a malý nemal ani rok, keď sa v tichosti zobrali a začali spolu žiť. Mali dvoch pekných a šikovných synov a v spokojnosti si nažívali až do Petrovej smrti.

Kedysi dávno žili v Dúbravke dvaja príjemní mladí ľudia, nazvime ich Janko a Marienka. Zamilovali sa, často sa stretávali a keďže obaja pochádzali z rovnako bohatých sedliackych rodín, nik nevidel prekážku, aby sa aj skoro zobrali. Marienka bola krásna, milá a citlivá dievčina a tak sa na Janka upla, že na iných chlapcov ani len nepozrela. Dievča v duchu spriadalo sladké sny o krásnej spoločnej budúcnosti, premýšľala nad svadobnými šatmi a domom, kde budú s Jankom bývať. Ako áno, ako nie, začalo sa po dedine šepkať, že videli Janka postávať pod oblôčkom inej dievčiny. Vraj mu ju rodičia nahovorili. Nebola ani krajšia, ani múdrejšia, ani bohatšia ako jeho predchádzajúca láska, Marienka. Keď sa to Marienka dozvedela, zosmutnela, hlávku zvesila ako odštipnutý kvietok a ochorela. Lahla do postele, nikomu nič nevravela, len hlboko smútila. Strácala sa pred očami, ani lekári jej nevedeli pomôcť. Po nejakom čase mal Janko s inou svadbou. Keď išiel svadobný sprievod od sobáša, rozozvučal sa na dúbavskom kostole umieračik. To zvonili Marienke, ktorá v ten deň zomrela.

Keď sme už skončili svadby, nemali by sme zabudnúť na rozvody a rozchody. Pred takými 100 rokmi sa o rozvodoch ani nechyrovalo. Stále platilo: Čo Boh spojil, človek nerozdvojí. Asi pred 80 rokmi jeden pár v Dúbravke žil oddelene. Rozvedení samozrejme neboli, lebo to by bol hriech. Ona, nazvime ju Mara bola už v mladosti povýšenecká a surová osôbka. K rodičom sa zachovala veľmi nepekne, vlastnú matku z jej vlastného domu vyhnala. Normálni muži sa jej báli ako čert kríža, pretože nevládnosť a surovosť jej z očí pozerali. Muža si zobrala veľmi dobrého, usilovného, pracovitého, ale ako sa vraví, bol to pravý podpapučník. Nazvime ho Ondrej. Mali spolu dve dcéry, ktoré sa obe podali na matku a keď sa potom všetky tri pustili do úbohého Ondreja, dva dni bol z toho chorý. Tetka Mara ho vraj aj pravidelne bila. Keď už bol starší, prinútila ho, aby si k domu pristavil izbičku a tam sa odsťahoval. Peniaze jej ale musel stále všetky odovzdať a mal iba to, čo si bokom privyrobil – strihal mužom vlasy a hrával na harmonike. Nakoniec veľmi ochorel, ale tetka Mara sa ani vtedy nad ním nezľutovala, neuvarila mu polievku a nepodala mu ani pohár vody. Bola to pravá Xantipa. Dcéry sa vydali a odišli z domu. Po mužovej smrti sa tetka Mara rozhádala kvôli majetku s celou širokou rodinou a v pochmúrnom a rozpadávajúcom sa domčeku zomrela sama, nik

nevie presne kedy. Našli ju náhodou až po desiatich dňoch.

Ďalšia osôbka, nazvime ju Anka, skončila vysokú školu, kde sa zoznámila so svojim budúcim mužom. Bol z Rumunska a napriek tomu, že sa mu v Československu páčilo, musel odísť do vlasti. Anka, keďže bola tehotná, odišla s ním. Zobrali sa v Rumunsku, ale mladucha prišla domov už o niekoľko mesiacov, tam sa to vraj nedá vydržať. Narodilo sa im dievčatko, neskôr aj chlapec a Anka žila v Bratislave stále sama. Vravela, že pre muža sa jej nepodarilo vybaviť trvalý pobyt, ani prácu mu tu nevedela nájsť a že darmožráča ona žiť nebude. Rozviedli ich mimoriadne rýchlo. Do Rumunska išla aj s deťmi niekoľkokrát na dovolenku, ale od istého času tam prestala chodiť, lebo si nemala za čo kúpiť ani lístok a keďže sa stále držala za veľkú paničku, bola by jej hanba prísť k tým „chudákom“ s prázdnyimi rukami. Dávať jej nenávratné pôžičky sa už nikomu zo širokej rodiny a známych nechcelo. Zomrela opustená pred niekoľkými rokmi.

I keď to na prvý pohľad vyzerá, že tie prešibané boli ženy a muži len chudáci, pravda je taká, že po majetku siahali v prvom rade muži. Oni boli tí, čo sa pýtali na veno, čo si vopred zisťovali majetkové pomery nevesty a lásku odsúvali kdesi bokom. Dievčatá však neboli hlúpe a často prešli chlapcom cez rozum ako ukazuje na tie časy veľmi populárna pieseň o šporkase:

Šípová ružička kvitne zjara,
môj milý sa hnevá, to je pravda.
Hnevá, hnevá, čo len z toho má,
šípová ružička preňho zvädla.

Mládenci korianky odkopali,
dievčence ružičky obtrhali.
Obtrhali, každá svojému
a ja zarmútená nemám komu.

Mládenci, mládenci, čo robíte,
pre veľa peňazí sa ženíte.
Nie pre lásku, ani pre vernosť,
len aby ste mali peňazí dosť.

Ešte je len týždeň po sobáši
a už pýta knižku od šporkasy.
Ach, Bože môj, čo ja robiť mám,
keď ja od šporkasy knižku nemám.

A čo som ja smutná robiť mala?
Zobrala šlabikár a mu dala.
Tu mám knižku od tých peňazí,
chod' sa s ňou presvedčiť do šporkasy.

Tak, ako sa opakuje móda, opakujú sa i dejiny. Vraví sa : Nič nového pod slnkom. Pred 100 rokmi sa často ženilo bohatstvo s bohatstvom a chudoba s chudobou, ale prevládali svadby z lásky. Po vojne sa tie bohatstvá zredukovali a viac – menej začínali všetci na rovnakej štartovacej čiari. Vtedy sa ukázala pracovitosť a šikovnosť určitých jedincov. Zlatokopky na dedinách nemali veľkú šancu. V dnešnej dobe sa tie milé, mladé a krásne osôbky vyhrievajú na výslni, ale nebojme sa: Príde na psa mráz!

Fotka č. 19 Nevesta Mária Brenčičová so sestrami Katkou, Amálkou a Vikinkou

č. 20 sprava Filko Mikletič, Amálka, Jožko a Katka Jakubčíkovci, Števkó Bardún, Oľga

Prišiel na svet anjelíček

Pri svadbách, teda pri zakladaní rodiny bolo veľa zvykov, veľa kriku a veľa piesní. Zdá sa, že v minulosti príchod malého človečika nebol takou okázalou udalosťou, ale prirodzenou samozrejmosťou. Pred narodením dieťaťa musela tehotná žena dodržiavať určité pravidlá. Nesmela sa pozeráť na mrzáčikov, na oheň, na mŕtvych, na žabu, hada a iné nepekne veci. Nesmela sa zľaknúť a dotknúť svojho tela, lebo sa verilo, že na mieste dotyku by mohlo mať dieťa ohnivý, alebo iný znak. Keď sa v tých časoch stalo nešťastie, že sa dieťaťko narodilo s ohnivým znamením na tváričke, alebo na tele, či inak bolo zmrzačené, brali na zodpovednosť matku, že ona to zapríčinila nevhodným správaním.

Pri práci sa však na samodruhu /tehotnú/ ženu nebral žiaden ohľad. Musela pracovať a vykonávať všetky činnosti tak, ako predtým, až do samotného pôrodu. Tehotná žena sa nemusela obmedzovať ani v jedle. Mala jesť a piť všetko, na čo mala chuť. Nehovorilo sa však o tom, keď už mala žena viacej detí a tým nemala dať čo jesť a tak si od úst odtŕhala, aby deťom dala a na to nenarodené veľmi nemyslela.

Až do päťdesiatych rokov sa aj v Dúbravke rodilo zväčša doma za pomoci pôrodnej asistentky, ktorej sa hovorilo „baba“. Tá dieťa odrodila, skontrolovala, chodila maličké pravidelne kúpať, radila a pomáhala rodičke v prvých dňoch po pôrode s tradičnými prácami. Platilo sa jej peniazmi i naturáliami. Po pôrode ležala šestonedelka na posteli v kúte izby, oddelená plachtou /kútnicou/. Tam ju chodili navštevovať ženy z rodiny /vraveli, že idú pozrieť ženu „do kúta“, alebo kútnicu/. Šestonedielke sa zvyčajne priniesol hrniec silnej slepačej polievky aj s varenou sliepkou, bábovka, šišky, alebo iné koláče, s prihliadnutím na dieťaťko, ktoré bolo kojené /teda žiadne kysnuté koláče/.

Dokiaľ žena po pôrode nešla na úvod /očistný cirkevný obrad/, nesmela vychádzať von z domu po západe slnka, aby ju nestrašilo, aby ju neofúkol zlý vietor a aby ju niečo neodviedlo. Na ochranu pred zlými vplyvmi bývalo dieťa v koliske, postieľke, či v kočíku prikryté šatkou, aby mu do očí nesvietilo slnko, alebo ho neofúkol vietor. Ako ochranu pred ušknutím /urieknutím/ sa dávala maličkému na rúčku, alebo na hrdlo červená stužka, ruženec, alebo mu obliekli naruby košielku. „Ušknuté“ dieťa stále plakalo, alebo sa zvíjalo v kľúčoch. Toto „ušknutie“ sa dalo odstrániť vykúpaním maličkého v odvare z bylínky nazývanej „čistec“. Viera v jeho účinky bola všeobecná ešte v 50.- 60. rokoch minulého storočia. Po západe slnka sa tiež nesmeli vonku sušiť plienky a do jedného roka sa nemali strihať dieťaťku vlasy, ani nechty. Tie mohla matka iba odhryzovať.

Keď sa narodilo zmrzačené, alebo veľmi choré – postihnuté dieťa, prehodili naň svadobné šaty matky a verili, že to čím skôr pomôže maličkému bezbolestne „zaspať“. Ľudia nebrali veľmi dramaticky, keď malé deti zomreli. V rokoch 1910 – 1940 zomieralo veľa malých detí. Okrem matiek pozeralo okolie na tieto úmrtia ako na bežnú vec. Deti sa rodilo veľa, v jednej rodine bolo celkom bežné, že mali 6 až 10 detí. Zvýhodnenie pre viacdtné rodiny neexistovalo a tak boli možno aj rodičia spokojní, keď ubudli nejaké hladné ústočka.

Ľudia mali niekoľko utešujúcich prísloví, ako: Pán Boh potrebuje anjelíčka, tak si nášho malého zobral k sebe. Pán Boh dal – Pán Boh vzal. „Škridélka“ sa rozbila, spravíme si druhú.

Dieťa sa nesmelo pozeráť do zrkadla, pokiaľ nemalo zuby. Ľudia verili, že by mohlo dostať kľče, alebo by sa mohlo stať mrzákom. Keď dieťaťu vypadol mliečny zubok, aby mu čo najskôr vyrástol nový, musel sa ten mliečny prehodiť cez hlavu a povedať: Stará babo, ja ti dám voštený a ty mi daj koštený!

Keď sa v rodine narodilo dieťa, celé príbuzenstvo s tým bolo oboznámené. Krst býval najbližšiu nedeľu po narodení. Ak bolo dieťaťko slabé, alebo zmrzačené, krstila ho hneď po narodení pôrodná asistentka, „baba“, lebo sa verilo, že keď zomrú nepokrstené deti, zjavujú sa po nociach a plačú. V Dúbravke bolo zvykom, že nepokrstené deti pochovávali pred veľkým kostolom za kamennou ohradou.

Na krst niesla dieťa krstná mama, prípadne krstný otec /boli to manželka/, pôrodná baba a rodičia. Dávnejšie ale rodičia nechodievali. Aj cestou na krst bolo treba dieťa chrániť pred zlými silami. Kropili ho svätenou vodou a celé v perinke zakryli ozdobnou prikrývkou. Po krste priniesli dieťa krstní rodičia domov so slovami: Doniesli sme vám namiesto pohana – kresťana s menom Katarína.

Po návrate z kostola nasledovala malá rodinná oslava – „krstítka“. Na hostine boli len krstní rodičia, starí rodičia a pôrodná baba. Najvážnejší boli krstní rodičia. Pohostenie bolo skromné, podľa finančných možností rodičov. U chudobných ponúkli len bielu kávu a žemľu. Zlepšovaním životnej úrovne boli krstiny čoraz nákladnejšie, jedlo bohatšie a okrem zákuskov boli aj torty a niektorí dávali z krstín aj zákuskovú výslužku.

Dôležitý bol výber krstných rodičov, ktorí sa stali kmotrovcami. Tento výber nebol ľubovoľný, pretože kmotrovci mali byť už zo „skmotrenej rodiny“. Vyberalo sa z kmotrovskej rodiny muža. Keby volali za kmotrovcov niekoho iného, považovalo by sa to za urážku. Všetci súrodenci mali tých istých krstných rodičov. Deti, teda krsňatá im museli prejavovať mimoriadnu úctu. Pri stretnutí boli krstné deti povinné pobožkať im ruky, pričom dostávali od nich drobné peniaze. Úctu si prejavovali aj kmotrovci navzájom. Pri stretnutí si vždy podávali ruky.

Moja mama mi niekoľkokrát rozprávala históriu okolo môjho narodenia:

„Svoju najstaršiu dcéru Katku som nerodila doma, ale v Bratislave v nemocnici „u Koča“. Bola práve Veľká noc a do nemocnice ma prišla navštíviť celá rodina. Medzi nimi aj môj svokor. Ako prvé mi hneď oznámil, že už volal kmotrovcov, teda pre moje dieťa krstných rodičov. Veľmi ma to zaskočilo. Ja pochádzam zo štyroch sestier a my sme si vždy všetky veľmi dobre rozumeli. Ešte za slobodna sme si povedali, že si navzájom budeme nosiť deti na krst. Ja Amálke, Amálka mne a Vikinka Marinke a Marinka Vikinke. Nemohla som sa dočkať, kedy pôjdem z nemocnice domov. Keď ma v utorok prepustili, húpala som, čo urobím. Môj manžel to všetko nechal na mňa. Našťastie mal v ten osudný deň službu, bol rušnovodič a do práce musel ísť. V stredu skoro ráno som vstala a išla to kmotrovstvo vypovedať. Naši nesúdení kmotrovci boli mladí, zamestnaní, ale ráno boli ešte doma. Našťastie sa vôbec nehnevali, ani neurazili, dokonca im to vyhovovalo, pretože on mal ísť hrať v nedeľu nejaký mimoriadny futbalový zápas. Horšie to však bolo doma. Akonáhle sa svokor dozvedel, čo som urobila, vyhnal ma aj s malou Katuškou z domu: „Když se ti nelíbí, co sem ja zařídil, bjež si k materi do Grab!“/ Môj svokor bol totiž Moravák a celý život, čo bol v Dúbravke sa nenaučil slovensky, ani dúbnavsky, hovoril len česko-moravsky/. Tak som zobrala malú, plienky a išla som k mame. Tá sa veru čudovala, keď som k nej ráno o siedmej prišla! O desiatej prišiel môj muž z práce a keď zistil, čo sa doma zomlelo, svojmu otcovi vynadal, že čo sa mieša do našich záležitostí a odviezol si nás s malou domov.“

Vzťahy skmotrených rodín sa prejavovali pri rôznych príležitostiach v priebehu celého roka. Na Vianoce a Nový rok sa patrilo navštíviť skmotrenú rodinu. Kmotra nosila rodičke jedlá do „kúta“. Pri krste krstní rodičia dávali do vankúša peniaze pre krstniatko. Keď náhodou dieťaťko zomrelo, pri pohrebe niesli krstní rodičia rakvičku na cintorín. Na Veľkú noc obdarovali svoje krstné deti vajíčkami a peniazmi. Tak isto na hody dali deťom nejaké korunky.

Novorodené detičky spávali v kolískach /ktoré sa samozrejme dedili/ a keď boli väčšie, tak v postieľkach / tie boli rozmermi také veľké, že dieťa tam mohlo byť aj do desiatich rokov, prípadne do takej postieľky dali spať aj dve, či tri deti/. Postieľky mali kovovú konštrukciu a sieťový výplet na oboch dlhších stranách, takže deti ani nevypadli, ani sa nemohli udrieť.

Pred 100 rokmi ešte gumené cumlíky neboli /možno aj boli niekde v mestách/, ale mamičky si vedeli pomôcť. Do bieleho plátenka dali kúsok rožka pokvapkaný sladkou vodou, zviazali nitkou do guľôčky a dieťa mohlo cuckať. Deťom, ktoré často a veľa plakali vraj niektoré matky varili odvar z makovice, ale to už vedeli, že maličky z toho môže ohlúpnuť.

Plienky tiež patrili k mimoriadnemu tovaru. Ženy zvykli potrať starú posteľnú bielizeň, spodné košeľe, či sukne, alebo iné veci, ktoré už neboli vhodné na nosenie. Také plienky – handry sa po krátkom čase aj tak rozstrapkali a rozpadli. Šikovnejšie ženy aj také plienky obrúbili – buď v rukách, alebo na šijacom stroji a tie im vydržali dlhšie. Naša babka Monika vraj kúpila biely flanel a na stroji si našila krásne biele plienky, že ich všetky susedy obdivovali.

V Dúbravke neboli nejaké špeciálne uspávanky pre deti. Každá mama spievala svoje obľúbené piesne. Starenka, keď svoju mamku ako malinkú kolísala, skôr pobrukovala ako spievala také riekanky:

Spi dieťaťko, spi- že,
mamka varí slíže,
syrové, makové,
skoro budú hotové.

Hají, belí,
kočka leží v zelí.
Kocúr sa motá
okolo plotu, šic!

Pri liečení malých detí sa využívali najmä bylinky a prekvitalo ľudové liečiteľstvo. Ľudia nemali toľko času, ale najmä peňazí, aby išli s dieťaťom do mesta k lekárovi. Na väčšinu problémov musela stačiť pôrodná baba, alebo skúšali rady od svojich mám, susediek, či skúsenejších žien s viacerými deťmi. Harmanček /po dúbravsky kamilky/, čistec, dubová kôra /tá vraj bola osvedčená pri kožných problémoch/, lipový kvet, materina dúška - to boli bylinky dennej potreby, ktoré si ľudia sami nazbierali a nasušili. Na zapareniny pod pazuchami alebo medzi nožičkami sa používala múka a tí najchudobnejší vraj najemno nastrúhali a cez jemné sitko preosiali tehlu.

Osobitnú kapitolu tvorili ženy bez mužov, ktoré či už potajomky, alebo verejne porodili dieťa. V Dúbravke ich volali prespanky. Pred 80 – 100 rokmi sa vedelo asi o dvoch, troch. Z jednou takou sa skmotrila aj naša babka Monika.

Mladá Lojzka vraj bola štedrá ku chlapcom a tak sa nik nečudoval, keď jej narástlo bruško. Budúci otec bol vojak, ktorého každú chvíľu prekladali a tak svojho malého synka videl iba raz a viac o ženu a dieťa neprejavil žiadny záujem. Dieťa bolo treba pokrstiť, ale nenašiel sa v celej dedine nik, kto by chcel byť krstnou mamou. Starenka Katrína vtedy povedala svojej najmladšej dcére Monike: „Chúďa džíťa za to nemože, že je bez otca a má takú nepodarenú mater. Ty si slobodná, Monko, nuž odnes to nebožátko na krst!“ Monika išla, malého Lojzického pokrstila, aj do papierov ju zapísali ako krstnú matku. Prešli dva, či tri roky a malý Lojzík zmizol z dediny. Krstná mama Monka sa od jeho babky dozvedela, aké šťastie jej vnuka postretlo. Otec malého chlapca bol z Bánoviec nad Bebravou a pochádzal z bohatej rodiny. Po vojenčine sa oženil so seberovnou dievčinou, ktorá bola tiež bohatá a založili si továreň na drevené výrobky. Mladý pán továrnik bol šťastný s pani továrnikovou, ľúbili sa a dobre si nažívali, až na jednu maličkosť. Od svadby prešiel rok, prešiel i druhý a oni boli stále sami. Mladá pani začala chodiť po lekároch a od nich sa dozvedela smutnú správu, že je neplodná a nikdy nebude mať deti. Obaja manželia ostali skormútení, ale vtedy si pán továrnik spomenul, že niekde v malej dedinke má syna. Pricestoval do Dúbravky, spojil sa s matkou i babkou chlapčeka a keďže bol bohatý, veľmi rýchle sa dohodli. Ženy si prilepšili a malý sa vraj bude mať celý život ako v bavlnke a raz z neho bude bohatý a veľký pán.

Z Bánoviec potom dostala babka Monika niekoľkokrát balík s husou a drobnými drevenými výrobkami a pani továrnici ju boli raz aj navštíviť. Bánoveckú drevenú palicu na podopieranie nosil dedko Rudko a po jeho smrti sa ňou ešte niekoľko rokov podopierala aj babka Monika. Teraz ju vlastní moja mama a volá ju Lojzická palica. Keďže vydržala toľké roky, asi bola darovaná nielen z vďačnosti, ale aj z lásky.

Keď hovoríme o detičkách, ktorých sa rodilo neúrekom, spomeňme i tie, ktorým sa na svet nechcelo. Pred takými 80. rokmi bolo v Dúbravke len málo žien, ktorým sa s deťmi nedarilo. Tie hľadali v prvom rade pomoc babiek „zelinkáriek“, až potom sa odvážili ísť za lekárom. Tetka Pelegrína sa odvážila ako prvá ísť k lekárovi, keď zelinkárky nepomohli. Prešiel necelý rok a narodilo sa im krásne dievčaťko. Nebolo šťastnejšej mamičky a za pána doktora sa modlila až do smrti. Potom sa odhodlala navštíviť lekára aj tecinka Marka. Vytrpela si svoje, liečili ju, liečili, ale nič nepomohlo. Ostala bezdetná. Tetka Emila na tom bola najlepšie. Po pol roku liečenia ostala tehotná a potom sa jej narodil syn. Prešiel rok a bol tu druhý syn a v priebehu ďalších dvoch rokov pribudli aj ďalšie dve dietky. Na toho lekára spomína veľa žien z okolitých dedín.

Keď babka Monika otehotnela s mojou mamkou, malo to byť štvrté dieťa, bývalo jej stále

zle. Bola slabučká, nedokázala v sebe udržať jedlo, nevládala robiť, bolo jej na odpadnutie. Lekár ju navádzal na predčasné ukončenie tehotnosti. „Pani, vy ten pôrod neprežijete, ani dieťa nebude žiť a vy tu po sebe necháte tri sirôtky. Nie je vám to ľúto?“ Monka iba zvesila hlavu a odovzdané povedala: „Pán doktor, to je tak, čo komu súdené, to ho neminie. Keď umrieme aj s malým, bude to vôľa Božia a on sa o sirôtky aj postará.“ Našťastie sa lekárova predpoveď nesplnila a babka Monka porodila zdravé a krásne dievčatko, moju mamku. Stará babka Katrína nebola nadšená štvrtým tehotenstvom svojej dcéry a potajomky sa modlila, aby dieťa umrelo. Časy boli ťažké a každé ústa navyše zaťažovali rodinný rozpočet. Keď mala matka veľa detí, musela sa stále krútiť okolo nich a nemohla dostatočne pracovať na poli, čím sa zase len znižoval rodinný rozpočet. Keď sa ale moja mamka narodila, starenka bola jej najlepšia varovkyňa. Mamka spávala v starenkinej izbičke a keď bola mamka väčšia, starenka sa jej priznala, že sa modlila za jej smrť a prosila svoju vnučku o odpustenie. Mamka ju na oplátku mala tiež veľmi rada a najhoršie zo všetkých niesla, keď starenka zomrela. Dlhو sa s tým nevedela zmieriť.

Nuž tak. V živote sa prelína narodenie a smrť a kedysi toto prelínanie brali ľudia ako samozrejmosť kolobehu ľudského života.

Fotka č. 22 Stretnutie v Hoštetne po krstinách; sprava Rudolf a Monika s deťmi Vikinkou, Marinkou a starenka Mária Ovcharovichová, Katarína a Václav Strakovci s dcérkou Ludmilou, rok 1923

Keď príde priateľka „zubatá“

V dávnejších časoch sa pozeralo na úmrtie ako na bežnú vec. Bolo samozrejmé, že kto sa narodil, musí aj zomrieť. Keďže starí ľudia žili v spoločnej domácnosti so svojimi deťmi a vnukmi, skon blízkeho človeka prebiehal postupne pred očami celej rodiny. Prestal byť vlastne strašiakom, ale stal sa trúchlivým svetielkom, ktoré pomaly stráca na intenzite, poblikáva, až celkom zhasne. Tým procesom raz všetci prejdeme a keďže milované tváre našich najbližších budeme mať okolo seba, odchod z tohto sveta nebude taký strašný. Tak to prežívali minulé generácie, keď starí ľudia nekončili svoju životnú púť v nemocniciach, starobincoch, útlukoch a hospicioch medzi cudzími ľuďmi. Aj porekadlo o umieraní bolo také: Mladý človek môže, ale starý musí!

Starší, alebo vážne chorí ľudia sa na smrť chystali. Pripravili si šaty do rakvy, šetrili peniaze na pohreb. Možno to bol ich spôsob vyrovnania sa so smrťou. I keď sa našli takí, trochu ľahkovážni, ktorí mykli plecom, zasmiali sa a vraveli: „Načo odkladať peniaze na také smutné veci?! Radšej si ich užime! Nebojme sa, že nás nezakopú! Musia... Na vrchu nás predsa nenechajú!“

Vraví sa, že pred smrťou sa dejú niektoré zvláštne veci. V prvom rade to boli sny – keď sa snívalo o kalnej vode, o trhaní zubov, alebo o neveste, to vraj veštilo skorú smrť v rodine. Bol to krik kuvíka v blízkosti domu, alebo večerné kikiríkanie kohúta. Ľudia tomu veľmi dlho verili a niektorí veria dodnes.

Rodina sa snažila uľahčiť umieranie modlením, zachovávaním ticha okolo zomierajúceho a zapálením sviečky „hromničky“. Nesmeli sa kričať, plakať, nariekať a volať zomierajúceho menom, pretože sa verilo, že zomierajúci sa bude dlho trápiť a nebude mu dopriate tiché a bezbolestné zosnutie. Ľudia tiež verili, že keď sa chcel zomierajúci s niekym blízkym rozlúčiť, vytrvalo ho čakal aj napriek prognózam lekára a keď dotyčný vstúpil do miestnosti, až vtedy zomierajúci v pokoji zaspal.

Smrť v dedine oznamovalo zvonenie umieračika. Zvonit' dali príbuzní hneď po smrti a tak sa všetci obyvatelia dozvedeli kto a ako skončil. V Dúbravke bol taký dobrý zvonár Tonko Horvát, ale aj jeho žena Ula vedela tak zvonit', že podľa zvláštneho potrhovania zvona poznali ľudia či zomrel muž, žena, alebo dieťa. Zomretému sa potom zvonilo každý deň až do jeho pohrebu.

Hneď po zomretí zastavili v dome všetky hodiny, zakryli zrkadlá a otvorili obloky, aby duša človeka bez prekážky odletela na druhý svet. Zomrelého obriadili a umyli až po troch hodinách po skonaní, pretože sa verilo, že sa ešte môže prebrať k životu. Tieto úkony robili susedia, alebo

vzdialení príbuzní, ale na mnohých dedinách bola žena, ktorá špeciálne tieto práce a úkony vykonávala, obliekala mŕtvych a upravovala ich v truhle.

Ochranným úkonom bolo zatlačenie očí mŕtveho peniazom, lebo pohľad nebohého by mohol privolať ďalšiu smrť v rodine. Niektorí ľudia dávali do rúk mŕtveho peniaz a zopäté ruky mu obmotali ružencom /pátričkami/.

Kedysi mŕtvym mužom v Dúbravke obliekali biele spodné oblečenie a ženy zase obliekali do sviatočného kroja. Tmavý oblek a tiež tmavé šaty do truhly začali obliekať zosnulým až pred prvou svetovou vojnou, niekedy v 20. rokoch minulého storočia.

Kedysi oblečeného zosnulého vystreli v prednej izbe na „postlání“. To sa dali na niekoľko stoličiek dosky, na tie sa porozkladalo seno, alebo slama, ktorá sa prikryla bielou plachtou a až potom na ňu položili nebožtíka. Bývalo tiež zvykom, že sa pri mŕtvom ľudia modlili a bdeli. Cez deň to boli starí a nevládni ľudia a v dávnejších dobách mrzáci a žobráci, za čo dostávali drobný peniaz a chlieb. V Dúbravke bolo zvykom, že sa pri mŕtvom bdelo aj v noci. Vtedy však zvykli „strážit“ muži a tí si chvíľu skracovali aj hraním kariet.

Skutočne sa vraj stalo, že chlapi, ktorí v noci bdeli pri pánovi farárovi Taldovi hrali karty a zosnulého si veľmi nevšímali. Zrazu len niečo zašuchotalo, a keď chlapi zdvihli zrak od kariet zazreli ako ruka pána farára visí takmer k zemi, kýva sa a naklonená bola vlastne celá pravá strana tela aj s hlavou. Chlapi celí zdesení vyskočili a za veľkého kriku utiekli z izby. Vravelo sa, že pán farár sa hneval na to kartovanie. Odvtedy prestali dávať mŕtvych na „postlání“, /čo predsa len nebola rovná podlaha/, ale ukladali ich hneď do rakvy.

Pokiaľ bol mŕtvy v dome, nepatrilo sa robiť žiadne veľké práce okolo domu a už vôbec nie na poli. Malo sa len dôstojne smútiť, modliť a v dobrom spomínať na zosnulého. Rakva nebožtíka bola vystavená v prednej izbe, pri nej bol stolček, na ktorom bola zapálená sviečka, pohárik so svätenou vodou a halúzkou rozmarínu. Každý občan, ktorý sa prišiel so zosnulým rozlúčiť, prežehnal ho tým rozmarínom namočených do svätenej vody a v dávnejších dobách ho aj pobozkal na čelo.

Dúbravčania mali šťastie, že tu žil a pracoval šikovný stolár Polák. Vyrábал nielen pekný nábytok, ale aj rakvy. Býval Pod záhradami a v podkroví mal izbičku, čo v Dúbravke nebolo zvykom. V predu mala tá izba okno, kde bola vystavená dlhé roky biela detská truhlička. Výhodou bolo, že sa rakvy nemuseli dovážať na voze niekde z mesta, alebo z Devínskej.

Spolu s truhlami sa kupovali na kilá, nie na kusy aj sviečky. Na to určený človek rozdával účastníkom pohrebu veľké sviečky, ktoré sa nezapálené odniesli na cintorín a tam sa v kostolných dverách odovzdali kostolníkovi. V pohrebnom sprievode išli najprv muži, potom hudba, kňaz s miništrantami a za rakvou išla najbližšia rodina a nakoniec ženy.

Pochovávalo sa podľa cirkevných obyčají. Pán učiteľ, rektor, ktorý bol zároveň aj organista, riadil – hovoril a spieval celú odobierku. Pán učiteľ Mrkos vedel zorganizovať a predniesť nezabudnuteľné lúčenia so zosnulými. Keď sa pomínul, veľmi pekne na pohreboch spievali Marka a Lojzka Brenčičové. Vždy sa spievala pieseň Už ma nesú do hrobu:

Už ma nesú do hrobu, do nového hľa domu
a keď život svoj skončím, pred súdom božím stojím.
Tam sa dozviem, ó Pane, čo som dlžná tvej láske.

Kresťania pamätajte, i vy takto skončíte.
Život je len prípravou, Boh ťa čaká s odmenou.
Tam sa dozviem, ó Pane, čo som dlžná tvej láske.

Až pomínie tento svet, slnko zhasne, zhyne kvet.
A ja budem s Kristom tam, kde sa všetko zjaví nám.
Tam sa dozviem, ó Pane, čo som dlžná tvej láske.

Tam pred trónom milosti, v bielom rúchu svätosti,

uzriem duše mojej skvost, tvoju slávnú velebnosť.
Tam sa dozviem, ó Pane, čo som dlžná tvej láske.

Zbohom svete, lúčim sa, keď v smutný hrob skladám sa.
Zbohom celá rodina, dietky, známi, priatelia.
Už ťa vidím, ó Pane, skloň sa ku mne láskave.

Keď zomreli mladí slobodní ľudia, mal pohreb trochu osobitný ráz. Do truhly im obliekli svadobné šaty. Pri truhle išiel čierny a biely družba aj s družičkami. Biela nevesta niesla na bielej poduške venček zo zeleného rozmarínu a ten potom hodila na truhlu do hrobu. Čierna nevesta niesla na čiernej poduške zlomenú ružu, alebo zlomenú sviečku. Keď zomrelo malé dieťa, na čele pohrebného sprievodu išlo malé dievčatko s myrtoým venčekom. Dievčatkám obliekali do truhly biele šaty a na hlavu im dali myrtoý venček. Mŕtveho novorodenca niesla v bielej truhličke jeho krstná mama, alebo krstný otec. Malé deti pochovávali v Dúbravke pred kamenný múr Veľkého kostola. Maličké nepokrstené deti zase pred kostol, ale za kamenný múr. Tam pochovávali aj samovrahov /do neposvätenej zeme/.

Ďalšou mimoriadne obľúbenou piesňou, ktorú si ľudia pospevovali nielen na pohreboch bola ružencová pieseň:

Ružencové braterstvo, vyslalo k nám poselstvo,
by sa dnes tu zhromaždilo její priateľstvo.
 Prosieť máme Matičku za zomrelú sestričku,
 že by Boh do neba prijal její dušičku.
Putovala šťastlive, cez údolie tesklivé,
žila v službe ružencovej, do smrti chvíle.
 Šťastná naša sestrička, Matička ju objíma
 a pre zásluhy rúženca, vinu z nej sníma.
Šťastný, kto je v rúženci, v krásnom Márie venci
toho Ježiš aj Mária nosia na srdci.
 Keď rad príde i na nás, skončiť pútu nášho čas,
 v ten deň Matka ružencová oroduj za nás.
Ježišu, ty sudca náš, ty naše slabosti znáš,
odpušť viny sestry milej, Pane vyslyš nás!

Na záver pohrebu, keď už bola truhla spustená v jame a kňaz spieval posledné rozlúčenie, prítomní sa lúčili so zosnulým prežehnaním a hodením hrste zeme do hrobu.

Kedysi sa v Dúbravke neporiadal po pohrebe žiadny kar. Keď pricestovali príbuzní zďaleka, ponúklo sa im to, čo bolo uvarené, ale nič špeciálne sa nechystalo.

Najbližšiu nedeľu po pohrebe sa dávala za zosnulého slúžiť zádušná omša, po mesiaci zase tridsaťdňová omša a na výročie smrti ročná omša.

Najsmutnejšiu pieseň o smrti mi spievala mama, keď som ešte bola malá. Veľmi sa mi páčila a vždy som si pri nej poplakala. Priznám sa, že aj teraz, keď mi je ťažko, zaspievam si Osirelo dieťa a po tej piesni sa mi trochu uľaví.

Osirelo dieťa, osirelo dieťa
už pol druha letá, už pol druha letá.
 Keď už rozum bralo, keď už rozum bralo
 mamičku hľadalo, mamičku hľadalo.
Ach, tato, tatičku, ach, tato, tatičku,
kam ste dal mamičku, kam ste dal mamičku?
 Na cinteri leží, na cinteri leží,
 blíz kostelných dveží, blíz kostelných dveží.
Jak dieťa slyšalo, jak dieťa slyšalo,

na cinter bežalo, na cinter bežalo.
Špendlíčkom kopalo, špendlíčkom kopalo,
prstečkom hrabalo, prstečkom hrabalo.
Keď sa dohrabalo, keď sa dohrabalo,
smutne zaplakalo, smutne zaplakalo.
Ach mamó, mamičko, ach mamó, mamičko,
povedzte slovíčko, povedzte slovíčko!
Dieťaťko, nemôžem. Dieťaťko, nemôžem,
mám na hlavičke zem, mám na hlavičke zem.
A na srdci kameň, a na srdci kameň,
páli ako plameň, páli ako plameň.
Chod' dieťa chod' domú, chod' dieťa chod' domu,
však máš matku inú, však máš matku inú.
Čo ma po materi, čo ma po materi,
keď mi vlastná neni, keď mi vlastná neni.
Keď má chleba dáti, keď má chleba dáti,
trikrát ho obráti, trikrát ho obráti.
Keď vy ste dávali, keď vy ste dávali,
maslom ste mazali, maslom ste mazali.
Keď hlavičku češe, keď hlavičku češe,
krv potôčkom tečie, krv potôčkom tečie.
Keď vy ste česali, keď vy ste česali,
vy ste si spievali, vy ste si spievali.
Keď nožičky myje, keď nožičky myje,
o šáfiček bije, o šáfiček bije.
Keď vy ste mývali, keď vy ste mývali,
vy ste ich bozkali, vy ste ich bozkali.
Chod' dieťa, chod' domú, chod' dieťa, chod' domu,
zajtra na úsvite, prídem vezmem si te.
Dieťa prišlo domú, dieťa prišlo domú
položilo hlavu, položilo hlavu.
Ach tato, tatíčku, ach tato tatíčku,
už vidím mamičku, už vidím mamičku.
Čo dieťa povedáš, čo dieťa povedáš
veď mamičku nemáš, veď mamičku nemáš.
Má mamička milá, má mamička milá,
celá pekná biela, celá pekná biela.
Och tato, tatíčku, och tato, tatíčku,
predajte kravičku, kúpte mi rakvičku.
Prvý deň stonalo, prvý deň stonalo,
druhý dokonalo, tretí pohreb malo.

Tak ako na niektoré svadby, ani na niektoré pohreby sa nezabúda. Hrozné bolo, keď mali pohreb mladomanželia Šrámkovci. Veľmi krátko po svadbe sa obaja zabili na motorke. Zarmútená matka skoro prišla o rozum a dala oboch pochovať v svadobnom oblečení a na hrobe majú dosiaľ svadobnú fotografiu.

Podobne pochodila aj ďalšia dúbavská rodina. Dcéra Boženka si zobrala chlapca z Čeklísu /Bernolákova/. Mladá pani otehotnela a mladí sa rozhodli, že pôjdu navštíviť mužových rodičov do Čeklísu. Pred dedinou na nechránenom železničnom priecestí vykročila Boženka na koľajnice. Muž ju chcel zadržať a kričal: „Pozor vlak!“ Ona ho však pevne chytila: „Pod' rýchle, to prebehneme!“ Neprebehli. Vlak ich oboch zachytil a na mieste usmrtil. Matka mladej ženy sa z toho psychicky zrútila a do konca života sa hnevala na rodičov za ňu, že kvôli nim mladí zahynuli.

Grechty bola časť Dúbravky, ktorá tesne susedila z Karlovou Vsou. V zákutí, pod lesom, kde sa teraz obracajú električky stálo niekoľko domov, ktoré ešte patrili ku Dúbravke. Žil tam istý gazda, ktorý si priviedol manželku z Marietálu. Mali spolu päť synov a tu sa stalo, že im zomrel asi 13 ročný chlapec. Keď prišiel deň pohrebu, naložili truhlu na voz, priviezli ju na cintorín a začal sa obrad. Tu sa jeho matka vrhla na truhlu, začala zalamovať rukami a vykladať plačlivým hlasom: „Ty moj najlepší synáčku, čo sa to len stalo, že si musel umreť?! Však si chcel ísť do Dúbravky na hody, ale už si sa teho nedočkal. Na voze sme ťa doviezli! Ani tú zmrzlinu si si na hodách nekúpil! Ani na vlastných nohách si sem nezašiel, len doviesť sme ťa moseli! Čo sa to len stalo, že tý hody bez teba musá byť!“ V takom duchu matka nahlas kričala a lamentovala. Dúbravčania ostali stáť z otvorenými ústami ako zdrevenelí, aj pán farár sa nezdal vo svojej koži. Nik z prítomných ešte nič podobné na pohrebe nezažil. I keď každý pohreb býva smutný, tentoraz poniektorí smútiaci zakrývali svoje úsmevy vreckovkou. Prítomní sa presvedčili, že iný kraj, iný mrav. V Marietáli asi patrilo vykladanie a lamentovanie nad hrobom k dobrým mravom.

Dúbravská mládež vždy medzi sebou dobre vychádzala a tak, keď sa nešťastnou náhodou utopil 17 ročný Ferko, celá skupinka 16-18 ročných dievčat sa rozhodla, že pôjdu „k mrtvacu“ /domov k zosnulému/ sa pomodliť. Do prednej izby ich odprevadila Ferkova mama a z ničoho nič začala tiež lamentovať: „To je dobre, moje holubičky, že ste sa došli na nášho Ferka podzívat. Šak on vás mjel fšecky velice rád! A jak mjel rád makové rezance! Jéj, Amálko, aj ty si tu? Šak spomínal, že aj ty máš ráda makové rezance! Do hrubého kastróla sem ich mosela navarit, tak ich lúbil! A šecky sám zedél, do posledného rezanečka. Aj ty ich Amálko moja tak lúbiš? Šak by ste sa ich obidvá najedli, keby ešče mohél. Ale už nemóže! Šak bych navarila aj dva kastróle, aj pro tebjá, Amálko moja!“

„Bolo to hrozné, Ferko v truhle a nám sa chcelo plakať, začali sme sa potichu modliť, ale keď tetka spustila to nečakané makové vyznanie, bolo nám všetkým do smiechu. Naša Amálka sa nejako vytratila von a utekala na záhradu, aby sa z toho šoku vysmiala. A dlho ešte trvalo, keď sa doma varili makové rezance, aby sme sa nezachichotali,“ zasmiala sa moja mamka aj teraz.

Najotrasnejšie však na mňa zapôsobil príbeh 18 ročného Janka, brata mojej babky Rozálie. Janko bol šikovný a múdry chlapec, ktorého dali do škôl. Študoval spolu s Gustom Husákom, aj sa spolu priatelili. Bol nielen dobrý študent, ale aj športovec. Nacvičoval nejakú novú zostavu na hrazde a nešťastne spadol. Zlomil si nohu a z takou dokaličenou sa akosi z Bratislavy domov dostal, ale noha bolela a bolela, postaviť sa na ňu nemohol. Prešlo niekoľko dní a Janko dostal vysoké horúčky. Rodičia stále odkladali návštevu lekára, vraj sa to aj samo zahojí, samo to prejde. Keď už nemohli počúvať bolestné Jankove výkriky, zapriahli do voza a odviezli ho k lekárovi. Janko mal už nohu celú modrú a lekár navrhol okamžitú amputáciu, inak že chlapec zomrie. Na to sa ozvali rodičia: „Rezať nedáme! Poručeno Pánu Bohu, keď zomrie, zomrie, ale nebude z neho mrzák!“ Kto vie, či Janko tie slová vnímal. Do troch dní však doma tíško skonol. Jeho liatinový kríž ešte stále stojí na dúbravskom cintoríne.

Ako sa školili dúbravské hlavičky

„Keďže sa Dúbravčanom celkom dobre darilo, rodilo sa viac detí a počet žiakov v škole stúpал. V roku 1930 obecné zastupiteľstvo prenajalo od Fabiána Brenčiča veľkú stolársku dielňu a urobili z nej školu. Bola to jedna veľká miestnosť a chodili do nej prvé štyri ročníky. Do tejto školy som začala chodiť v r. 1933-34 do prvého ročníka aj ja.

Učila nás Milada Markovičová. Jej manžel bol riaditeľom školy a zároveň učil v starej cirkevnej škole vyššie ročníky. Na začiatky učenia si pamätám veľmi dobre. Moja najlepšia priateľka bola Malvína, staršia odo mňa o 6 mesiacov. Bola to tragédia, pretože mňa kvôli tým niekoľkým mesiacom nezobrali do školy. Bola som nešťastná, plakala som, že budem najhlúpejšia v rodine. Moje staršie 3 sestry už dávno do školy chodili. Rodičia sa nado mnou zľutovali a kúpili mi tabuľku a grifl na písanie. Potom som každé ráno chodila s Malvínou do školy. Ale do triedy som

nesmela. Tak som si sadla pred triedu medzi dvere, čmárala po tabuľke a počúvala, čo sa učia. Veľmi som tomu nerozumela, pretože učiteľka vyučovala naraz 4 ročníky a hluk v triede mi pripomínal včelí úl.

Stále som čakala na zázrak, že učiteľka vypláva z triedy ako Panna Mária na obláčiku a pozve ma dovnútra, aby som mohla sedieť v lavici s ostatnými deťmi a mohla sa učiť samé múdre veci. A zázrak sa naozaj stal. Priateľka Malvína prepadla a musela opakovať ročník. Obe sme boli najšťastnejšie pod slnkom, pretože odvtedy sme stále chodili do rovnakej triedy, sedávali sme spolu v lavici, spolu sme sa doma učievali a spolu sme chodili aj do Bratislavy do meštianky.

Na moju prvú učiteľku Miladu Markovičovú nemám najlepšie spomienky. Bola veľmi prísna až surová, ako by si neuvedomovala, že učí najmenšie deti. Spomínam si, že raz sme sa cez veľkú prestávku prechádzali s Malvínou, a učiteľkinou dcérou Evičkou po dedine. Neskôr sme si sadli k studni v strede dediny, zatvorili sme oči a rozprávali sa. Vôbec sme si nevšimli ako beží čas a len čo sme si spomenuli na školu, ozlomkrky sme tam bežali. Bolo však už dávno po prestávke, začalo predobedňajšie vyučovanie. Učiteľka bola na nás veľmi nahnevaná a tak nás po vyučovaní bez jedla a pitia zatvorila do starej pivnice. Plakali sme, nariekali, aj na dvere sme búchali, ale učiteľka nás vypustila až večer. To sme si všetky pamätali a spomínali až do dospelosti. Čo sa stalo s Evičkou, to veru neviem a Malvína už odpočíva na dúbavskom cintoríne.

Naša stará jednotriedka bola na konci dediny /terajšej Žatevnej ulici/. Vpredu v dome mal učiteľ Markovič byt, kde býval so 16 ročnou dcérou Klárou z prvého manželstva, s manželkou učiteľkou Miladou, ich dcérou Evičkou a malým synčekom Paľkom, ktorého učiteľka ešte dojčila. Tam chodili vyššie ročníky, ktoré učil pán učiteľ Markovič.

Raz po vyučovaní som malého Paľka vozila, lebo stále plakal. Inak sa o neho počas vyučovania starala staršia nevlastná sestra Klára, ktorej bola naša učiteľka naozajstná macocha. Stále na ňu kričala a myslím, že ju aj bijala. Mne jej bolo ľúto a tak som Paľka hojdala v kočíku, aby čím skôr zaspal. Keď to videl učiteľ Markovič, zobral mňa, aj dcérku Evičku na druhý deň s veľkými žiakmi za odmenu do kina. To bolo až v Karlovej Vsi a museli sme ísť samozrejme peši. Vtedy som bola prvý raz v kine. Dávali nemý film Život Krista. Bolo to také dojemné, že veľa detí najmä pri Kristovej krížovej ceste a ukrižovaní nahlas plakalo. Ja som od žiaľu doma v noci ani zaspáť nemohla a mame som povedala, že viac do takého strašného kina ani nepôjdem“.

Dúbavčania na pozemku starej školy v r.1933 – 35 postavili novú modernú školu zo štyrmi veľkými triedami, aj s bytom pre učiteľa. Túto školu bola slávnostne odovzdaná 24. novembra 1935. Tam už chodila mamka do 2. ročníka. Ako prvý ich tam učil Metodej Mrkos, ktorý bol správca školy a zároveň aj organista v kostole. Bol to veľmi dobrý človek, pokrokový učiteľ a všemožne sa staral o kultúru v dedine. Naučil deti veľa básničiek, pesničiek a zároveň viedol školský spevokol.

Táto škola bola skutočne moderná so všetkými vymoženosťami. Bol v nej zavedený prvý telefón /aj verejná hovorná/, vodovod a tiež splachovacie záchody. Škola sa volala Obecná ľudová škola v Dúbavke. Dúbavčanom však chýbalo 6000,- korún, preto požiadali prezidenta republiky Dr. Eduarda Beneša o dotáciu a súhlas pomenovať školu po prezidentovi. Obecné zastupiteľstvo súhlas na pomenovanie školy dostalo a tak sa škola od roku 1936 do roku 1938 volala Obecná ľudová škola Dr. Eduarda Beneša. Tento názov školy má mamka aj na vysvedčení. Pán prezident sa však o finančnom príspevku nikdy nezmiene, ani žiadne peniaze neposlal a tak nahnevaní Dúbavčania zo školy strhli meno Dr. Eduarda Beneša a odvtedy to bola zase len Obecná ľudová škola v Dúbavke až do roku 1975.

„Tieto skutočnosti viem z rozprávania môjho otca Rudolfa Ovcharovicha, ktorý bol členom obecného zastupiteľstva“, pokračovala mamka o školskom živote.

„Keď túto novú školu začali stavať, bola som prváčka a pani učiteľka s nami nacvičila krátky program. Nepamätám či to bolo pri položení základného kameňa, alebo sa už niečo stavalo, viem len toľko, že ma aj so spolužiakom vyložili na nejaký podstavec na dosky a ja som začala recitovať:

Rodičia nám pekný darček chystajú.

Novú školu svojim deťom stavajú.

Milan pokračoval: Ja som mohol doma buchty jesť a spávať.
Teraz musím v učebnici učenie si hľadať.

Potom asi prednášali aj iné deti, určite sa aj spievalo, ale ja si pamätám len ten náš začiatok. Keď som už ako druháčka do novej školy chodila, recitovala som ku Dňu matiek báseň Mamičkine oči:

Krajšie ako drahokamy
žiaria oči mojej mamy.
Hlboké ako studnička,
oči má moja mamička.

Keď zaplače, perly samé
kanú z očí mojej mame.
Keď sa moja mama smeje,
oko jej jak slnko hreje.

Na pána učiteľa Mrkosa si spomínam veľmi rada. Naučil nás tiež veľa pekných slovenských ľudových piesní. Dokiaľ sme nechodili do školy, učili sme sa vlastne v kostole iba cirkevné piesne. Jedna z prvých, ktorú som si zapamätala bola táto:

Čie je to dievčatko na tom víšku?
Má ono gombíky na kožušku.
Čie by bolo, moje je to,
veď som k nej chodieval celé leto.

Dal som jej tri zlatky na čižmičky,
ona si kúpila pantofličky.
Nekupuj to, drahé je to,
neni to na zimu, len na leto.

Niekedy vo štvrtej triede sme sa učili jednu veľmi smutnú básničku, pri ktorej som si tiež poplakala. Všetky básne som mala rada a dostávala som z nich samé jednotky. V dospelosti už na poéziu nebol čas, tak si ju doprajem teraz a rada si zaspomínam na detstvo, keď som sa veľmi ľahko a s nadšením básne učila.

Keď išiel tatko do sveta,
pri tomto kľakol buku,
na hlávku moju položil
tú svoju ťažkú ruku.
I pomodlil sa Otčenáš
so slzou v starom oku.
Šiel, viacej sa nevrátil
i matičku som utratil
v tom samom smutnom roku.

Pamätám si aj iné básne, ale tie sú už z novších čias, dnes všeobecne známe.“

Dúbravské deti od 5. ročníka mohli chodiť do Bratislavy do meštianky i do gymnázií. Tieto 11 ročné deti denne prešľapali 2 km do Lamača na vlak a späť. Do školy sa išlo za každého počasia, či v búrkach, alebo fujavici. Z hlavného nádražia sa rozprchli po meste do rôznych škôl. Väčšina rodičov nemala zbytočné peniaze na električku /jedna cesta stála 50 halierov/. Kto mal štyri deti, nemohol len tak vyhodit' denne štyri koruny za električku. V tých časoch bolo bežné, že väčšina mládeže chodila po meste peši. Ľudia žili veľmi skromne. Niektorí Dúbravčania chodili pešo aj do

mesta, nemali na vlak a to ešte na chrbáte niesli batoh s tovarom na predaj. Deti, ktoré z rôznych dôvodov nemohli ísť od 5.ročníka do meštianky do mesta, chodili do jednej spoločnej triedy v Dúbravke, kde bol šiesty až ôsmy ročník.

„Ráno sme vstávali pred šiestou, umyli sme sa, obliekli, naraňajkovali a o 6.30 sme už utekali na vlak do Lamača. Keď bol vlak pri Vápenke pri Technickom skle, strojvodca zapískal a my sme sa rozbehli dolu Tavaričkou, aby sme nezmeškali. Tak nás videli Lamačania, alebo aj spolužiaci a známi zo Záhoria, ktorí vytŕčali hlavy z vlaku a už zďaleka kričali a smiali sa: „Čo, vy dúbavskí metuláci /motýle/, čo ste zaspali?“ Alebo sa nám posmievali, že sme „z krumplovej jamy“, lebo v Dúbravke sa pestovalo veľa zemiakov /krumplí/. My sme Lamačanov zase volali: „Lamačania čokari, vozili sa na kári“ /často používali slovo čo/. Keď pršalo a bolo veľa blata, topánky sme si vyzuli a bežali sme bosí. V Lamači na stanici sme si potom pod pumpou umývali nohy a obúvali sa do „strevíc“ /topánok/. Dúbavčania sa ani za zlého počasia nedostali na stanici do čakárne, lebo tá už bola plná Lamačanov. Nám prichodilo čakať pod veľkým gaštanom. Keďže sme pribehli na poslednú chvíľu, vozne už boli plné, tak sme väčšinou cestovali na plošine. V tuneli nás poznačili sadze, bolo vidieť, že sme cestovali vlakom. Naše mestské spolužiačky nás volali „dedinčanky“. Najmä v zime sme sa museli zahaliť aj do vlniačikov a obuť si vysoké kapce, aby sme nezamrzli. V tých rokoch boli veľké zimy a snehu napadalo aj vyše metra /r.1938-43/.“

Vyučovanie v škole trvalo od 8.00 do 14.00 hodiny. O 14.30 išiel vlak z mesta na Záhorie. Domov deti prichádzali pred 16.00 hodinou. V zimnom období už bola tma a tak boli šťastní, keď išiel v tom čase nejaký sedliak s koňom a vozom a odviezol ich domov do Dúbravky.

Dievčatá z Dúbravky chodili do Slovenskej meštianky na Edlevej ulici pod hradom. Bola to dievčenská škola a v rovnakej budove bola aj Nemecká meštianka. Oproti bola chlapčenská škola na Zochovej. Písal sa rok 1939 – 1943.

„Na meštianke sme mali veľmi dobré učiteľky, na ktoré stále s láskou a úctou spomínam. Pani učiteľka Viera Osuská bola naša triedna a pani učiteľka Halková nás učila krásne spievať. Každý rok sme spievali na Hviezdoslavovom námestí pod vianočných stromom rôzne koledy i iné vianočné piesne. Obecenstvo bolo nadšené. Pani učiteľka Lukačovičová prišla s výborným nápadom. Vraj my, vidiecke dievčatá, sme celý deň na suchej studenej strave, zišlo by sa nám do žalúdkov niečo teplé, najmä v studených zimných mesiacoch. Naozaj, do školy sme si nosili len dva krajce masného chleba a v čase zabijačky ako prilepšenie chlieb s oškvarkami, alebo s tlačenkou. Chcela, aby sme do školy priniesli surové potraviny, ktoré by doma nechýbali, ako masť, zemiaky, fazuľu, hrach, mrkvu, petržlen, múku a podobne. Cez veľké prestávky nám pani učiteľka varila na kachliach rôzne polievky a omáčky. Výhodou bolo, že sme sa postupne naučili niečo uvariť a mali sme tiež chutnú teplú stravu.“

Život, najmä vojnové obdobie priniesol a vtisol do ľudskej pamäti aj tienisté, smutné a strašné spomienky. Do dievčenskej školy chodili aj židovské dievčatá. Všetky však boli z chudobných rodín. V Bratislave bolo viacero škôl; dobrých, známych, súkromných, do ktorých sa prichádzali učiť bohaté židovské deti. Ich rodičia si peniazmi mohli kadečo zaplatiť, aj život vykúpiť.

„Moje židovské spolužiačky boli usilovné a milé dievčatá. Keď jedného dňa neprišli do školy, všetky sme si uvedomili, čo sa stalo. Videli sme na vlastné oči ako v Lamači na stanici ženú ľudí do dobytčích vagónov. Stáli tam vystrašení s kufríčkami a batôžkami. Okolo nich gardisti, ktorí vrieskali na nastupujúcich, ale aj na okoloidúcich : „Neobzerat' sa!“ Stáli sme hore na Tavarikovej ceste a všetko sme mali pred sebou ako na dlani. Keď teraz vidím film na tú strašnú tému, zakaždým mi zovrie srdce, pretože o tých mojich spolužiakoch, ktoré fašisti odvedli, sme nikdy viac nepočuli. Naše učiteľky to tiež vedeli, ale nemohli to verejne rozoberať. Snažili sa však trochu nás upokojiť, lebo po tie hrozné dni sme aj v škole plakávali, keď sme pozreli na prázdne lavice. Keďže v našej budove bola aj nemecká škola, na tie povýšenecké babizne sme len škaredo zazerali. Nie všetky Nemky však boli protivné, nie všetky sa správali nadradene. Mala som priateľku Nelinku, s ktorou som si výborne rozumela. Bola som aj u nich doma. I keď boli Nemci, rozprávali slovensky a tiež sa tak správali. Odsudzovali vojnu a všetko čo sa v tých časoch dialo. Keď ich po vojne vyst'ahovali, bola som smutná a Nelinka tiež. Neskôr som od nej dostala niekoľko listov, ale

čas bežal, boli tu iné starosti a s priateľkou sme stratili kontakt. Začala som chodiť na obchodnú školu, po skončení som začala pracovať, vydala som sa a keď prišli na svet deti, na kamarátstva už nebol čas,“ zakončila mamka rozprávanie o škole.

Fotka č. 23 Deti v starej škôlke s učiteľkou Valikou Vilemovou a Tonkou Bechrovou, rok 1953

č. 24 Žiaci s Metodejom učiteľom Mrkosom, rok 1935

č. 25 Pán farár Moyš a učители Markovičovci obklopení žiakmi celej dúbavskej obecnej školy, rok 1931

Kultúra v Dúbravke

Kedysi sa celá dedinská kultúra odvíjala v kostole a krčme. Cirkevné sviatky povznášali ducha a vlastne celé dianie v dedine pri všetkých príležitostiach, či už cirkevných, alebo civilných sa odohrávalo v kostole. Tak si ľudia zvykli chodiť do stánku božieho ako do kultúrnej ustanovizne, kam sa pekne vyobliekali, vypočuli si povzbudivé slová, ktoré im neskôr dali silu znášať ťažký život. Piesne, ktoré spievali im upokojili dušu a povzniesli ich z obyčajného každodenného upracovaného života aspoň na chvíľu do nadzemskej sféry. Pán farár im bol zvyčajne duchovným správcom, učiteľom, otcom i vodcom. Keďže väčšina kňazov, ktorá slúžila na dedinách vyšla z chudobných rodín, vedeli pochopiť biedu obyčajných ľudí. Mnohí z nich boli uvedomelí národovci, ktorí chceli skutočne povzniesť slovenský národ.

K takým patrila aj pán farár Anton Moyš, ktorý prišiel v roku 1905 do Dúbravky a ako veľký rodoľub presadzoval slovenský jazyk. Vďaka nemu rozkvitla tradícia dúbavského ochotníckeho divadla. Kupoval a zháňal scenáre divadelných hier. Ako prvé sa objavili na javisku v krčme u Zajíčkovcov v roku 1905-1906 Lurdska pasáčka a Božie mlyny, ktoré mali veľký úspech.

Pred 1. svetovou vojnou prevzal iniciatívu kultúrneho nosiča Dobrovoľný hasičský zbor, ktorý organizoval spoločenský a kultúrny život v Dúbravke. V spoločenskej oblasti sa stali známe tanečné zábavy na Trojicu a po procesii Božieho tela, ale najmä hasičské bály, na ktoré sa tešili všetci občania nielen z Dúbravky, ale aj z okolitých obcí.

Najväčší kultúrny rozmach zažila Dúbravka v rokoch 1938-39, keď sa postavil prvý kultúrny dom na konci Jadranskej ulice. Na tento kultúrny dom boli všetci veľmi pyšní, pretože mal javisko a šepkáreň, priestranú sálu osvetľovali veľké oblokná. Kultúrny dom mal aj šatne, teda budova ako sa patrí a ľudia sa už nemuseli tlačiť v šenku u Bány.

V roku 1936 založila mládež spolok „Združenie mládeže“ a jeho členovia aktívne pracovali v kultúre. Nacvičovali divadlá, operety, organizovali tanečné a zábavné večierky, nacvičovali aj slovenskú besedu. Bolo to síce predvojnové obdobie, ale dúbavská mládež mala zelenú. Najmä na divadlá a operety sa občania veľmi tešili. Hral sa Kamenný chodníček, Až lipa rozkvitne, Anička Kováčovie, z ktorej sú aj tieto sladké veršičky:

Milý, milý, milučký

Keď sa v našom kostolíčku organ mocne rozspieva,
šťastie zasvitne mi v líčku, oko sa mi usmieva.
To môj milý za organom začne nežne preberať,
pieseň jeho sladko vraví, jak preveľmi má ma rád.

K nemu by som bežala a mu šeptala:
Milý, milý, milučký, daj mi rúčku do rúčky
a hneď sa nám život zmení na med sladučký!

A keď v kostole raz vedno pred oltár si klakneme,
v jedno srdce, v jednu dušu šťastne spolu splynieme.
By sme boli navždy svojí, raja nášho na prahu,

pán farár nám ruky spojí a prečíta prisahu.

Krásny sen sa splní nám – a ja zašeptám:

Milý, milý, milučký, daj mi rúčku do rúčky,
ľúbosť našu chráňme si, verní buďme si.
Milý, milý, milučký, daj mi rúčku do rúčky
a hneď sa nám život zmení na med sladučký.

Z Kováčovie Aničky je aj ďalšia známa a mimoriadne obľúbená pieseň:

Pod tou našou starou šmykňou čvirikajú vrabci,
že sa Anke Kováčovie vyhýbajú chlapi.
Preto milá dievčička, Kováčovie Anička,
zatváraj pred bocianmi okná dušička.
Tralalálala, tralalálala,
zatváraj pred bocianmi okná dušička.

Panská láska, čudná láska iba smútok rodí,
popichá sa kto na panské ruže tajne chodí.
Preto milá dievčička, Kováčovie Anička,
zatváraj pred bocianmi okná dušička.
Tralalálala, tralalálala,
zatváraj pred bocianmi okná dušička.

Panskú lásku chcela mať, hodváhom sa odievať
a milému chudobnému pyšne zbohom dať.
Tralalálala, tralalálala,
a milému chudobnému pyšne zbohom dať.

„S mojím budúcim mužom Jožkom sme hrávali v divadelných predstaveniach, ale tiež aj v operetách veľa krát. Obaja sme radi spievali a poznali sme aj veľa piesní. Neskôr, keď sme sa už zobrali, pri každej príležitosti, keď sme sa stretli s rodinami mojich sestier sme si spolu zanôtili známe melódie. Števo Brenčič s mojou najstaršou sestrou Marinkou, Filko Mikletič so sestrou Amáľkou a my s Jožkom sme niekoľko rokov ešte pred svadbami, ale tiež aj niekoľko rokov po svadbách, /pokiaľ sa sestry s rodinami neodšťahovali z Dúbravky do mesta/, s vervou hrávali a zabávali nielen seba, ale aj vďačné publikum. Sestra Vikinka si až neskôr vzala muža, ktorý nepochádzal z Dúbravky a hneď sa aj odšťahovala do mesta. Ona s nami hrávala len veľmi málo. Boli sme podarená partia kamarátov, keď sme spolu hrávali divadlá s Vilmou Šimečkovou, Aničkou Páľkovou, Aneškou Hlebovou, / s Justou Pákozdyovou, Felixom Ružovičom, ktorí hrávali v rokoch pred nami/ a s inými mladými.

Keď sme sa zišli pri rodinných oslavách, už ako dôchodcovia, zanôtili sme si tie naše obľúbené pesničky.

Katarína, Katka

A ja budem za lásku smelo bojovať,
pozná moju valašku, kto by ťa chcel vziať.
Ty musíš byť žienka moja
a ja manžel tvoj,
keď sa srdcia pevne spoja,
vyhrávajú boj – boj – boj.

Katarína, Katka, ako cukor sladká,

čo mi za tú vernú lásku dáš?
Keď ma veľmi ľúbiš a vernosť mi sľúbiš,
pôjdem s tebou skoro na sobáš.
Veď srdiečka naše sa nám skoršie nezhoja,
kým v kostole na veky sa nespoja.
Katarína, Katka, príde chvíľa sladká
a budeme šťastní obaja.
Ja mám rada Janička, že je udatný,
budem-že mať mužička, čo sa uplatní.
Ja mám v neho pevnú vieru, že necigáni,
taký chlap ma na môj veru všade ubráni.
Katarína, Katka, ako cukor sladká
a budeme šťastní obaja.

Mládežnícke zábavy boli spestrené malým programom zloženým z básní, obľúbených piesní a scénok, ktoré si často sami vymysleli:

V tem dúbravskom kostelíčku,
v tem dúbravskom kostele,
našlo dzívča za oltárom
dva stribrné prstene.

Jeden sa jí na prst šikel
a ten druhý milému.
Keď pujdeme od oltára,
dáme jeden druhému!

Mojej sesternici Aničke, ale aj kamarátke, i keď bola o niekoľko rôčkov staršia, sa najviac páčila táto a keď mala dobrú náladu, nielen, že si ju vyspevovala, ale si aj pri nej zakrepčila:

V pondelok doma nebudem,
v utorok na jarmok pôjdem
a v stredu, z jarmoku,
vo štvrtok s chlapcami do skoku.

A v piatok Anička moja,
ty budeš ženička moja.
V sobotu rúčku dáš,
v nedeľu pôjdeme na sobáš.

Čija si, Anička, čija,
otcova, či materina.
Čija som, čija som,
šuhajko milený, tvoja som.

Marinke a Amálke, ale musím sa priznať, že aj mne sa páčila pieseň Maturita. Myslím, že bola trochu dlhšia, ako si pamätám, ani na začiatok si nemôžem spomenúť, ale pri rodinných oslavách nás naše deti vždy uprosili, aby sme ju nielen zaspievali, ale aj zatancovali, ako sme to niekedy mali nacvičené:

To vrael už starý Tutenkameň,
kto prepadne v láske, je s ním amen.

Maturita sem, maturita tam,
ale hlavne, že ja šťastie v láske mám.
Maturita sem, maturita tam,
ja však na ňu nečakám!
Snád' sa môže stať, že ja jedenkrát
Zložím trebárs z milovania doktorát.
Maturita sem, maturita tam,
len keď šťastie v láske mám!

A my, starci, sme sa vždy nechali uhovoriť, vyhadzovali sme nohami ako za mlada a potom sme hodinu nemohli popadnúť dych. Bola to však zábava, naše potomstvo sa smialo a nám to stálo zato.“

Po prvej svetovej vojne sa do Dúbravky prisťahoval pán Novák, dobrý muzikant – harmonikár. Hrával na svadbách spolu s pánom Miškom Vilemom. Bol to Čech, takže hrával aj české baladické piesne, ktoré sa Dúbravčanom páčili. Preto si ich aj neskôr, keď pán Novák nebol už medzi nami, spievali v krčme, ale aj tak obyčajne len s harmonikou na nedelňných posiedkach na dvore:

Na konci města, kde končí ulice,
loučí se táta s rodinou svou.
Líbá své dětičky, stírá im slzičky
a pak im ještě dobrou noc dá.

Detičky děte už spát, tatíček musí jít hrát,
v hospodě čekají lidičky, na jeho hezké písničky,
dětíčky děte už spát, nechte si o štěstí zdát,
až ráno přijde váš tatíček, donese na chlebiček.

Neskôr prvý dom kultúry, kde sa hrávali divadlá prebudovali na kino Odboj a vlastne tým aj ochotnícke divadlo v Dúbravke zaniklo. Na jeseň v roku 1986 bol slávnostne uvedený do prevádzky nový Dom kultúry na sídlisku s divadelnými sálami, kinom, výstavnými a inými priestormi, ktoré sa využívajú na rôzne účely.

Fotka č. 26 Dúbravské ženy v krojoch na Devíne /Všeslovanský deň v r. 1948/

č. 27 Dúbravská krojovaná mládež na Devíne v r. 1948

Čo to bolo za vtákov ?

Dúbravčanom sa kedysi hovorilo „krumplári“ /zemiakari, pretože sa tu pestovalo veľa zemiakov/. Alebo na nich pokrikovali: Čo, vy Dúbravčané z krumplovej jamy? Ale tiež sa im posmievali, že sú „metuláci“ /motýle, lebo večne leteli na vlak do Lamača/.

Priezviská obyvateľov Dúbravky, tak ako všetko ostatné, sa za desaťročia a tým skôr za storočie zmenili. Niektoré rodiny vymreli, niektoré sa vystažovali, muži sa priženili, alebo prisťahovali a tak vznikla celkom iná skladba priezvisk, ale tiež aj krstných mien. Neviem, či sa nám podarí vymenovať všetky priezviská zo starej Dúbravky /dediny/, ktoré už vymizli, ale pokúsime sa o to:

Ivita	Kúkola
Otahal	Brychta
Horecký	Jurák
Jánošík	Mekes
Sluka	Vráblik
Stehlík	Vlk
Klas	Stankovský

Štepka	Kyselička
Zrubek	Šmedek
Huja	Švajdlenka
Ovcharovich	Karas
Dolina	Debelý
Pribila	Horák
Žernovič	Smidl

Po prvej svetovej vojne sa prisťahovali a priženili do Dúbravky Česi a Moraváci, ktorí pracovali na železnici, vo fabrikách a na pošte:

Bartoník	Jakubčík	Šimeček
Pospíchal	Vyskočil	Zmelík
Radoň	Kohúčík	

Pokiaľ ide o krstné mená, predpokladáme, že asi pred 100 rokmi dávali rodičia na Slovensku svojim ratolestiam najviac mená podľa svätých.

Mužom: Jozef, Ján, Štefan, Michal atď.

Ženám : Anna, Mária, Katarína, Rozália atď.

Najzvláštnjšie ženské meno v Dúbravke bolo Kunikunda /nikto nevie odkiaľ preniklo k nám/, Pelegrína a tiež jedinečné bolo Brigita a Monika. Z mužských mien to bol Gerváz a Damian.

A to ste „čuli“?

Dúbravka bývala pokojná a bezproblémová dedinka. Možno to bolo aj tým, že všetci jej obyvatelia boli rímskokatolíckeho vierovyznania a tak sa ani nemali príčinu vadiť a dohadovať o vážnych náboženských otázkach. Vo svetských otázkach sa dohodli skoro vždy, pretože majetkom nik veľmi nevyčnieval. Dúbravčania si dobre rozumeli s obyvateľmi susedných dedín a takmer nikdy neprichádzalo k žiadnym konfliktom. Do Karlovej Vsi chodili spolu robiť do vinohradov, ale aj do fabrík, Novoselané /z Devínskej Novej Vsi/, presnejšie cigáni z Novej Vsi zase chodili do Dúbravky predávať vápno, poľnohospodárske náradie, lúče a tiež sa tam chodilo k lekárom. S obyvateľmi Devína boli susedia cez kopec /Devínsku Kobylu/, susedili im polia i určité úseky lesa, kde sa často vídali, ale tiež sa mladí chodili do Moravy kúpať. Do Lamača to mali Dúbravčania najbližšie, dosť mladých z oboch dedín navzájom vstúpilo do manželstva, tak sa neskôr „rodinkáрили“. A, samozrejme, kto sa chcel na vlaku odvieť do mesta, použil lamačskú železničnú stanicu.

Napriek tomu, že v Dúbravke žili skromní, chudobní a dobrí ľudia, za sto rokov sa predsa len zomlelo kadečo. O niekoľkých nevšedných ľúbostných príbehoch sme si už povedali a teraz spomenieme niekoľko smutných, tragických, až drastických situácií, do ktorých sa Dúbravčania či už vlastnou vinou, alebo len náhodou dostali. Celá dedina potom tragickú udalosť pretriasala a rozoberala aj niekoľko rokov.

Ako Mariška utiekla „zubatej“ z lopaty

Boli kedysi v Dúbravke dvaja kamaráti, ktorí stále rozmýšľali, ako prísť ľahko, rýchlo a bezpracne k peniazom. Špekulovali nad tým dlhšie a rozhodli sa okradnúť takých ľudí, ktorí budú mať doma peniaze. Mali to byť železničiar, alebo zamestnanci pošty, ktorí mali pravidelný mesačný príjem. Jeden z nich, nazvime ho Mišo, si spomenul, že jeho kmotr je železničiar a práve má nočnú. Keďže sú manželia bezdetní, kmotra bude sama doma. Mišo pochádzal z chudobnej, ale inak slušnej rodiny, ale toho kamaráta mal z mesta a ten ho na všetko naviedol.

Stalo sa to v roku 1929 v zime, kedy v Dúbravke ešte nebola zavedená elektrina a v celej dedine už bola tma. Ľudia si svietili petrolejkami a sviečkami a kto mohol, po zotmení si hneď

ľahol do postele a spal. V tých časoch zlodějov na dedinách nebývalo a nie všetci ľudia cez deň, alebo aj v noci svoje domy zamykali. Každý každého poznal a keď sa objavil niekto cudzí, hneď sa ho vypytovali, kto je, odkiaľ je a za akým účelom, za ktorým človekom prišiel.

Kmotra, nazvime ju pani Mariška, mala zamknuté dvere, lebo sa sama v noci bála. Kamaráti jej teda zaľukali na oblok. Ona, rozospatá, lebo už driemala sa spýtala, kto je.

„To sem já, Mišo, došiel sem vás volat na svadbu“, zavolať Mišo a keďže kmotra podľa hlasu spoznala svoje krsňa, pokojne mu odomkla a pustila ho aj s kamarátom dovnútra. Ponúkla ich sadnúť a odišla do komory, aby niečo pod zub zobrala a ponúkla hostom. V komore bola tma a pani Mariška si svietila sviečkou, načahovala sa za požívatinami, takže to chvíľu trvalo.

To už Mišov spoločník nevydržal a zvolal: „Dajme sa do roboty!“ Obaja mladí chlapi skočili do komory, jeden držal a druhý kmotru podrezával. Sviečka padla a zhasla a padla aj kmotra. Pri páde zhadzovala veci z políc, rozbíjali sa poháre so zaváraninami, fľaše, hrnce a nastal veľký buchot, vrieskanie poranenej ženy a hluk.

V Dúbravke kedysi stavali domy tak, že v jednom dvore bývali dve a niekedy aj štyri rodiny. Dva domy za sebou boli spojené spoločnou stenou /aby sa ušetrilo/ a bývali v nich spočiatku príbuzní /v jednom rodičia a v druhom pristavenom vydatá dcéra, alebo syn/, neskôr sa však stávalo že v domoch bývali celkom cudzí ľudia.

Tak sa stalo, že aj tu, v prednom dome bývala kmotra Mariška a za jej domom so spoločným múrom bývali mladí manželia, ktorí mali práve narodené dieťaťko. Mladá pani ho dojčila, keď začula ten veľký buchot od susedov.

„Jano, choď sa pozrieť k Mariške, tam sa určite niečo stalo!“ budila novorodička svojho muža. Ten čosi na seba hodil a vybehol na dvor do zimy. A tu zazrel dvoch chlapov, ako bežia dolu dvorom.

Vošiel k susede a našiel ju v komore v kaluži krvi podrezanú. Poskytol jej prvú pomoc, obviazal poranený krk a zavolať na susedov. Tí mali kone a odviezli pani Marišku do Štátnej nemocnice v Bratislave a tam sa ju podarilo zachrániť.

Mariškina suseda, ktorá dojčila dieťa a vlastne tak zachránila ľudský život, také šťastie nemala. O mesiac po tejto hroznej údalosti zomrela. Zachránená bezdetná pani Mariška sa o maličké vzorne starala, aby vdovcovi trochu uľahčila a neskôr aj s manželom si osvojili dievčaťko, polosirôtku a s láskou ju vychovali.

Oboch zlodějov, keďže už boli známí rýchle chytili a v Bratislave bol s nimi „verejný súd“, na ktorom sa zúčastnilo niekoľko občanov Dúbravky. Obaja boli odsúdení na viacej rokov, pretože pri výsluchu sa priznali, že tak chceli okradnúť ešte ďalších ľudí. Medzi inými aj našu tecinku Marku, pretože mala muža železničiara, ktorý chodil aj na nočné a bola bezdetná, takže nehrozilo vyrušenie pri tej strašnej činnosti. O tomto prípade takmer vraždy sa v Dúbravke rozprávalo ešte niekoľko rokov.

Trestá svetská spravodlivosť, ale i svedomie

Poniže sochy Panny Márie, pod Gátami tiekol potôčik z Horanskej studne. Pri potoku rástli staré bütľavé vrbý. Keď chodili malé deti s rodičmi do tých končín na role, vrbý im slúžili namiesto detského ihriska. Schovávali si do nich rôzne detské poklady, alebo sa v nich samy skrývali. Socha Panny Márie stála na stĺpiku oplotená nízkym plotom a okolo boli vysadené veľké košaté lipy. Pod nimi rástla jemná svetlozelená trávička na ktorej sa príjemne ležalo a oddychovalo. Na tomto romantickom mieste sa však niekedy v roku 1934 odohrala veľká tragédia.

Do Devínskeho kameňolomu „do štampruchu“ chodilo pracovať aj veľa Dúbravčanov. Boli to chlapi obyčajní, nevzdelaní, ale zato mocní a šikovní. V tej dobe sa vyplácali mzdy každý týždeň v sobotu. Chlapi mali vo zvyku v sobotný večer po ťažkej a namáhavej práci so štrngajúcou peňaženkou zastaviť sa vo vieche v Karlovej Vsi. Vtedy sa chodilo po okolí všade pešo. Takže po ťažkom dni museli robotníci z kameňolomu zájsť peši do viechy, tam sa posilnili či už pohárom vína, alebo aj viacerými a odtiaľ cez Gáty a do kopčeka zmorení kráčali domov do Dúbravky.

So staršími dúbavskými chlapmi robili v kameňolome aj dvaja mladí muži a najlepší

kamaráti, nazvime ich Juro a Peter. Juro bol starý mládenec a Peter bol ženatý otec dvoch detí. Tí si v krčme vypili asi trochu viac, ako mali a po ceste zaostali za skupinkou robotníkov. Začali sa o čomsi dohadovať tak, ako to podgurážení ľudia robia. Keď muži prechádzali pod Gátami, práve pri tých bútl'avých vrbach sa pre maličkosť povadili. Každý z nich chcel byť múdrejší, každý z nich sa cítil silnejší. Keď tu zrazu z ničoho nič, pichol Peter svojho kamaráta nožom do hrude. Bolo to také nešťastné bodnutie, že Juro o chvíľu skončil.

Peter si chvíľu neuvedomoval, čo urobil. Juro na cestičke ležal, ani sa nepohol a tak sa Peter pustil váhavým krokom domov. Keď zašiel kúsok k lipám k soche Panny Márie, pred očami sa mu rozjasnilo a vo chvíli vytriezvel. Vrátil sa pozrieť na kamaráta, či mu nemôže pomôcť, ale keď videl, že pomoci už niet, rozbehol sa opäť k Panne Márie, vrúcne sa pomodlil a potom utekal do dediny. Tam povedal, čo sa stalo a nechal zavolať žandárov. Odsúdili ho spravodlivo, celý trest si aj odsedel a keď po rokoch prišiel domov, kde ho čakala skormútená žena a odrastené deti, jeho svedomie to nevydržalo. Niekoľko dní sa trápil a nakoniec sa obesil. Pochovali ho ako samovraha za múrom cintorína. Ležal v hrobe tak, že na svoju obeť by nevidel, ale zavraždený Juro z kopčeka cintorína by na neho dovidel. Petrova žena s deťmi sa v krátkom čase z Dúbravky odsťahovala, postupne prestala chodiť aj ku svojej rodine a nik nevie, čo sa s nimi ďalej udialo.

Sirota

Jožko Pokorný prišiel do Dúbravky ako dospelý mladý muž asi v roku 1940 z nejakého sociálneho zariadenia. V dedine sa rozprávalo, že rodičia, pochádzajúci z Dúbravky, uhoreli už dávno v továrni na Patrónke. O malé dieťa sa nemal kto starať a tak ho dali do ústavu, pravdepodobne niekde na stredné Slovensko, pretože keď Jožko prišiel, rozprával krásnou mäkkou spisovnou slovenčinou. Jeho oveľa starší brat bol už ženatý, mal už svoje deti, ale bol aj chudobný a nemohol si brata vziať k sebe. Pretože bol Jožko trochu zvláštny chlap, možno mierne retardovaný, musela sa o neho postarať obec.

Na obecnom pozemku na Glavici, vedľa pastiera Vachálka, ktorý tu žil so svojou rodinou na obecnom, postavila obec Jožkovi malý domček. Na tých miestach bola aj studňa, pretože dávnejšie tam robili tehly. Pravdepodobne to boli len tehly obyčajné, sušené, pretože tam na svahu bola vždy dobrá hlina, vhodná na tehly a všeobecne na keramiky. Továreň na vypaľovanie tam však určite nebola, i keď to miesto domáci volali Tehelňa.

Jožko bol dobrý, tichý a slušný človek, ktorý pomáhal obecnému pastierovi pri vyhánaní dobytky na pašu. Nevedel čítať, ani písať a nepoznal peniaze. Ľudia z dediny mu dávali jesť, aj oblečenie, dokonca aj pár korún na prílepšenie, lebo každému ochotne pomáhal. Prispôbil sa životu v dedine a dedina si na neho postupne zvykla.

Po krátkom čase dostal Jožko prezývku Kaňár. Možno to bolo preto, že rád pozoroval zvieratá a vtáctvo v lese, zbadal niekde dravca kaňu lesnú, povedal o tom pred nejakým posmeškárom a tak mu prischla prezývka. Mal veľmi rád zvieratá. Kravičky, ktoré pásol mu boli ako rodina i kamaráti. S nimi sa vedel aj rozprávať. Zato pred ľuďmi bol plachý a len niektorým dôveroval a rozprával sa s nimi.

Keď v roku 1952 založili v Dúbravke JRD pásol Jožko Kaňár družstevný dobytok a za prácu dostával plácu tak, ako iný pracovník. Keďže nepoznal peniaze, musel mať tútora, ktorý mal splnomocnenie a staral sa mu o preberanie peňazí a hospodárenie s nimi. Bol to veľmi poctivý občan komisár Peter Lučanič. Každý deň dával Jožkovi 5 Kčs, za ktoré si kúpil, čo chcel. Najradšej mal čerstvé pečivo, rožky. Mlieko, zemiaky a zeleninu, ale tiež vajíčka a občas sliepku, vlastne všetko, čo sa na družstve dorobilo, to dostal zadarmo.

„Ja som pracovala na družstve ako úradníčka a s Jožkom som prišla do styku iba občas. Rád sa však so mnou porozprával a nikdy nezabudol prísť mi na Vianoce a Nový rok zavinšovať. Keď som ho občas pozvala na obed, vždy zaklopal na dvere, ale do domu nevošiel. Hanbil sa. Priniesol si so sebou svoje nádoby na jedlo, ja som mu naložila a on odišiel jesť niekde von,“ spomína mamka a pred očami jej prebehne dlhý časový úsek, keď poznala dúbavského pastiera.

Jožko sa veľmi bál lekárov a mnišok. Bol to taký panický strach, väčší ako u malých detí, čo

na dospelom staršom človeku, ktorý inak pôsobil dôstojne, vyzeralo dosť komicky. Zrejme mal od útleho detstva zlé skúsenosti s obomi skupinami. Človeku napadne kadečo... Keďže jeho brat bol normálny, mierny duševný hendikep Jožka mohlo vyvolať aj nevhodné zaobchádzanie v ústave.

Keď mal Jožko dôchodkový vek a nevládal už chodiť za dobytkom, rozhodla Správa družstva v Dúbravke, že ho dajú do Domova dôchodcov v Stupave. Kaštieľ v Stupave stojí v parku medzi veľkými stromami, ktoré budú starému človeku pripomínať prírodu z rodnej Dúbravky. Zaviezli Jožka obzrieť si nové bydlisko a on bol spokojný. Problém nastal až vtedy, keď mal ísť k lekárovi. Ani párom volov by ho nik neodtiahol a tak lekár musel prísť vybaviť všetky formality k nemu domov. Do ústavu Jožka veľmi radi prijali, pretože tam odovzdal aj svoje úspory, vkladnú knižku na vyše 40 000,- Kčs.

„Raz som bola navštíviť nášho skromného Jožka Pokorného v stupavskom domove. Bol spokojný, pochvaloval si stravu, prechádzky v parku, aj opatrovatelky v ústave. Iba jeho kravičky a lesné zvieratá mu chýbali. Čas však neúprosne beží a my v každodennom zhone zabúdame na niečo, alebo niekoho. Nemala som už čas, zastaviť sa za starým človekom. Až keď som sa po dlhej dobe dozvedela, že Jožko Pokorný zomrel, pripomenula som si chvíle s ním, pretože bol dlhé roky súčasťou života v Dúbravke,“ povzdychla si mamka.

Mrzáci

Žila raz v Dúbravke jedna viacdetná rodina. Mali troch synov a dve dcéry. Rodičia boli ľudia skromní a pracovití, zato synom nechýbalo sebavedomie so štipkou arogancie. Najmladšia ich dcérka, nazvime ju Ruženka bola taký poškrabok medzi veľkými bratmi. Bola však veľmi bystrá a milá, každý ju mal rád. Keď bola celkom malá nešťastne spadla a zlomila si nôžku. Čo to je, zlomená noha, také sa samo zahojí! Načo chodiť k lekárovi, zabíjať čas a míňať peniaze?! Samo sa to zrastie! To boli zvyčajné reakcie na „bežné“ úrazy. Dni bežali, Ruženka trochu smoklila, poplakávala, že bolí, ale vraj bolieť musí, nech vydrží. Nuž pokrivkávala chudinka s barlou po dome, po dvore, aj na ulici. Keď však prešiel dlhší čas, rozhodla matka, že takto to ísť nemôže a že pôjdu k doktorovi, nech s tou nôžkou niečo robí.

„Pani moja, mali ste prísť skôr, hneď po úraze! Teraz sa už nič nedá robiť“, - povedal dobrý doktor Cimpric zo Stupavy. Nešťastní rodičia potom išli s Ruženkou aj k iným lekárom, ale všetci sa zhodli, že do konca života bude dieťa krívať, chodiť s barlou a v lepšom prípade o palici, nôžka ju bude pobolievať, ale že inej pomoci niet.

Bratia sa za svoju sestričku hanbili a ovplyvnili rodičov, aby dali malú do ústavu na Patrónke „k Mrzáckom“. Ruženka bola šikovná a bystrá a v ústave sa vyučila za krajčírku. Roky utekali a dievčinka dospela. V ústave sa zoznámila s chlapcom, nazvime ho Vilko. Mal to nešťastie, že sa narodil s malými zdeformovanými rúčkami a tiež skončil v ústave. Bol však veľmi múdry, chápavý a milý, v celom ústave obľúbený. Nemožno sa čudovať, že sa Ruženka s Vilkom do seba zamilovali. Všetci im lásku zo srdca priali, až na rodičov, ale najmä bratov: „Mrzákom sa budú rodiť ďalší mrzáci? To nedovolíme!“ Po čase ostala Ruženka tehotná. Ktovie, možno si myslela, že tým spôsobom si vymôže svadbu a v budúcnosti aj šťastný život vo dvojici s milovaným Vilkom.

Nestalo sa tak. Vilko z ústavu musel odísť, ale o svojej dieťaťi sa zaujímal, platil naň a potajomky svoju lásku s malým navštevoval. Ruženka sa tiež vrátila domov, ale ľahký život nemala. Porodila krásneho, ale najmä zdravého syna, ktorého v zadnej izbičke rodičovského domu sama vychovávala. Nevydala sa, veď kto by mal „o mrzáka a ešte k tomu s panchartom záujem“ – tak sa o nej stále vyjadrovali bratia, i keď už v rodičovskom dome nebývali. Bola z nej šikovná vyhľadávaná krajčírka nielen pre Dúbravčanov, ale chodili k nej aj mestské paničky. Staršia sestra jej pomáhala, ale keď bola Ruženka stará a nevládna dali ju do domu dôchodcov, kde v spokojnosti dožila svoj smutný život.

Pote šúpat turešinu!

Neviem, neviem, či sa nájde niekto, kto by vedel čo znamenajú tieto tri nevšedné slovíčka?! Prezradím, že je to veta v dúbravčine a znamená: Pod'ťe šúpať kukuricu! Turešina je také smiešne slovo, že keď sme si naň s mamkou spomenuli, schuti sme sa obe zasmiali. Ono je to tak, že na dedinách, kde chovali husi a kačky chodili susedy a kamarátky na páračky peria. Nielenže odviekli po večeroch kus práce, ale zabavili sa lepšie, ako my teraz pri televízii. Domáca pani pripravila niečo na zahriatie, zvyčajne vínový čaj, niečo aj na zahryznutie, chlieb so slaninou, s oškvarkami, alebo s klobásou a ženy sa mohli do vôle vyrozprávať.

Slobodné devy si šuškali o chlapcoch a frajeroch, mladé ženy si zase zverovali ženské tajomstvá a preberali problémy s malými deťmi a dospelé a staré ženy spomínali štekľivé, alebo strašidelné historky z minulosti, ktoré sa odohrali v dedine, alebo v susedných obciach. Na tých historkách sa nielen pobavili, ale aj poučili a dlhý čas si ich aj pamätali.

V Dúbravke sa však husi, ani kačky nikdy nechovali, perie pre budúce nevesty sa kupovalo väčšinou už hotové, jemné, nadriapané. Len málokedy kupovala svadobná mater perie prírodné, nedriapané s kostročkami. Bolo to len v prípade, že zohnala perie lacné. Vtedy boli aj páračky a ženy si posedeli v teplúčku v kuchyni a driapali ostošest', až im jazyky povysychali.

Dúbravčanky sa teda nestretávali pri páračkách, ale pri šúpačkách. Veď čo by to aj boli za ženské bytosti, keby si nemohli trochu poklebetiť?! V Dúbravke sa pestovala kukurica a tú bolo treba spracovať. Koncom septembra a v októbri ženy na poli vylamovali kukuričné klásky, chlapi ich na voze priviezli a dali do stodoly a potom sa museli klasy sušiť, aby vlhké kukuričné zrná nesplesnivali. Preto sa kukurica šúpala. Kukuričné „vlasý“ a zelené lístky, šúpolie, sa odtrhlo a nechali sa len dva až štyri vrchné a suchšie lístky na klásku. Tie sa zviazali a navliekli, nastrčili na rovné dlhé palice, alebo tyče. Tie sa poukladali v stodole, alebo na gánku /pozdlžne po strane domu, kde bola predĺžená strecha/, kde bolo sucho a na dom nešľahal dážď. Tam na paliciach klásky kukurice viseli a pomaly sa sušili.

Potom nasledovalo „rúždení“ moržovanie kukurice - oddelenie zrníek od kláska. Ľudia moržovali obyčajne ručne tak, že trelí klas o klas, alebo mali na moržovanie stroj, do ktorého vkladali klasy, ručne točili kľukou a vypadávali zrná kukurice i suché prázdne šúľky. Kukurica bola suchá a tvrdá a mohla sa potom zomlieť na šrot. Šrot sa pridával kravám do nápoja, ale najmä prasatám do žrádla spolu s uvarenými a rozmačkanými zemiakmi.

Keďže sa s kukuricou robilo, tak sa o nej aj radilo. Aký druh treba sadiť, kde, na ktorých poliach sa rodí najlepšia kukurica, kedy ju naisto treba okopávať. Z kukurice sa prešlo na svine, ako ktorej gazdinej žerú, čím ich treba kŕmiť, aby dobre priberali, aké sú najlepšie malé prasiatka. S tým súvisela ich kúpa, čo stoja, či ich kupovať „na Maďaroch“, alebo radšej na Orave. Kto robí najlepšie údené mäso, kto zase oškvarky a ako ich čo najlepšie „schosnovat“ /zúžitkovať/. A nakoniec si začali hovoriť tie pravé napínavé historky. Niektoré šúpačkové príbehy boli priam neuveriteľné, niektoré sa iste stali a tie ostatné boli možno aj trochu upravené, alebo úplne vymyslené, aby sa ženy pobavili. Kto vie? Naši praparodičia, prarodičia i rodičia im verili. Nuž uverme aj my a vypočujme si, o čom kvákali dúbravské tetky, ženičky, paničky i dievčičky:

Tetka Lidmina sa po krátkom dohadovaní s Marinkou obrátila potichúčky na susedu, ktorá sedela trochu napajedená hneď vedľa nej a usilovne šúpala:

„Aneško, na čo tá tvoja céra minulý týdeň na zahradze blečala? Co sa jí stalo?“

„Ná, tak sem ju vybúchala po chrbcce, aj po hubje sem jí pleštila! Nech si to pamatá, potvora jedna! Velice mňa nahnevala, že sa to ani vypovjedzet nedá!“

„Nezamlúvaj a povjedz Aneško,“ tíško jej zašepkala tetka Lidmina, aby nik nepočul.

„Nezamlúvam, šak sa to aj tak skoro dozvíš... Víš, že len tot pred dvoma týždňama, po hodách sme mjeli svadbu, keď sa naša najstarší vydávala. Sviňu sme zabili, ľudzí navolali, šak byla svadba, jak sa patrí. Minulý týdeň, keď sem slivy na gule obírala, prismrdla sa ku mne tá moja Francka a že mamó, my by sme sa sceli z Miškem pred Vánocama, ale ešte lepší začátkem novembra zebrať. A já jí na to, že co si sprostá? Keď si sa scela vydávat, mjeli ste mjet svadbu spolem s Martušku. Naráz! Ze sestru by ste to mjeli velice pjekné. Proč akorát v novembri? Počkajte až na fašang! A potom z ní vylézlo, že mosá! No len si pováž, dušo moja, že mosá! Tak

sem jí liskla, že až na rit spadla! Proto tak blečala,“ odšušotala tetka Aneška.

„Šak si ty Aneško šikovná a nejak si poradíš!“

„Poradím, poradím, šak mosím! Len ten mój starý nám kvúlivá temu robí každý deň peklo. Z peněz sme sa načisto vyčepřkali, sviňa je ešte malá, tú sme sceli pred fašangem zabit, ale fčil nevím, nevím...“

„Nemáš to lachké, Aneško moja. Tak nech ti pámbu pomáha!“

Pánboh Aneške pomohol, svadba bola i pri malej svini s menej host'ami, ako by sa patrilo, dieťatko prišlo na svet „akože“ v siedmom mesiaci, ale zdravé, silné ako buk a život sa odvíjal ďalej.

Potom si ďalšia tetka upila z horúceho čaju a opýtala sa prítomných, či počuli aké pančuchy mala na nohách Cukruška. Pravdaže nepočuli a tak im začala „uličkárka“ vysvetľovať.

To bolo tak. Jedného dňa si Černý Marcin priviedol domov takú čudnú paničku. Pekná bola ako obrázok a taká naporádená, akoby išla na svadbu. Na hlave mala klobúk, na nohách pantofličky a také tenké pančuchy na počudovanie. Šaty kvietkové s volánikmi a mašličkami. A len sa stále usmievala. Pery mala ružové, ligotavé a tie oči, nuž také „kučeravé“ s dlhými mihalnicami. Celá vyzerala ako „panenka“, čo páni majú v spálňach na strede postele posadené so širokou rozprestrenou sukňou. Tá posteľ je samozrejme zastlaná parádnou volánikovou prikrývkou.

O Černom Marcinovi sa vedelo, že je taký sveták a niekto mu hovoril aj flamender. Dlhو behal kdekade po svete, všeličo zažil a skúsil a keď o tom v šenku hovoril, chlapi mu aj závideli. Ktovie, či to všetko bola pravda, alebo len taká jalová chvála. Ľudia videli, ako sa obaja cez týždeň za bieleho dňa po Brižiťoch prechádzajú, pod pazuchy sa držia. Tá jeho cipuška mávala na šatách vrecká obšité volánikmi a v tých vreckách nosila cukríky. Keď stretla deti, tak im z tých cukríkov dala a pekne sa usmievala. Preto ju po krátkom čase začali Dúbravčania volať Cukruška. Možno to naozaj bolo kvôli tým cukríkom, alebo aj preto, že vyzerala ako taká vycipkaná holubička, či hrdlička, čo sladko hrkúta „cukrú, cukrú“.

No a táto Cukruška stále nosila pančuchy, aj keď bolo celkom teplo. Suseda sa jej pred pár dňami pýtala, koľko má párov pančúch, veď také tenké sa jej musia stále trhať. Potom sa jej cez plot zahľadela na nohy a pokrútila hlavou. Také tenké ešte v živote nevidela, kde také fajnové kupuje. Cukruška jej k plotu prisunula nohu, aby skusila tú kvalitu. Suseda jej nohu hladká, hladká, krúti hlavou. „Šak já nic necítim, co sú to za pančuchy?“ Cukruška sa záhadne uškrnula, otočila sa chrbtom a na zadnej strane nôh, na lýtkach bolo vidno tmavé čiary, švy pančúch.

„Sú to neviditeľné pančušky, iba nakreslené!“ zasmiala sa od srdca Cukruška, z vrecka vytiahla ceruzku a nakreslila si ňou na nohu čiaru.

Nuž také pančuchy nosila Cukruška. Tá neobvyklá móda sa na druhý rok po Dúbravke rozšírila a veľa dievčat nosilo také nakreslené silonky.

Ženy prebrali ešte niekoľko frajerov svojich dcér a prešli na rozprávanie o bosorkách. Bola to veľmi vďačná téma. Vyťahovali historky spred dvadsiatich rokov, ale aj celkom čerstvé, čo sa sväto-sväte stali len nedávno.

O Hrubej Adele sa už dávno v dedine hovorilo, že je bosorka. V prvej svetovej vojne jej padol muž a ona ostala na statku s dvomi menšími synmi a s takmer dospelou dcérou. Tá sa o pár rokov vydala a odišla z domu. Aj druhé ženy z Dúbravky boli vdovice, ale žiadna z nich si nenajímala sluhov. Táto Adela však mala sluhov dvoch. Hovorí sa, že jedného mala na robotu a druhého „k ruke“. Mamka bola ešte malá a veľmi tomu nerozumela. Ale rozumela iným veciam. Adelina vnučka bola mamkina kamarátka. Mamka s ňou občas išla k jej stareнке a tam si všimla, že nemajú pri dverách „svateničku“ /špeciálnu nádobku na svätenú vodu/. Keď sa kamarátky opýtala prečo, tá len mykla plecóm, že stareнка ju nemôže mať, ale prečo, neobjasnila.

Raz, keď boli spolu u stareny a tá bola kdesi na záhrade, vybrala kamarátka z kredenca „téglík“ s voňavou mastičkou.

„Katko, pod, natri sa aj ty, kukni, jak to já robím, budeme pjekné jak moja stareнка. Ona má takú bílú hlad'učkú hubu!“ nůkala mamu kamarátka a obe si nacapkali krém v hrubej vrstve na

tváričky. Starenka z toho radosť nemala a keď sa vrátila zo záhrady, dobre deťom vynadala.

Inokedy, keď boli zase spolu u Hrubej Adely, pýtala si od nej vnučka čokoládu. Starenka jej doniesla z izby 100 korún, mamka len oči otvárala. Taký veľký peniaz v živote nevidela.

„Polovicu daj bratovi, /ten už chodil na strednú školu/, a z druhej polovice si kup hrubú čokoládu. Ostatní peníže mi dones!“ rozkázala starenka.

Dievčatá bežali k Žužičke do obchodu. Tá dala maminej kamarátke veľkú čokoládu a vydala peniaze. Obrátila sa na druhú malú, či aj jej dá čokoládu, alebo niečo iné. Tá len smutne pokrútila hlavou, že nemá peniaze. Kamarátka jej zo svojej veľkej čokolády neponúkla ani kúsoček a ona by na jazýčku tak rada mala aspoň omrvinku tej sladkej dobroty!

„Katuško, možem ti dat na vírku. Co povíš? Za dvacet haléru túto malučkú čokoládu,“ núkala dobrá obchodníčka.

Dievča prikývlo a Žužička jej do zošitka pripísala 20 halierov a do ruky vtisla čokoládku. Keď prišla Katka domov a starenka videla v jej rúčkach čokoládu, hneď sa pýtala, odkiaľ ju má. Keď sa dozvedela, že si ju kúpila na vírku /na vieru, teda na pôžičku, obchodníčka verila, že to raz bude zaplatené/, spustila veľký krik.

„Co si sprostá?! Na vírku?! Šak počkaj, keď dojde maci z role, tak ťa prizabije! Tu máš dvacet haléru a utekaj za Žužičkú, zaplac a nech ti vírku hneď vymaže!“ rozčúlila sa starenka a chudá dievča v strachu bežalo a na čokoládu jej načisto prešla chuť.

To všetko sa stalo, keď bola moja mamka ešte malá, ale neskôr, keď sa už vydala a bývala u svokrovcov Pod záhradami, rozprávala jej starenka Vilemová o Hrubej Adele iný príbeh, ktorý si ženy pri šúpačkách šepkali a pritom sa veru aj prežehnávali:

Stalo sa to dávno, pradávno, zakrátko po prvej svetovej vojne. Starenka Vilemová vtedy ešte bola mladá a bývala vo svojom rodičovskom dome. Len niekoľko domov od nej žila čerstvá vdova Adela. Keď v lete nemohla starenka spať, pretože mala veľa práce, sadla si na dvor a pri mesiačiku umývala veľké hrnce, alebo plechy, prala, alebo vykonávala činnosti, pri ktorých nemusela mať veľa svetla a to mesačné jej celkom stačilo. Keď už bola veľmi unavená, sadla na dvore na klát, alebo lavičku a pozerala na hviezdy. Mohla pri tom premýšľať, plánovať ženské práce na druhý deň, alebo len tak snívaj o lepšom živote.

V jednu takú tichú mesačnú noc sedela na lavičke a močila si nohy v lavóri, pretože ju veľmi boleli. Najprv si ich dočista umyla a potom do nádoby naliala odvar z bylín, čo jej matka poradila. Sedí starenka sedí a premýšľa, aká asi bude úroda hrozna a koľko vína môžu vyrobiť, keď tu zrazu začuje veľké hrmenie. Pozrie na oblohu, či to búrka začala a hrom udrel, ale obloha bola celkom jasná, svietili hviezdíčky. Skloní hlavu k nohám, keď tu kútikom oka zazrie ako sa z Adelinho komína valí žiara, blýskanie, potom akoby žeravá guľa vyletela. Tak sa chudina vystrašila, že až zvrieskla a rýchle sa prežehnala. Vyskočila z lavóra a niekoľkými skokmi zbehla ku chodníku, pozrieť čo sa robí na ulici, pretože odtiaľ začula erdzanie koňa.

„Ani sem hlavu moc nevystrkovala, ostala sem načisto omráčená stáť jak solný stúp. Pred Adeliným dvorem na ceste stál koč s dvoma koňmi a do teho koča akorát nastupoval taký vysoký pječne oblečený hrubo veľký pán s klobúčkom na hlavje a vypádal jak myslivec. Keď sem ho očama prešla od vrchu až pospodek, vidzím, že nemá čižmy, ale jakési kopytá. Nastúpil do koča, kone sa pohli a odrčali tak friško, že sem sa ani nespamatovala. No, co si o tem možeš myslet? Bosorka je to, pravá bosorka a ten pán u ní byl naisto čert, tak veru Katko moja, povidám ti čistú pravdu!“

Nuž, ktovie, či to bola čistá pravda, alebo sa čosi starenke prisnilo. Starenka sa však mamke zaprisahala, že tak sa to všetko odohralo a keďže starenka bola pravdovravná osoba, moja mamka jej uverila a tetky šúpačky to asi uverili tiež.

Trochu iná bosorka bola stará Jonka. Bývala v Devíne, teda trochu od ruky, možno práve tým bola pre našincov zaujímavá. Často však do Dúbravky chodila, pretože veľa ľudí tu poznala. Najlepšia bola v nahováračkách. Keď sa nejaké dievča nevydávalo a blížil sa jej starodievocký vek, nešťastná matka hneď zháňala Jonku, aby poradila a nahovorila nejakého slušného a nie chudobného nápadníka. Jej nahováračky sa vždy vydarili, z nápadníkov sa stali dobrí a slušní

manželia, ktorí svoju rodinu vedeli aj materiálne zabezpečiť. Takých bolo v Dúbravke niekoľko a ostatní sa to dozvedeli až po svadbe, keď sa tým pochválila svadobná mater. Veľkou prednosťou Jonky bola totiž jej diskretnosť.

Svoje obchody so záujemcami dohadovala vždy medzi štyrmi očami a na verejnosti sa o nich málokedy zverovala. Vraj pomáhala v rôznych veciach, zaplatiť si dala až potom, keď sa „kšeft“ vydaril, takže to vedeli len osoby, ktorých sa to priamo týkalo. Naisto sa však vedelo, že čo sa Jonke sľúbilo, muselo sa aj splniť pretože ona vedela „porobiť“ a tiež „posielala vši“.

Ďalší šúpačkový príbeh nie je priam bosorácky, pretože hovorí o nezvyčajných schopnostiach jednej nenápadnej dúbravskej ženy. Mamke sa teraz úplne náhodou mihla hlavou dievčina Matila, pretože v čase, keď ju začala vnímať mala asi osem – desať rokov:

„V Grabách, kde niekedy bola stará škola, bývali Mekiňákovci. Mali dcéru Matilu, ktorej skoro zomrel otec a tak na dome ostala žiť len matka s dcérou. Až vtedy som Matilu začala vnímať, pretože dom od nich odkúpil môj strýc Peter Ondriáš. V zadnej časti domu prerobil zo šopy matke s dcérou izbičku, ktorú dostali do užívania až do smrti. Keď matka zomrela, ostala Matila sama a začala k nám dosť často chodiť. Boli sme jej tretí susedia a tak robila pri domácich prácach spoločnosť mojej mame. Mama jej dávala z ľútosťou jesť a strpela ju doma, ale ja som sa jej bála a vyhýbala som sa jej. Zdala sa mi stará, ale zrejme mala len okolo tridsať - štyridsať rokov“.

Matila, ktorej hovorili Matila Džin-Džin, mala čudný vzhľad, až sa jej deti báli, ale aj niektorí dospelí sa jej stránili. Mala trochu vypúlené a skrížené oči, škúľila a celú tvár mala akoby trochu zdeformovanú. Ani drobnou postavou, oblečením ani vystupovaním sa neodlišovala od ostatných, zato však vynikala zvláštnymi schopnosťami.

Keď Matile Džin-džin povedali dátum narodenia, hneď vedela povedať aký bol vtedy deň v týždni a aké bolo počasie. Keď sa chvíľu zahľadela na dospelého človeka, trafila presne jeho povahové črty a niekedy aj predpovedala ako sa bude mať.

Matila vraj mala aj liečiteľské schopnosti. Chodila na bylinky, ktoré dobre poznala a vedela pripraviť čajové zmesi na rôzne neduhy. Tiež vedela pomôcť pri kožných chorobách ako hoštec – nepríjemný, nepekný a svrbivý ekzém, s ktorým si nevedeli rady ani niektorí lekári, Matila vraj viacerým s touto chorobou pomohla.

„Keď sa ma raz pýtala na môj dátum narodenia, povedala som, že 9.október 1926, zahľadela sa do diaľky a hneď povedala, že v ten deň bol utorok, veľmi pršalo, ale o niekoľko dní sa však mimoriadne ochladilo. Bola to pravda. Mama mi rozprávala, že naozaj veľmi pršalo a o týždeň zrazu napadalo veľa snehu, lebo keď išla k lekárovi na kontrolu, musela si požičať od tetky Terezy, svojej sestry, čižmy. Tie jej už boli celkom deravé a chystala sa pred zimou kúpiť si nové. Vtedy som ešte nebola zvedavá na budúcnosť, tak som od Matily hneď ušla k mame“, uškrnula sa mamka.

Keďže moja mamka na šúpačkách neseďávala často a ako mladučku ju zaujímali skôr tí mládenci, ako reči o bosorkách, do uší sa jej dostalo len máločo a rozumela tomu ešte menej, takže pravé napínavé bosorácke historky som sa nedozvedela, čo ma dosť mrzí.

Dedko Rudko chvíľami pobudol medzi šúpajúcimi ženami, keď v stodole ukladal tyče s kukuricou a začul tie bosorácke podľa neho „táraniny“. Raz sa nezdržal, možno si vtedy chlípil trochu viacej vínového čaju a jeden, svoj vlastný príbeh im rozpovedal:

„Bol som malý chlapec, najmladší zo súrodencov, keď sa moja maminka jedného dňa postťažovala, že s našou kravou sa niečo deje. Ráno že nenadojila ani hrnček mlieka. Žerie normálne, aj vyzerá normálne, iba to mlieko že nemá. Večerné dojenie však bolo dobré, ako vždy, tak sa maminka upokojila. Na druhý deň ráno sa situácia so zmiznutým mliekom zopakovala. Najprv myslela, že kravička prežula nejakú zlú bylinku, alebo že ju v noci vyplašili potkany a z ľaku zadržala mlieko. Potom boli dve rána normálne, krava dojila a na ďalšie ráno mala zase vemenó prázdne.“

Samozrejme, hneď z nej vyletelo, že na mlieko chodí bosorka. Všetci predsa vedia, že o

polnoci chodia bosorky „vycucávat“ kravám mlieko. Najprv trojkraľovou kriedou urobila veľký kríž na maštalných vrátach a dôkladne vykropila celú maštal' svätenou vodou. Samotnú kravičku tiež trikrát svätenou vodou prežehnala. Mama nášho dedka Rudka uvažovala tak, že urobila všetko, čo bolo v jej moci a teraz by mal poradiť pán farár, čo treba podniknúť. Jej traja synovia s tým nesúhlasili.

„Maminko, my ziscíme esli sem naozaj léta bosorka. Len sa nebojte! Túto noc budeme vartovať,“ povedal najstarší šestnásťročný Janek a hned' sa k nemu pridala aj mladší Paľko a najmladší Rudko.

Pred polnocou odišli chlapi do maštale a tam sa ukryli. Hlásnik už ohlásil polnoc, prvú, druhú i tretiu hodinu a chlapi už chceli odísť do domu, aby si trochu pospali, keď tu začuli vízganie maštalných dverí. Najprv strípili strachom. V mesačnom svetle uvideli osobu zakrútenú do plachtičky, ktorá v ruke niesla hrotek / nádobu na mlieko/. Spod okienka si zobrala trojnožku, usadila sa pod kravičku Jahotku a začala dojiť. Vtedy chlapi vyskočili, babu chytili a dobre zviazali do jej plachtičky. Keď jej odhalili hlavu, spoznali v nej susedu, ktorá bývala o tri domy ďalej. Vtedy suseda zlostne zasyčala: „Na hubu flajstr! Na hubu flajstr!“ Znamenalo to, aby si ústa zalepili leukoplastom a nikde o tom nehovorili. Máš ho vidieť, aby si chalani nechali takú vec pre seba! Dobré ju stĺkli, ale najmä po tvári, aby jej modriny dlho pripomínali zlodejský výlet do ich maštale. Keď sa dotlčenej susedy pýtala dedkova maminka, čo sa jej stalo s tvárou, iba odrapotala, že sa šmykla na schodíku a trochu sa udrela.

„Byla to dobrá šmyklaľka, po kerej ťa povláčili moji chuapci! Nehaňbiš sa? Byuo ti to treba? A fčil si ty daj na hubu flajstr! Na hubu flajstr!“ zasmiala sa maminka a o tej bosorke povedala celej dedine. Ešte niekoľko rokov po nej deti vykrikovali: „Na hubu flajstr!“

Niektoré susedy sa až potom priznali, že už dlhú dobu im z času na čas mizlo mlieko a kravky nechceli dojiť. Aj oni mysleli na bosorky, ale báli sa čokoľvek povedať, alebo podniknúť.

Na stránkach tejto spomienkovej knihy sme spolu s mojou mamkou prežili jej 89 rokov života v Dúbravke, našej rodnej malej dedinke, teraz veľkej mestskej časti patriacej k Bratislave. Verím, že vás dúbavské nárečie zaujalo, aj vysvetlivky k nemu. Dúfam, že tí, ktorí tu ešte do nedávna žili a odsťahovali sa, si pri tejto knihe zaspomínali na svoje mladé časy, noví obyvatelia, ktorí sa prisťahovali sa aspoň stručne oboznámili s miestom ich dnešného pobytu a utvoria si obrázok o predkoch, ktorí posledných sto rokov obývali tento malebný kraj.

Namiesto lahodného dúška voňavého bylinkového čajíka na záver vám predostieram mamkine verše, ktoré zložila na známu dúbavskú melódiu:

Dúbravka, ty moja rodná, môjmu srdcu vždy tak milá,
dnes sa ti tu ja vyznať chcem, že ťa vrúcne milujem.

Rodná hruda, polia, lesy, predkov našich živila si.
Ale všetko sa zmenilo, z dediny sa mesto stalo.

Dnes sa rôčky nakopili, plecía naše sa zhrbili,
ale láska k rodnej hrude nevyhasla, vždy tu bude!

K o n i e c

Fotka na titulnej strane č. 28: Viktória Ovcharovichová v plnej kráse dúbravského kroja v r. 1948

Fotka na 1.vnútornej strane č.29: sprava Rozália Jakubčíková so synom Jozefom a dcérou Markou pred svojim rodinným domom na ul.Pod záhradami v roku 1935

Fotka na poslednej vnútornej strane č.30: Ján Vilém s manželkou Katarínou rod. Lučaničovou, malý Jozef Vilém a Rozália Jakubčíková rod. Vilémová

Fotka na poslednej vonkajšej strane č.31: Veľký kostol v Dúbravke s kapličkou v r. 1926

Stĺpik na prednej záložke: foto č. 32

KATARÍNA JAKUBČÍKOVÁ

Narodila sa 9.X.1926 v Dúbravke, kde vrchovato naplňala celý svoj život prácou. Vystriedala niekoľko zamestnaní, ale vždy bola v úzkom kontakte s ľuďmi.

Túžila byť učiteľkou, čo sa jej splnilo iba čiastočne; pracovala ako vychovávateľka v družine mládeže a popri tom vychovala svoje tri deti – Katarínu, Jozefa a Jaroslava. Teraz má sedem vnúčat a desať pravnúčat, ktorým ešte stále pečie chutné koláče. Jej kysnuté záviny a štrúdle sú úžasné. Vyžíva sa vo svojej záhrade, kde pestuje ovocie, zeleninu, ale najradšej sa krúti s motyčkou okolo kvetov. Tie miluje nadovšetko, rovnako, ako svoju rodnú dedinu.

Literárne a umelecké sklony naplno rozvíjala v klube dôchodcov, kde bola 10 rokov vedúcou, a v podstate až dodnes zostavuje a píše programy na aktuálne témy. Jej články sa občas objavovali aj v Dúbravských novinách a radi ju pozývali ako pamätníčku aj na besedy pri rôznych príležitostiach.

Stĺpik na zadnej záložke: foto č. 33

KATARÍNA PETKANIČOVÁ

S manželom pochodila kus sveta a o to viac sa potom upla k svojej domovine a k svojim rodákam. Dlhé roky externe spolupracovala s rôznymi časopismi a denníkmi, kde publikovala príbehy, poviedky, fejtóny, cestopisné reportáže a odborné články.

Vyšlo jej niekoľko kníh s kulinárskou tematikou, dve knihy vtipov, kniha fejtónov Granátovník na ľade, pre väčšie deti Hody s upírom a sci-fi príbeh Africkí draci. Naposledy jej vyšli tri knihy Rozprávok z Dúbravky – O škriatkovi Dubáčikovi, Čarovné dobroty a Rozprávky o babke, dedkovi a dračiskovi.

Vychovala troch synov – Alexandra, Petra a Jozefa a teraz sa teší z troch nadaných vnučiek a troch malých vnukov. Rada im vyvára a vypeká dobroty „od výmyslu sveta“ a ešte radšej im rozpráva príbehy zo života, ale tiež vymyslené, na ktorých sa spolu dobre zabavia.

Jej najväčším hobby sú však kvety; izbové, ktoré pestuje v zimnej záhrade, i tie vonku, kvitnúce od skorej jari do neskorej jesene. A, samozrejme, huby, s nekonečnými výletmi za nimi do lesných zákutí.